

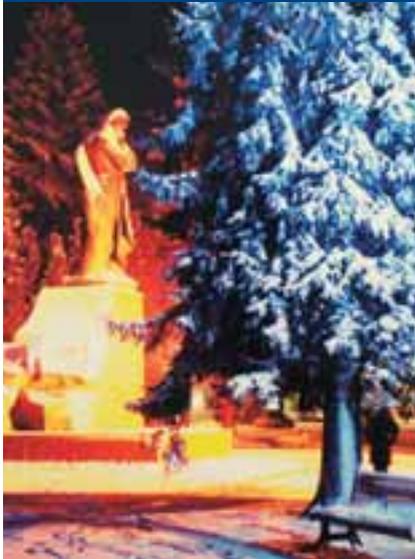
КУЛЬТУРА

WWW.KIMPRESS.BY

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА

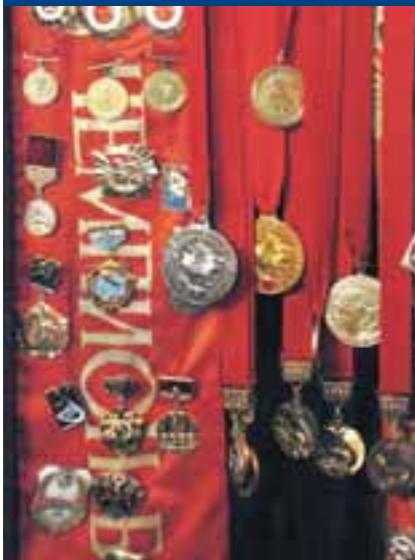
С. 12 — 13

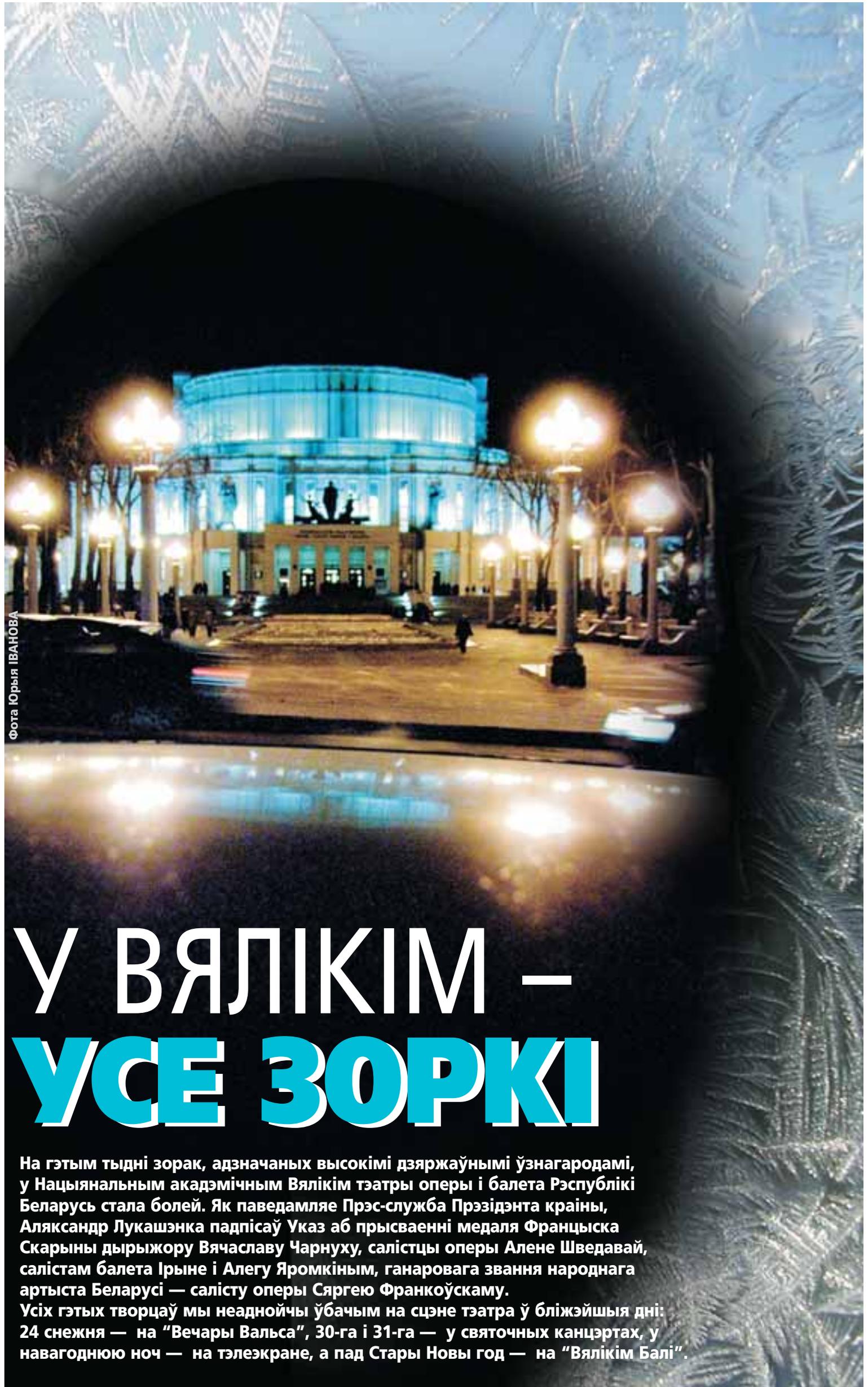
С. 3

С. 14

С. 23

Фота Юрыя ІВАНОВА

У ВЯЛІКІМ — УСЕ ЗОРКІ

На гэтым тыдні зорак, адзначаных высокімі дзяржаўнымі ўзнагародамі, у Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Рэспублікі Беларусь стала болей. Як паведамляе Прэс-служба Прэзідэнта краіны, Аляксандр Лукашэнка падпісаў Указ аб прысваенні медаля Францыска Скарыны дырыжору Вячаславу Чарнуху, салістцы оперы Алене Шведавай, салістам балета Ірыне і Алегу Яромкіным, ганаровага звання народнага артыста Беларусі — салісту оперы Сяргею Франкоўскаму. Усіх гэтых твораў мы неаднойчы ўбачым на сцэне тэатра ў бліжэйшыя дні: 24 снежня — на "Вечары Вальса", 30-га і 31-га — у святочных канцэртах, у навагоднюю ноч — на тэлеэкране, а пад Стары Новы год — на "Вялікім Балі".

“Стварыць стужкі, дастойныя называцца нацыянальнымі шэдэўрамі”

Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка накіраваў прывітанне кінематографістам Беларусі з нагоды 85-годдзя беларускага кіно.

Прэзідэнт адзначыў, што нацыянальны кінематограф прайшоў вялікі шлях. Было шмат няпростых творчых пошукаў, мастацкіх узлётаў, яркіх імён сцэнарыстаў, рэжысёраў, аператараў, акцёраў, прадстаўнікоў іншых прафесій.

Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў: галоўная задача сучасных беларускіх кінематографістаў — захоўваць, падтрымліваць і развіваць гэтыя багатыя традыцыі з улікам здабыткаў сучаснага экраннага мастацтва. “Глядач чакае ад вас цікавых і высокамастацкіх фільмаў пра славы старонкі мінулага і сучаснага жыцця краіны, якія абуджалі б у сэрцах гордасць за Радзіму”, — гаворыцца ў прывітанні. “Упэўнены, што вашы талент і энергія дапамогуць адкрыць новую эпоху ў развіцці айчыннага кінематографа, стварыць стужкі, дастойныя называцца нацыянальнымі шэдэўрамі”, — падкрэсліў Прэзідэнт.

Паводле паведамлення Прэс-службы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь

17 снежня ў сталічным Доме кіно адбыўся ўрачысты вечар з нагоды Дня беларускага кіно. На ім гучалі віншаванні, былі ўручаны ўзнагароды і паказана прэм’ера Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм”.

На ўрачыстасцях прывітанне Кіраўніка дзяржавы з нагоды 85-годдзя беларускага кіно зачытаў начальнік Галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Усевалад Янчэўскі.

Таксама пад час мерапрыемства нагруднымі знакамі Міністэрства культуры “За ўклад у развіццё культуры Беларусі” былі ўзнагароджаны людзі, якія прысвяцілі сябе беларускаму кіно: выконваючы абавязкі старшыні Беларускага саюза кінематографістаў Віктар Васільеў, генеральны дырэктар УП “Кінавідаапракат” Мінгарвыканкама Васіль Коктыш, рэдактар студыі “Летапіс” Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм” Уладзімір Мароз, галоўны інжынер КУП “Гомелькінавідаапракат” Васіль Кардаш, мастак-пра-

Пра кіно ў лічбах

“Студыя стала мацнейшай, пачала зарабляць грошы, працэс яе адраджэння набірае абароты”, — адзначыў на прэс-канферэнцыі ў Нацыянальным прэс-цэнтры з нагоды 85-годдзя айчыннага кіно першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Уладзімір Рылатка.

“Беларусьфільм” будзе і надалей прытрымлівацца рознабаковай жанравай стратэгіі, — паведаміў першы намеснік міністра культуры. — У бліжэйшых планах айчынных кінавытворцаў — стужкі практычна ўсіх жанраў. Асабліва ўвага — на фільмы для дзяцей. Безумоўна, будзе працягнута паспяхова стратэгія сумеснай вытворчасці з нашымі калегамі з Расійскай Федэрацыі, асабліва — у здымках тэле-

зійных серыялаў. Таксама мы ўжо набліжаемся да стварэння буйнога кінапраекта нацыянальнага маштабу, які будзе пабудаваны на біяграфіі адной са значных постацей нашага мінулага. На гэты момант разглядаецца 20 заявак”.

У гэтым годзе свет пабачыць 12 адзінак поўнаметражных мастацкіх стужак, а таксама 37 хранікальна-дакументальных і 5 мультыплікацыйных. На РУП “Белвідаацэнтр” будзе выпушчана 39 відэастужак. Агульная сума грошай, атрыманых за 9 месяцаў бягучага года ад рэалізацыі кінавідаапрадукцыі, складала 1 184,6 млн. рублёў.

Новы ўзровень якасці айчыннага кінамастацтва павінен ацаніць і беларускі Оскараўскі камітэт, які неўзабаве будзе створаны ў нашай краіне, паведаміў Уладзімір Рылатка.

Асабліваю ўвагу дзяржава надзяляе абнаўленню матэрыяльна-тэхнічнай базы кінапракату, падкрэсліў першы намеснік міністра культуры. Працэс замены старога абсталявання на сучаснае ідзе не так хутка, як хацелася б, але паступова кінатэатры атрымліваюць новы выгляд, адзначалася на прэс-канферэнцыі. Станоўчыя зрухі падкрэслівае і

Паважаныя сябры!

Шчыра віншую ўсіх кінематографістаў краіны са святам 85-годдзя беларускага кіно.

Гэта дата з’яўляецца знамянальнай падзеяй у культурным жыцці нашай рэспублікі, якая дазваляе аддаць даніну павагі беларускім кінематографістам і з гордасцю ўспомніць лепшыя старонкі гісторыі нацыянальнага кінамастацтва.

Сёння, пад час эпохі інфармацыйных тэхналогій, кіно, у якім адлюстроўваюцца ўсе віды мастацтва, набывае новы сэнс у сувязі з шырокай папулярнасцю сярод насельніцтва краіны, у тым ліку сярод моладзі — будучага беларускай дзяржавы.

Ад імя культурнай грамадскасці Беларусі зычу вам творчых поспехаў на карысць развіцця нацыянальнай кінематографіі, натхнення і прызнання глядачоў.

Міністр культуры Рэспублікі Беларусь

Павел Латушка

рысоўчык “Беларусьфільма” Вольга Чыкіна, дырэктар-прадзюсер, член Беларускага саюза кінематографістаў Аляксандр Шкадарэвіч. Ганаровымі граматамі Міністэрства культуры таксама быў ўзнагароджаны шэраг беларускіх кінематографістаў і пракатчыкаў. Былы дырэктар Мінскага міжнароднага кінафестывалю “Лістапад” Валянціна Сцяпанавіч была адзначана Ганаровай граматай Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.

Вечар быў упрыгожаны шэрагам цікавых музычных нумароў, выступленнем артыстаў, апранутых у касцюмы персанажаў папулярных беларускіх стужак. А завяршыўся ён інфармацыйным паказам доўгачаканай прэм’еры “Беларусьфільма” “Ваўкі”, якую прадставіў рэжысёр стужкі Аляксандр Колбышаў.

Антон СІДАРЭНКА

На здымку: на сцэне — акцёры ў касцюмах персанажаў беларускага кіно. Фота Юрыя ІВАНОВА

Фота Юрыя ІВАНОВА

База для супрацоўніцтва ў Год Шапэна

16 — 18 снежня Мінск наведала дэлегацыя Міністэрства культуры і нацыянальнай спадчыны Рэспублікі Польшча на чале з міністрам Богданам Здраеўскім. Візіт адбыўся па запрашэнні Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

На прэс-канферэнцыі, якая прайшла ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, абодва бакі выказалі сваё задавальненне вынікамі перамоў. У сваім уступным слове міністр культуры Рэспублікі Беларусь Павел Латушка згадваў прозвішчы Касцюшкі і Міцкевіча, Нэмэна і Капусцінскага. Шчыльныя павязі паміж культурамі двух народаў, якія прасочваюцца на ўсім гістарычным шляху, з’яўляюцца добрым грунтам для сучасных ініцыятыў.

— Мы гутарылі аб развіцці супрацоўніцтва ў галіне культуры на раўнапраўных узаемавыгадных асновах, — распавёў журналістам Павел Латушка. — Паміж нашымі краінамі дзейнічаюць пагадненні аб супрацоўніцтве ў галіне культуры і аховы спадчыны. Гэта добрая база, на якой трэба працягваць будаваць нашы адносіны.

Як адзначыў Богдан Здраеўскі, пад час сустрэчы былі акрэслены не толькі стратэгічныя перспектывы, але і планы на самы бліжэйшы час. У прыватнасці, міністры дамовіліся аб каардынацыі мерапрыемстваў, прысвечаных юбілею Грунвальдскай бітвы, якія пройдуць налета ў абедзвюх краінах.

Польская дэлегацыя атрымала прапанову больш шырока прадставіць культуру сваёй краіны на прэстыжных міжнародных фестывалях, якія праходзяць на Беларусі, — такіх, як “Лістапад” і “Славянскі базар у Віцебску”. На думку міністра культуры Польшчы, асабліваю важнасць маюць непасрэдныя кантакты паміж канкрэтнымі культурнымі інстытутамі. І ў гэтым сэнсе візіт таксама абячае плён.

Нямала ўвагі пад час перамоў было нададзена супрацоўніцтву ў галіне кінавытворчасці. Як адзначыў Павел Латушка, казаць пра канкрэтныя праекты пакуль зарана, але інтарэс да гэтай сферы ёсць у абодвух бакоў.

— Еўрапейскі вопыт у галіне кінавытворчасці для нас вельмі карысны ў кантэксце той рэформы,

якая адбываецца ў кінавытворчасці айчынай, — адзначыў Павел Латушка. — Мы абмяркоўвалі магчымасць сумесных кінапраектаў пад час сустрэчы з вядомым польскім рэжысёрам Кшыштафам Занусі і працягваем весці з ім перапіску.

Важны напрамак супрацоўніцтва паміж дзвюма краінамі — ахова гісторыка-культурнай спадчыны. Для беларускіх рэстаўратараў неацэнную карысць мае досвед, назапашаны польскай школай, якая лічыцца адной з найлепшых у свеце. Па словах Богдана Здраеўскага, польскія спецыялісты гатовы не толькі аказваць кансультацыйную дапамогу, але і браць непасрэдны ўдзел у рэстаўрацыйных работах.

Богдан Здраеўскі таксама адзначыў важнасць інтэнсіфікацыі супрацоўніцтва ў сферы мастацкай адукацыі. У прыватнасці, разглядалася пытанне аб тым, каб беларускія студэнты маглі атрымліваць адукацыю ў мастацкіх школах Польшчы.

Адным з лейтматываў прэс-канферэнцыі стаў анонс правядзення на Беларусі Года Шапэна па ініцыятыве Міністэрства культуры краіны. Акцыя будзе ўключыць цэлы шэраг мерапрыемстваў, прысвечаных 200-годдзю з дня нараджэння слаўтага кампазітара, якія пройдуць на самых розных пляцоўках — ад Белдзяржфілармоніі і да залаў музычных школ у рэгіёнах.

А не так даўно Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт прыняў рашэнне аб наданні Школе мастацтваў № 3 г. Мінска імя Федэрыка Шапэна. Узрадаваная такой ініцыятывай, польская дэлегацыя падарыла ёй бюст кампазітара, зроблены ў XIX стагоддзі.

— Шапэн належыць не толькі польскаму народу, але і сусветнай грамадскасці, — адзначыў Павел Латушка. — З гісторыі вядома, што вялікі кампазітар сябраваў з нашым земляком Напалеонам Ордам, а яго зборнікі карысталіся вялікай папулярнасцю сярод беларускай шляхты. Удзел Беларусі ў гэтай міжнароднай акцыі — сведчанне прыналежнасці айчынай культуры да агульнаеўрапейскай прасторы.

Ілля СВІРЫН

Самая доўгая ноч

Чарговай нагодай пазнаёміцца з усходняй культурай стала адкрыццё ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі выстаўкі “Кароткі погляд на Іран”, што адлюстроўвае старажытнае мастацтва, сучаснае жыццё, а таксама багатую на прыгожыя краявіды прыроду гэтай краіны і прымеркавана да народнага свята Шабэ Яльда — самай доўгай ночы.

Як адзначыў на прэзентацыі гэтай выстаўкі Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Ісламскай Рэспублікі Іран у Беларусі Сейед Абдала Хасейні, у Нацыянальнай бібліятэцы прадстаўлены 48 фотаздымкаў, якія знаёмяць прыхільнікаў мастацтва з цікавымі мясцінамі і помнікамі гісторыі

культуры краіны, дазваляць умацаваць беларуска-іранскія культурныя сувязі. Выстаўка адметная тым, што тут можна ўбачыць фота, на якіх зафіксаваны гістарычныя слаўтасці, занесеныя ў Спіс культурнай спадчыны UNESCO.

Па словах дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Рамана Матульскага, плённае двухбаковае супрацоўніцтва з усходнім калегамі не абмяжоўваецца “кароткім поглядам на Іран”. У прыватнасці, нацыянальныя бібліятэкі дзвюх краін пастаянна абменьваюцца выданнямі, дзякуючы чаму ў Іране для тых, хто цікавіцца нашай краінай, з’явілася магчымасць чытаць кнігі, у тым ліку, і на беларускай мове.

Другая частка імпрэзы была прысвечана музычнаму мастацтву Ірана.

Эксперымент з працягам

У Беларусі ў 2010 годзе будзе прадоўжана правядзенне эксперыменту пры залічэнні абітурыентаў ва ўстановы адукацыі “Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі” і “Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў”. Адпаведны Указ падпісаў Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка.

Эксперымент быў распачаты ў 2009 годзе і заключаецца ва ўліку пры паступленні агульнай сумы балаў, падлічанай па выніках правядзення этапу ўступнага экзамену па прадмеце “Творчасць” і сярэдняй ацэнкі па агульнаадукацыйных прадметах. Пры гэтым ВНУ і ССНУ дазволена праводзіць першачарговае залічэнне на творчыя спецыяльнасці (на платную

форму навучання) тых абітурыентаў, якія здавалі профільныя ўступныя іспыты ў гэтай навучальнай установе. Як растлумачылі ў Прэс-службе Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, рэалізацыя Указа даасць магчымасць забяспечыць прыярытэт пры паступленні ў ВНУ лепшых прадстаўнікоў таленавітай моладзі, стварыць спрыяльныя ўмовы для пошуку, стаўлення і развіцця юных талентаў. **Паводле паведамлення Прэс-службы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь**

Самая папулярная — гэта...

Рэспубліканскі конкурс «Зорка ўзышла над Беларуссю» крочыць па краіне, выяўляючы лепшых твораў у яе рэгіёнах. Прамежкавыя этапы дазволілі вызначыць самую папулярную намінацыю — гэта «Эстрадныя спевы». Да прыкладу, у горадзе Пінску ахвотных было так шмат, што на вобласць вырашана накіраваць пляч чалавек, а не двух-трох, як звычайна.

Пінск. Начальнік аддзела культуры Пінскага гарвыканкама Аляксандр Лукашэнка падводзіць вынікі гарадскога спаборніцтва, якое адбылося 6 снежня. «Найбольш актыўна паўдзельнічалі ў конкурсе студэнты, прычым не абавязкова тыя, хто атрымлівае мастацкую адукацыю. Напрыклад, у другі этап прайшоў выдатны вакаліст — выпускнік індустрыяльнага каледжа. А вось намінацыя «Народныя спевы» аказалася не самай запатрабаванай: мала ў горадзе захопленых традыцыйнай творчасцю выканаўцаў, якія ўпісваюцца ва ўзроставыя рамкі конкурсу. Большасць такіх твораў маюць за 30 гадоў. Няпростая сітуацыя і са скульптарамі: нямногія лічаць сябе прафесійнымі ў маладым узросце, таму не было адабрана ніводнага чалавекі».

Жодзіна. У Жодзіне Мінскай вобласці падтрымка ад работнікаў культуры была крыху іншага кшталту. Начальнік аддзела культуры гарвыканкама Таццяна Грыцук паведаміла, што тут вырашылі ацаніць, на якім творчым узроўні знаходзіцца мясцовая моладзь: «Конкурс праходзіў 13 снежня ў ГДК «Равеснік», адбываўся ён у працоўнай абстаноўцы, дзе кожнаму маглі падказаць, на якія праблемныя моманты звярнуць увагу ў далейшым. А адбор прайшлі сапраўды лепшыя, і іх пасля ўжо будуць трэніраваць для таго, каб яны прадставілі сябе на вобласці на выдатна».

Паколькі тур гарадскі, конкурс меў сваю спецыфіку: народнае мастацтва прадстаўлена ў найменшай ступені. Асноўная маса ўдзельнікаў мае ад 20 да 25 гадоў — гэта маладыя спецыялісты, рабочыя. Даволі вялікая колькасць людзей адзначылася ў намінацыях «Жывапіс», «Графіка», «Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва». Справа ў тым, што год таму ў Жодзіне адкрыўся Маладзёжны цэнтр, які аб'яднаў прыкільнікаў гэтых відаў мастацтва, і яны за невялікі час здолелі стварыць аднаму выдатную канкурэнцыю. Даволі моцная каманда выканаўцаў брыганданса будзе прадстаўляць горад на вобласці ў намінацыі «Сучасная харэаграфія». Суб'ядніца карэспандэнта «К» кажа, што тут сустрэліся, зольшага, творцы-пачаткоўцы.

Полацк. Конкурс у Полацкім раёне быў адзначаны вялікай актыўнасцю з боку моладзі. Пасля пляч занальных тураў колькасць заявак на раённы складла 50 груп і выканаўцаў, усяго — 68 удзельнікаў. Намеснік начальніка аддзела культуры Аліна Шчукіна заўважыла, што раён не можа пахваліцца вялікай колькасцю

адукацыйных устаноў галіны культуры і мастацтва, таму было шмат твораў-аматараў. Незапатрабаванымі аказаліся намінацыі «Сацыяльная рэклама», «Скульптура», з «Народнымі спевамі» — таксама праблема па колькасці ўдзельнікаў, а вось катэгорыя «Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва» карысталася попытам у моладзі, і тры моцныя творцы прайшлі на вобласць. Мерапрыемства адбылося на высокім узроўні і дзякуючы метадыстам, што дапамагалі канкурсантам спыніць выбар на пэўнай песні.

Магілёў. На Магілёўшчыне на гэтым тыдні завершыцца прагляд канкурсантаў, і экспертная камісія вырашыць, хто прадставіць вобласць у другім этапе «Зоркі», які адбудзецца 24 лютага. Аб гэтым паведамілі «К» ва ўпраўленні культуры Магілёўскага аблвыканкама. Тры занальныя туры — у

Бабруйску, Крычаве і Магілёве — вызначылі, што самымі запатрабаванымі ў моладзі сталі намінацыі «Эстрадныя спевы», «Народныя спевы» і «Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва».

Ліда. У Лідскім раённым доме культуры 15 снежня сабраліся творцы з гэтага і суседніх раёнаў: Шчучынскага, Дзятлаўскага, Воранаўскага, Навагрудскага, Іўеўскага, Карэліцкага. Дырэктар метадычнага цэнтру Ліды Марыя Дукі распавядае, што шмат юных майстроў яшчэ хочуць заявіць пра сябе, і арганізатары пашлі ім насустрач: усе ахвотныя змогуць прадставіць свае творы да першых дзён студзеня. Многія маладыя людзі актыўна працялялі сябе ў культурным жыцці рэгіёна: гэта пераможцы розных конкурсаў, навучэнцы дамоў культуры, музычнага вучылішча, музычных школ.

Гомель. З сапраўдным ажыятам прайшоў першы адборачны этап у Гомелі: тут у конкурсе ў складзе калектываў і сольна прымалі

ўдзел амаль 300 чалавек. Начальнік аддзела культуры Гомельскага гарвыканкама Алена Герашчанка адзначае, што не засталася без увагі ніводная намінацыя. Крыху прадойжылі прыём заявак на некаторыя з іх, каб большае колькасць людзей здолела прадставіць свае творы, дапрацаваць іх. «Дарагога каштуе тое, што многія падлеткі, юнакі і дзяўчаты, выйшаўшы на сцэну, параўналі сябе з іншымі, пабачылі, у якім накірунку ім развівацца, павышаць сваю планку. І мы яшчэ раз пабачылі, наколькі шматгранныя нашы таленты. Можна было стварыць нават яшчэ некалькі нестандартных намінацый, бо многія паказвалі сябе з незвычайнага боку».

Мінск. Адзел культуры Савецкага раёна Мінска разгледзеў 52 заяўкі. Конкурс, як і ў іншых раёнах сталіцы, праходзіў цягам трох дзён — з 9 па 11 снежня. «Не прынялі ўдзел у мерапрыемстве дызайнеры, хоць гэта крыху дзіўна для такога вялікага горада. Таксама не пабачылі мы ніводнага твора скульптара», — кажа начальнік аддзела культуры адміністрацыі Савецкага раёна Сяргей Мядзведзеў. — «Эстраднікаў» аказалася за 20 чалавек, а вось «народнікаў» — чацвёрра».

Прыкладна палова ўдзельнікаў не мае спецыяльнай мастацкай адукацыі, навучаючыся ў тэхнічных ВНУ, ПТВ, гімназіях. Усе ахвотныя змаглі атрымаць падтрымку: метадысты падказвалі крыніцы пошуку фанаграм, тэматыку песень, давалі парадны накірункі лепшых раэшэнняў у харэаграфіі. Сёння адабраныя канкурсанты будуць працаваць над сабой і творамі перад другім этапам.

На здымку: работы канкурсантаў прадставілі ў Пінскім ГДК.

Падарункі для душы

VIII Духоўна-асветніцкая выстаўка-кірмаш “Нараджэнне Хрыстовае” адкрыецца 27 снежня па благаславенні Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта ў Мінску.

Пад час яе можна будзе пазнаёміцца з творчасцю амаль 90 удзельнікаў: народных майстроў, мастакоў, святароў, настаяцеляў манастыроў, прыходаў, студэнтаў духоўных наву-

чальных устаноў з Беларусі, Расіі, Украіны, Малдовы, Ізраіля.

Акрамя навагодніх падарункаў і сувеніраў, тут будуць выстаўляцца розныя віды народных рамёстваў, прадметы побыту, посуд, адзенне, створанае рукамі майстроў. Вялікі выбар царкоўнай літаратуры, аўдыёвізуальных запісаў, прадметаў храмавага ўжытку, упрыгожанняў у праваслаўных традыцыях прывабяць вернікаў. Па словах памочніка ды-

рэктара праваслаўнай выстаўкі Наталлі Аксакавай, тыдзень будзе насычаны на экспазіцыі выяўленчага мастацтва: гэта жывапіс члена Беларускага саюза мастакоў Леаніда Гоманова, фотаздымкі жонкі Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Сербіі ў Рэспубліцы Беларусь Веры Джукіч, работы юных мастакоў у межах праекта “Віфлеемская зорачка”, фотаздымкі беларускай сям’і Доўнараў “Чарнагорскія замалёўкі”.

Дарэчы, абмеркаваць такія тэмы, як сучасная медыцына, эканамічныя адносіны, духоўнасць у СМІ, можна будзе на “круглых сталах” і семінарах.

Фота Юрыя ІВАНОВА

Кабзар завітаў у Мінск

18 снежня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася ўнікальная фотавыстаўка ўкраінскага фотамайстра Руслана Тэліпскага пад назвай “Помнікі Кабзару (вобраз Т.Р. Шаўчэнка ў манументальнай скульптурнай форме)”, якая арганізавана Пасольствам Украіны ў Рэспубліцы Беларусь.

Прадстаўлена звыш 120 фотаздымкаў помнікаў вялікаму сыну ўкраінскага народа. Ягоны ўплыў на духоўную культуру краіны застаецца вельмі значным і сёння.

Колькі помнікаў і мемарыяльных знакаў, прысвечаных Шаўчэнку, створана ў свеце — ніхто не ведае. Спецыялісты мяркуюць, што іх колькасць — ад 800 да 1000 адзінак. Скульптурны вобраз Кабзара захоўваецца ў манументальных творах у Расіі, ЗША, Канадзе, Парагваі, Бразіліі, Аргенціне, Мальце, Італіі, Польшчы, Францыі. Год таму быў адкрыты ў Пекіне ў парку Чаоян.

У Беларусі ёсць пяць помнікаў Тарасу Шаўчэнку: у Мінску, Брэсце, Магілёве, Гомелі і Слуцку. Дарэчы, у Слуцку гэта — бар’ельф на пастаменце: малады Шаўчэнка з пэндзлем і палітрай. Вядома, што ён, 16-гадовым хлопчыкам, прыгонным памешчыка Энгельгарта, атрымаў у Вільні першыя ўрокі малявання ў выкладчыка ўніверсітэ-

та, вядомага партрэтнага жывапісца, беларуса Яна Рустэма.

На выстаўцы ўгадаў цікавыя факты з гісторыі стварэння некаторых помнікаў Кабзару. Напрыклад, такія. Самы першы мармуровы бюст паэту на Украіне з’явіўся ў маёнтку мецэнаткі Х.Алчэўскай у Харкаве ў 1889 годзе, вялікі помнік быў створаны ў 1918-м у Ромнах. У гэтым жа годзе з’явіліся манументы Кабзару ў Петраградзе і Маскве. Сярод соцыяльных помнікаў Шаўчэнку ёсць розныя як па якасці, так і па вобразным убасценні. Паводле яркай арыгінальнасці, на мой погляд, можна адзначыць помнік у Рыме: паэт — у вобразе антычнага філосафа з паднятай для прывітання правай рукой. Аўтар — італьянец У.Мацці...

Самая вялікая заслуга ў стварэнні гэтай манументальнай шаўчэнкавіяны — яе аўтар Руслан Тэліпскага. У ягонай калекцыі — каля 400 мемарыяльных згадак пра Шаўчэнка з усіх гарадоў і вёсак Украіны, дзе ўстаноўлены помнікі, мемарыялы, мемарыяльныя дошкі і знакі. Фотамайстар здолеў адлюстравіць на плёнцы скульптурныя выявы Кабзара ў 28 замежных гарадах свету. Канешне, не ўсе помнікі ўдалося яму сфатаграфавала, але і тое, што зроблена — вартая вялікай павагі.

Барыс КРЭПАК
На здымку: пад час мантажу выстаўкі.

“Юрыдычныя тонкасці” на www.forum.kimpress.by

3 гэтага нумара мы пачынаем рубрыку “Юрыдычны форум “Культуры” (www.forum.kimpress.by), дзе будзем змяшчаць кансультацыі па вашых пытаннях з форуму нашага сайта.

Чаму культурнікам не даплачваюць за працу ў начны час?

— Артыкулам 70 Працоўнага кодэкса Рэспублікі Беларусь ад 26.07.1999 г. № 296-3 устаноўлена, што за кожную гадзіну працы ў начны час ці ў начную змену пры зменным рэжыме працы ажыццяўляюцца даплата ў памеры, які ўстанаўліваецца калектывным дагаворам, пагадненнем, але не ніжэйшы за 20 працэнтаў гадзіннай тарыфнай стаўкі (акладу) работніка, а для арганізацый, якія фінансуюцца з бюджэту і карыстаюцца дзяржаўнымі датацыямі, — Урадам Рэспублікі Беларусь ці упаўнаважаным ім органам. Пры гэтым начной змайнай лічыцца змена, у якой больш за 50 працэнтаў часу прыходзіцца на начны час.

Работнікам арганізацый, якія фінансуюцца з бюджэту і карыстаюцца дзяржаўнымі датацыямі за кожную гадзіну працы ў начны час (з 22 да 6 гадзін) ці ў начную змену пры зменным рэжыме працы (пры працягласці рабочай змены не болей за 12 гадзін), ажыццяўляецца даплата ў памеры 40 працэнтаў гадзіннай тарыфнай стаўкі (акладу) работніка. На работах у надзвычайных сітуацыях, на якіх напружанасць, інтэнсіўнасць, небяспечнасць працы ў начны час павышаюцца, вызначаная даплата ажыццяўляецца ў памеры 55 працэнтаў гадзіннай тарыфнай стаўкі (акладу) работніка, у тым ліку ўрачам і сярэднім медыцынскім работнікам арганізацый аховы здароўя, якія прыцягваюцца да дзяжурства, а работнікам арганізацый аховы здароўя, якія ажыццяўляюць экстранную і неадкладную медыцын-

скую дапамогу, — у памеры 70 працэнтаў гадзіннай тарыфнай стаўкі (акладу) работніка (падпункт 1.6. пункта 1 дадатку 1 да пастановы Міністэрства працы Рэспублікі Беларусь ад 21.01.2000 г. № 6 “Аб мерах па ўдасканаленні ўмоў аплата працы работнікаў арганізацый, якія фінансуюцца з бюджэту і карыстаюцца дзяржаўнымі датацыямі”.

Ці з’яўляецца праца канцэртмайстра народнага ансамбля творчай?

— У заканадаўстве адсутнічае паняцце “творчая праца”, ёсць паняцце “творчая дзейнасць”.

У артыкуле 1 Закона Рэспублікі Беларусь ад 4 чэрвеня 1991 г. № 832-XII “Аб культуры ў Рэспубліцы Беларусь” вызначаны асноўныя паняцці і іх азначэнні:

творчая дзейнасць — від культурнай дзейнасці, які ўключае мастацкую творчасць і іншую інтэлектуальную дзейнасць, што завяршаецца з’яўленнем новага, не існаваўшага раней, самастойнага выніку інтэлектуальнай дзейнасці ў галіне культуры;

культурная дзейнасць — дзейнасць па стварэнні, аднаўленні (адрэжэнні), захаванні, ахове, вывучэнні, папулярна-зацы, выкарыстанні і распаўсюджванні культурных каштоўнасцей, эстэтычным выхаванні, мастацкай і культуралагічнай адукацыі, арганізацыі культурнага адпачынку (вольнага часу) насельніцтва;

мастацкая творчасць — стварэнне і (або) выкананне твораў мастацкай літаратуры і мастацтва.

На пытанні адказаў юрыст Алег ПРЫКО

Калектыв рэдакцыі газеты “Культура” выказвае глыбокія спачуванні старшынні Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах UNESCO, паслу па асобых даручэннях Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь, члену рэдакцыі газеты “Культура” Шчаснаму Уладзіміру Рыгоравічу ў сувязі з напактаўшым яго вялікім горам — смерцю брата.

Неаднойчы “Культура” звярталася на сваіх старонках да выкарыстання ў турыстычных маршрутах па Беларусі патэнцыялу ўстаноў культуры краіны, а таксама задзейнічання ў іх помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны.

У лістападзе адбылося сумеснае пасяджэнне выязной калегіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрства спорту і турызму краіны, прысвечанае эфектыўнаму выкарыстанню аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны ў сферы турызму. “К” давала падрабязны рэпартаж з мерапрыемства ў № 48 за 2009 год. Удзельнікамі калегіі вынесена рашэнне, якое прадстаўляем вашай увазе.

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь

РАШЭННЕ КАЛЕГІІ

19.11.2009 № 144

г. Мінск

Міністэрствам культуры, Міністэрствам спорту і турызму сумесна з аблвыканкамамі, Мінскім гарвыканкамам, падпарадкаванымі арганізацыямі праводзіцца работа па развіцці нацыянальнага турызму з выкарыстаннем аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны.

Ва ўсіх турыстычных зонах рэспублікі дзейнічае 677 турысцка-экскурсійных маршрутаў, у якіх шырока прадстаўлены аб’екты, уключаныя ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь. Штогод на міжнародных, нацыянальных кірмашах і выстаўках праводзіцца прэзентацыя турыстычных магчымасцей рэгіёнаў.

Для павелічэння наведвання турыстамі музеяў прымаюцца захады па ўдасканаленні інфармацыйнага забеспячэння музейных аб’ектаў і маршрутаў, звязаных з гістарычнымі месцамі. Музеі г.п. Мір і г. Нясвіж выконваюць сэнна ролю міжнародных турыстычных цэнтраў.

Асабліваю зацікаўленасць у турыстаў выклікае выкарыстанне ў турыстычных маршрутах аб’ектаў нематэрыяльнай спадчыны, спіс якіх штогод павялічваецца.

Важная роля ў прыцягненні ўвагі жыхароў і гасцей Беларусі да яе культурных каштоўнасцей і дасягненняў адводзіцца правядзенню фестываляў прафесійнага мастацтва і аматарскай творчасці.

Разам з тым, у рабоце па выкарыстанні аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны ў сферы турызму маецца шэраг недахопаў.

Патрабаванні прыняцця дадатковых захадаў па пэўным уключэнні ў турыстычную індустрыю невыкарыстоўваемых помнікаў архітэктуры, якія знаходзяцца на турыстычных маршрутах.

Для актывізацыі ўязнога турызму неабходны прыцягальны нацыянальны турыстычны брэнд, актыўнае прасоўванне ў міжнародную турыстычную індустрыю “прычын, па якіх патрэбна наведаць Беларусь!”.

На разгляд Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь неабходна ўнесці прапановы аб распрацоўцы стандарту па абуладкаванню спадарожнай інфраструктурай аб’ектаў турыстычнага паказу.

Патрабаванні ўдасканалення сістэма продажу сувенірнай прадукцыі ў музейных установах рэспублікі, пашырэнне асартыменту прапанаваных да рэалізацыі тавараў з улікам тэматычнай накіраванасці гэтых устаноў.

Недастаткова эфектыўна вырашаюцца пытанні ўзаемадзеяння органаў кіравання сферы культуры, фізічнай культуры, спорту і турызму, падпарадкаваных ім арганізацый, тураператараў пры правядзенні прэзентацыйных, культурна-гістарычных акцый і мерапрыемстваў, уключаючы выкананне і распаўсюджванне рэкламных ролікаў, буклетаў, распрацоўку новых турыстычных маршрутаў.

У мэтах эфектыўнага выкарыстання ў сферы турызму аб’ектаў культурнага прызначэння і гісторыка-культурнай спадчыны сумесная калегія Міністэрства культуры, Міністэрства спорту і турызму

ВЫРАШЫЛА:

1. У мэтах прыцягнення нацыянальных і замежных інвестараў для аднаўлення і ўключэння ў сферу турызму аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны, якія не выкарыстоўваюцца, прапрацаваць су-

Аб эфектыўнасці выкарыстання аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны ў сферы турызму

месна з зацікаўленымі прапановы аб спрашчэнні працэдур адчужэння дадзеных аб’ектаў.

Адказы: упраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Мінкультуры.

Тэрмін: да 15.01.2010

2. Правесці аналіз стану нерухомых матэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцей, якія знаходзяцца на турыстычных маршрутах, і прыняць меры па іх пэўным уключэнні ў турыстычную індустрыю.

Адказы: упраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Мінкультуры, Дэпартамент па турызме Мінспорту, упраўленні культуры і ўпраўленні фізічнай культуры, спорту і турызму аблвыканкамаў, Мінскага гарвыканкама.

Тэрмін: да 01.11.2011

3. У мэтах прыцягнення інвестараў размясціць на афіцыйных сайтах Мінкультуры і аблвыканкамаў інфармацыю аб сядзібах, якія не выкарыстоўваюцца, уключаючы іх фота, кароткае апісанне, звесткі аб уласніках.

Адказы: упраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Мінкультуры, упраўленні культуры аблвыканкамаў.

Тэрмін: да 01.03.2010

4. У мэтах фарміравання прыцягальнага іміджа Беларусі штогод праводзіць мерапрыемствы па папулярызацыі гісторыка-культурнай спадчыны і развіцця турызму ў рамках агульнаеўрапейскай акцыі “Дні Еўрапейскай спадчыны”.

Адказы: упраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Мінкультуры, Дэпартамент па турызме Мінспорту.

Тэрмін: штогадова

5. Разглядаць на пасяджэннях абласных і раённых міжведамасных каардынацыйных саветаў па турызме пытанні эфектыўнага выкарыстання аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны рэгіёнаў.

Адказы: упраўленні (аддзелы) фізічнай культуры, спорту і турызму, упраўленні (аддзелы) культуры мясцовых выка-

наўчых і распарадчых органаў, падпарадкаваных ім арганізацыі, тураператары.

Тэрмін: штогадова

6. Накіраваць у Дэпартамент па турызме Мінспорту даведачныя матэрыялы па найбольш значных аб’ектах нематэрыяльнай спадчыны для выкарыстання ў турыстаў.

Адказы: упраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Мінкультуры, установа адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”.

Тэрмін: 20.12.2009

7. Правесці сумесныя калегіі ўпраўленняў фізічнай культуры, спорту і турызму і ўпраўленняў культуры аблвыканкамаў, Мінгарвыканкама па пытанні эфектыўнага выкарыстання ў турыстычнай дзейнасці аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны.

Адказы: упраўленні фізічнай культуры, спорту і турызму і ўпраўленні культуры аблвыканкамаў, Мінгарвыканкама.

Тэрмін: на працягу 2010 года

8. Унесці ў Мінспорт не менш за тры прапановы па стварэнні нацыянальнага культурна-турыстычнага брэнда.

Адказы: упраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі, упраўленне ўстаноў культуры і народнай творчасці, упраўленне мастацтваў Мінкультуры сумесна з ГА “Беларускі саюз дызайнераў”, УА “Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў”, РУП “Нацыянальнае агенцтва па турызме”.

Тэрмін: да 01.05.2010

9. Унесці ў Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь прапановы аб распрацоўцы крытэрыяў стандарту па абуладкаванні адпаведнай інфраструктурай аб’ектаў турыстычнага паказу.

Адказы: Дэпартамент па турызме Мінспорту, упраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Мінкультуры.

Тэрмін: да 01.07.2010

10. У кожнай вобласці абуладкаваць не менш за два аб’екты турыстычнага паказу, распрацаваць варыянты камбінава-

ных турыстычных маршрутаў для розных катэгорый насельніцтва.

Адказы: упраўленні фізічнай культуры, спорту і турызму аблвыканкамаў.

Тэрмін: да 01.12.2011

11. Сфарміраваць і прадставіць у Мінспорт календар найважнейшых культурных падзей Рэспублікі Беларусь на 2010 год.

Адказы: упраўленне ўстаноў культуры і народнай творчасці, упраўленне мастацтваў, Дэпартамент па кінематаграфіі Мінкультуры.

Тэрмін: да 20.12.2009

12. Прадставіць у Мінкультуры календар найважнейшых міжнародных турыстычных выставак, якія праводзяцца з удзелам Мінспорту і беларускіх тураператараў, для падрыхтоўкі і правядзення сумесных прэзентацыйных мерапрыемстваў.

Адказы: Дэпартамент па турызме Мінспорту.

Тэрмін: да 01.01.2010

13. Забяспечыць размяшчэнне на інтэрнет-сайце Міністэрства культуры старонкі аб сумесных праектах Мінспорту і Мінкультуры.

Адказы: упраўленне ўстаноў культуры і народнай творчасці.

Тэрмін: да 01.02.2010

14. Прадоўжыць работу з МЗС па пытанні лібералізацыі візавых правілаў уезду ў Рэспубліку Беларусь для актывізацыі ўязнога турызму.

Адказы: Дэпартамент па турызме Мінспорту, упраўленне ўстаноў культуры і народнай творчасці Мінкультуры.

15. Арганізаваць сумесныя прэзентацыйныя, культурна-гістарычныя акцыі і мерапрыемствы, што ўключаюць выраб і распаўсюджванне рэкламных ролікаў, буклетаў, распрацоўку новых турыстычных маршрутаў.

Адказы: упраўленні (аддзелы) фізічнай культуры, спорту і турызму, упраўленні (аддзелы) культуры мясцовых выкананых і распарадчых органаў, падпарадкаваных ім арганізацыі, тураператары.

Тэрмін: штогадова

16. Правесці ў кожнай вобласці выязныя семінары (канферэнцыі, “круглыя сталы”) па пытаннях выканання Закона “Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны” і ўпарадкавання турыстычнай і экскурсійнай работы на гістарычных і памятных месцах, аб’ектах культуры.

Адказы: упраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі, упраўленне ўстаноў культуры і народнай творчасці Мінкультуры сумесна з Беларускім камітэтам Міжнароднага савета па помніках і месцах, упраўленнямі культуры аблвыканкамаў.

Тэрмін: на працягу 2010 года

17. У мэтах актывізацыі ўнутранага і ўязнога турызму стварыць сумесныя прэзентацыйныя ролікі найбольш значных аб’ектаў культуры Рэспублікі Беларусь.

Адказы: Дэпартамент па кінематаграфіі Мінкультуры, РУП “Нацыянальнае агенцтва па турызме”, упраўленне ўстаноў культуры і народнай творчасці Мінкультуры.

Тэрмін: 01.03.2010

18. Выдаць буклеты “Культура ў складзе турысцкай зоны”.

Адказы: упраўленні культуры аблвыканкамаў.

Тэрмін: 01.05.2010

19. Накіраваць у Мінадукацыі, Федэрацыю прафсаюзаў Беларусі, Рэспубліканскі цэнтр па санітарна-курортным лячэнні і аздараўленні, тураператарам неабходныя даведачныя матэрыялы і рэкамендацыі па ўключэнні ў праграмы экс-

курсійнага абслугоўвання наведванне музейных устаноў.

Адказы: упраўленне ўстаноў культуры і народнай творчасці Мінкультуры, Дэпартамент па турызме Мінспорту, упраўленні культуры аблвыканкамаў.

Тэрмін: да 15.02.2010

20. Пры распрацоўцы Рэспубліканскай праграмы захавання і развіцця культуры на перыяд да 2015 года прадугледзець адкрыццё ў рэгіёнах рэспублікі музеяў з улікам мясцовых асаблівасцей, у тым ліку “незвычайных” музеяў (напрыклад: музей пчалы, музей бульбы, музей цацкі і г.д.).

Адказы: упраўленне ўстаноў культуры і народнай творчасці.

21. Правесці аналіз наяўнасці ў музейных установах рэспублікі гандлёвых месцаў па продажы сувенірнай прадукцыі, асартыменту прапанаваных да рэалізацыі тавараў з улікам тэматычнай накіраванасці гэтых устаноў. Унесці прапановы па ўдасканаленні сістэмы продажу сувенірнай прадукцыі.

Адказы: упраўленне ўстаноў культуры і народнай творчасці, упраўленні культуры аблвыканкамаў і Мінгарвыканкама.

Тэрмін: да 01.06.2010

22. У мэтах фарміравання пазітыўнага іміджу Рэспублікі Беларусь, павышэння ўзроўню экспарту турыстычных паслуг прааналізаваць укараненне навацый у працы, а таксама найбольш эфектыўных і запатрабаваных наведвальнікамі форм работы ў музеях за мяжой.

Адказы: Дэпартамент па турызме Мінспорту сумесна з тураператарамі, упраўленнем устаноў культуры і народнай творчасці Мінкультуры.

Тэрмін: да 01.05.2010

23. Праводзіць навучальныя семінары для суб’ектаў турыстычнай дзейнасці і музейных устаноў рэспублікі па пытаннях сумеснай працы.

Адказы: Дэпартамент па турызме Мінспорту, упраўленне ўстаноў культуры і народнай творчасці Мінкультуры.

Тэрмін: штогадова ў маі.

24. Рэкамендаваць уладальнікам аграздзів ва ўзаемадзеянні з кіраўнікамі сельскіх устаноў культуры ўключаць у праграмы пражывання турыстаў выступленні мясцовых фальклорных і самадзейных творчых калектываў.

Адказы: аддзелы культуры райвыканкамаў.

Тэрмін: на працягу 2010 года

25. Падрыхтаваць прапановы па ўнясенні ва ўстаноўленым парадку змен у заканадаўства, якія дазваляць ажыццяўляць рэалізацыю ўваходных білетаў на культурна-відовішчыя мерапрыемствы з выкарыстаннем камп’ютэрных тэхналогій.

Адказы: упраўленне мастацтваў Мінкультуры.

Тэрмін: 20.01.2010

26. Унесці прапановы па выданні ў 2010 годзе ілюстраваных даведнікаў на рускай, англійскай і беларускай мовах пра фестывалі, што праводзяцца ў Рэспубліцы Беларусь.

Адказы: рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Культура і мастацтва”.

Тэрмін: да 05.01.2010

27. Разгледзець пытанне аб мэтазгоднасці ўвядзення спецкурса (факультатыва) “Турызм і гасціннасць”, “Спартыўна-турысцкая дзейнасць (па напрамку)”.

Адказы: установа адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”.

Тэрмін: да 01.02.2010

28. Паўторную сумесную калегію Міністэрства культуры і Міністэрства спорту і турызму па дадзеным пытанні правесці ў I квартале 2011 года.

29. Кантроль за выкананнем рашэння калегіі ўскласці на намесніка міністра культуры Кураша В.І., намесніка міністра спорту і турызму Шульгу Ч.К.

**Міністр культуры
Рэспублікі Беларусь
П.П. ЛАТУШКА
Міністр спорту і турызму
Рэспублікі Беларусь
А.Л. КАЧАН**

Небяспека точыцца пад зямлёю

Замак быў абраны сярод трох магчымых кандыдатаў — апрача Наваградка, у гэты спіс уваходзілі таксама Крэва і Гальшаны. Як падкрэсліў міністр культуры падчас свайго выступлення на выязным пасяджэнні Палаты Прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь у Нясвіжы (гл. “К” № 45 за 2009 г.), гэты выбар абумоўлены некалькімі фактарамі. Сярод іх — не толькі гістарычная роля першай сталіцы ВКЛ, архітэктурная адметнасць замка, а таксама яго размяшчэнне на папулярным турыстычным маршруце, але і пагрозлівы стан апісаных яшчэ Міцкевічам руін.

Галоўны спецыяліст аддзела культуры Наваградскага райвыканкама Вячаслаў Лаўрашчук ведае ў замку кожную расколіну. І са скрухай заўважае, што з кожным годам шчыліны становяцца ўсё большымі. “Рэчыўныя доказы” ён прыводзіць больш чым пераканаўчыя нават для няўзброенага вока.

ка спадчыны. Сёння ён не мае гаспадары, які трымаў бы яго на сваім балансе і непасрэдна адказваў за чысціню і парадак. Бескантрольны доступ у замак адкрыты для ўсіх ахвотных.

Замак як экспанат

Менавіта ў цяперашнім “праблемным” выглядзе замак запомніўся многім пакаленням беларусаў. Сёння гэта маляўнічыя руіны дзвюх вежаў — Шчытоўкі і Касцельнай. Усё астатняе было зруйнавана яшчэ за

аднаразова змяняўся, і таму непазбежна паўстала б пытанне: якой эпосе аддаць перавагу пры аднаўленні?

— Першае, што трэба зрабіць — дрэнаж схілу, своеасабліваю яго прасушку, — лічыць Сяргей Друшчыц. — Потым умацаваць яго з дапамогай спецыяльных інжынерных канструкцый. Гэта складаны тэхналагічны працэс, але ж ён магчымы на падставе тых грунтоўных даследаванняў, якія ўжо былі праведзены прафесіяна-

аб’ёмаў. Тым болей, гэтая плошча вельмі спатрэбіцца — пад стварэнне музейнай экспазіцыі.

Ператварыць гістарычныя руіны ў прывабны музейны экспанат — мусіць, нават складаней, чым адбудаваць замак з сілікатнай цэгля. Але — магчыма. Галоўны рэсурс тут — крэатыўнасць. На думку Ігара Чарняўскага, паглыбленне ў даўніну могуць паспрыяць сучасныя тэхналогіі. І яны ж дазваляць зрабіць музей у пэўнай меры інтэрактыўным:

— Чаму б не даць магчымасць кожнаму ахвотнаму змадэляваць “сваю” версію замка — вядома, на падставе атрыманых у музеі ведаў? Балзе, асновы 3D-анімацыі можна засвоіць вельмі лёгка.

“Рым” не адразу будаваўся

Менавіта на Замкавай гары і ў яе

Аляксандра Карачана, у самым хуткім часе аўтар помніка Генадзь Буралкін мае прадставіць канчатковы праект для зацвярджэння на пасяджэнні райвыканкама. Наперадзе — Рэспубліканскі савет па манументальным мастацтве. “Тэхнічна” паспее да свята пакуль ёсць магчымасць. Але... ахвяраванняў у межах акцыі райвыканкама сёння сабрано небагата.

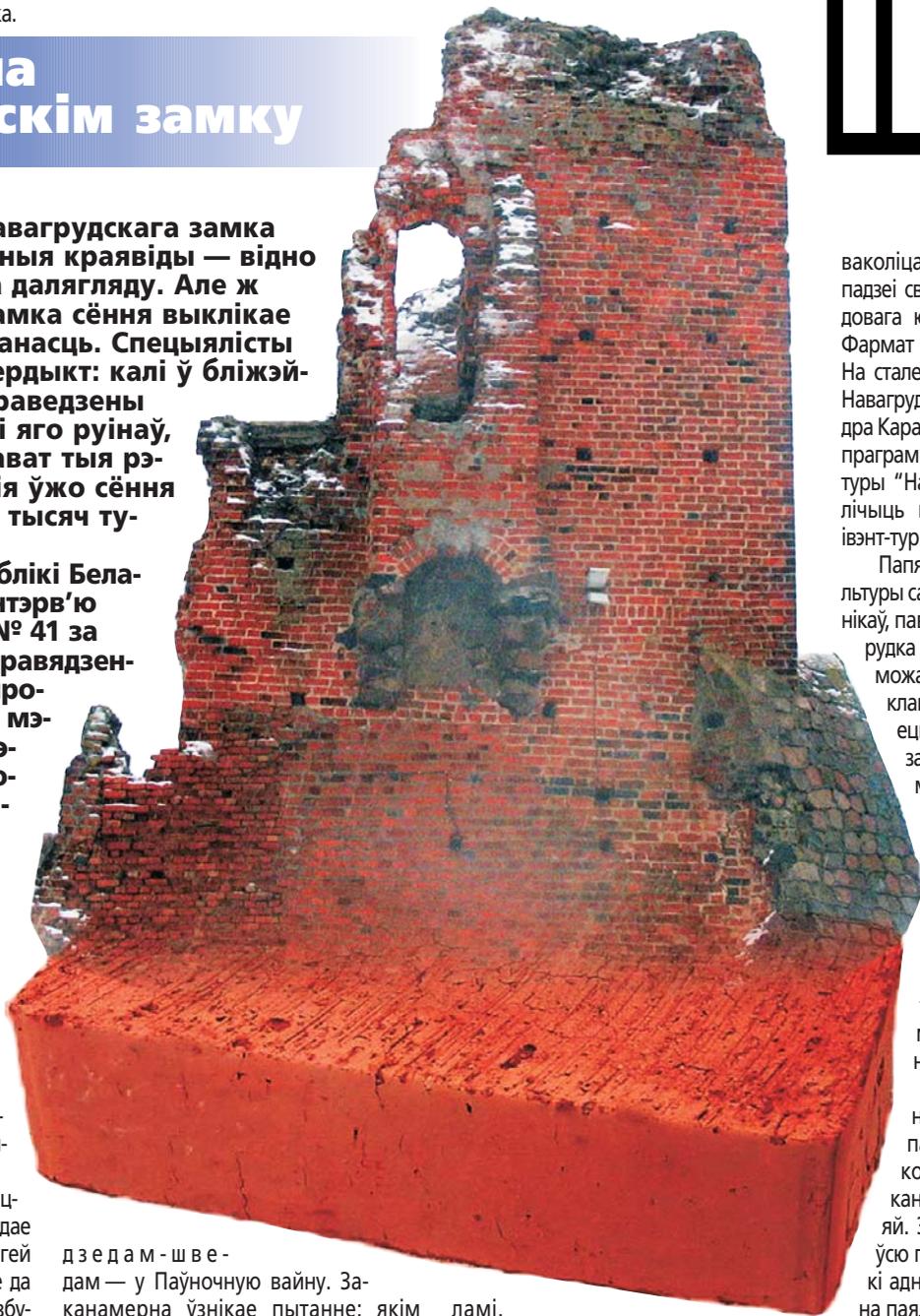
Госці фэсту не здолеюць пераначаваць у гатэлі “Еўропа” — яго сцены пакуль так і не паўсталі. Затое амаль выкананы іншы пункт праграмы — адкрыццё прыватнай галерэі мастака Кастуся Качана. І сапраўды, у двух кроках ад замка ўжо вырасла прывабная камянічка. На жаль, аблічча яе “суседа” па адрасе вул. Замкавая, 7, які ўваходзіць у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурнай спадчыны, турыстаў не па-

Шчыт для

Шчытоўкі

Свая цагліна ў Наваградскім замку

Ля падножжа вежаў Наваградскага замка адкрываюцца жывапісныя краявіды — відно адтуль ажно да самага далягляду. Але ж перспектыва самога замка сёння выклікае апраўданую насцярожанасць. Спецыялісты вынеслі адназначны вердыкт: калі ў бліжэйшыя гады не будуць праведзены захады па кансервацыі яго руінаў, мы можам страціць нават тыя рэшткі былой велічы, якія ўжо сёння прыцягваюць каля 150 тысяч турыстаў штогод. Міністр культуры Рэспублікі Беларусь Павел Латушка ў інтэрв’ю газеце “Культура” (гл. № 41 за 2009 г.) праанансаваў правядзенне доўгатэрміновай шырокамаштабнай акцыі. Яе мэта — збор сродкаў на рэстаўрацыю знакавых помнікаў беларускай архітэктуры. Першы аб’ект — менавіта Наваградскі замак.

Скрупулёзныя даследаванні грунту, праведзеныя ў замку на пачатку дзесяцігоддзя, дазволілі зразумець галоўную прычыну руйнавання — павольнага, але няспыннага.

— Пад Замкавай гарой знаходзіцца магутны водны пласт, — распавядае навуковы кіраўнік аб’екта Сяргей Друшчыц. — Вада знайшла выйсце да Касцельнай вежы і паступова яе разбурае. Да таго ж, руіны вежаў страцілі сваю статычную ўстойлівасць. Для руінаў гэта наогул характэрна.

Сяргей Друшчыц нагадаў, што апошнія буйныя руйнаванні адбыліся ў замку параўнальна нядаўна — у 30-я гады XX стагоддзя. Яны не былі звязаны з “чалавечымі фактарам”. Тое самае пагражае і сёння. Асабліва праблемны стан у Касцельнай вежы.

— Калі, барані Божа, надарыцца нейкая магутная залева, вежа можа проста “спаўзіці” па схіле, — кажа Вячаслаў Лаўрашчук.

Контрфорсы, пабудаваныя яшчэ ў першай трэці мінулага стагоддзя, здолелі трохі замацаваць вежы, але ж поўнаасцю праблема іх кансервацыі тады вырашана не была.

Разам са свежымі слядамі руйнавання позірк зрэдчас выхоплівае пустыя бутэлькі ды іншае смецце. Яго зусім небагата — ці то праз культурнасць наваградчан, ці то дзякуючы рупнасці камунальнікаў, якія прыглядаюць за замкам. Але ўсё адно міжволі звяртаеш увагу і на другую праблему помні-

д з е д а м - ш в е - дам — у Паўночную вайну. Заканамерна ўзнікае пытанне: якім мае стаць аблічча помніка ў будучыні?

Спецыялісты ў адзін голас цвердзяць: гутаркі пра поўнае аднаўленне замку не можа нават весціся. Бо атракцыйная для турыстаў “карцінка” — нішто без належнага навуковага падмурку.

— Гаварыць пра рэстаўрацыю таго ці іншага помніка архітэктуры можна толькі ў тым выпадку, калі яго выгляд нам дакладна вядомы і дакументальна пацверджаны, — кажа начальнік упраўлення па ахове спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Ігар Чарняўскі. — Наваградскаму замку ў гэтым сэнсе не вельмі пашанцавала, і мы не можам з пэўнасцю сцвярджаць, скажам, якую форму даху мелі яго вежы. Значыць, давалася б фантазіраваць, а фантазіі ў рэстаўрацыі не месца. Помнік спадчыны нельга прыдумаць.

Да таго ж, гістарычны выгляд замка за тысячагоддзе яго гісторыі не-

ламлі.

Наступны этап — музейфікацыя. Увесь патэнцыял замка як турыстычнага аб’екта сёння пакуль не раскрыты — ён тоіцца ў нетрах таго самага схілу. У літаральным сэнсе слова.

— Да культурнага слоя тут месцамі больш як тры з паловай метры напаставаняў зямлі, — кажа Вячаслаў Лаўрашчук. — У царскія часы мясцовыя ўлады не знайшлі лепшага прымянення для замка, як гарадская звалка. І пад смеццем былі пахаваны падмуркі веж і муроў.

Археалагічныя даследаванні дазволілі іх выявіць. “Раскрыўшы” гэтыя падмуркі, рэстаўратары дадуць магчымасць наведвальнікам займець куды лепшыя ўяўленні пра тое, якім быў Наваградскі замак. Іх дапоўняць макеты — і, вядома, расповеды экскурсавода.

Пад мурамі Шчытоўкі археолагі выявілі памяшканні. Сёння яны засыпаны зямлёй — каб хаця б трохі “прыгрузіць” вежу. Але, на думку Сяргея Друшчыца, лепшым стабілізатарам яе канструкцыі было б аднаўленне часткі

ваколіцах пройдуць цэнтральныя падзеі святкавання на Беларусі 600-гадовага юбілею Грэнвальдскай бітвы. Фармат вызначыць было не складана. На стале начальніка аддзела культуры Наваградскага райвыканкама Аляксандра Карачана ўжо сёння ляжыць праект праграмы V Свята сярэднявечнай культуры “Наваградскі замак”. Яго можна лічыць папраўдзе ўзорнай праявай івэнт-турызму.

Папярэдні фэст сярэднявечнай культуры сабраў каля 40 тысяч наведвальнікаў, павялічыўшы насельніцтва Наваградка амаль што ўдвай. Сёлета іх лік можа быць яшчэ большым — рэкламная кампанія імпрэзы плануецца вельмі шырокай. Адсюль і заканамернае пытанне: дзе размяшчаць гасцей?

Адказ на яго быў знойдзены і апрабаваны ўжо ў мінулыя разы. Непадалёк ад Наваградка зноў паўстане намётавы лагер з ахоўваймай стаянкай, для ахвотных да больш камфортнага побыту ў горадзе будзе створаны адмысловы банк даных жылля ў наём.

Рыцарскі турнір — справа не толькі захапляльная, але і патэнцыйна небяспечная. Таму кожны яго ўдзельнік падпіша кантракт са страхавой кампаніяй. Зрэшты, страхавы выпадак за ўсю гісторыю фэсту здарыўся толькі аднойчы. Польскі рыцар выйшаў на паядынак у няспраўных даспехах, і меч праціўніка рассёк яму губу.

Адкрыццё помніка Міндоўгу ў святочнай праграме не пазначана. Але гэта не значыць, што ініцыятыва аддзела культуры па яго ўсталяванні забыта або адкладзена да лепшых часоў. Па словах

радуе. Гэты аб’ект сёння можна знайсці на сайце Наваградскага райвыканкама ў спісе незапатрабаваных пабудов, якія шукаюць інвестара. Пра гістарычную каштоўнасць занябанага дамка ды яго выгоднае месцазнаходжанне там чамусьці не згадваецца.

...Прыязджаючы ранкам у Наваград, штотраз прыгадваю кароткаметражку, знятую тамтэйшым відэааматарам Максімам Карповічам. Яе сюжэт трывіяльны: хлопец запрашае дзяўчыну на кубак кавы, але... знайсці натуральнай напой у гарадскіх кавярнях не атрымліваецца. Па сабе ведаю — аўтар не хлусіць. І прыхопліваю з сабой тэрмас — як і героі той “карацелькі”.

Ідучы па цэнтральнай плошчы ў напрамку замка, нельга абмінуць бар з дзівоснай для невялікіх гарадкоў назвай — “Рым”. Месціцца ён у дагледжанай старасвецкай камяніцы. Штотраз з году ў год туды заходжу — у надзеі, што адна з найбанальнейшых праяваў сучаснай спажывецкай інфраструктуры (кававарка эспрэса) там, нарэшце, з’явілася. Але ж... усё застаецца без зменаў. Паводле свайго антуражу і асартыменту, “Рым” мала адрозніваецца ад тыповай “закусачнай”. Канкурэнтаў у бліжэйшых ваколіцах ён не мае.

Пытанне пра эспрэса ўздымалася нават падчас нядаўняй сумеснай калегіі Міністэрства культуры і Міністэрства спорту і турызму. І яно мае зусім не толькі імідажавы аспект. Кубак якаснай кавы каштуе дзесьці тры тысячы рублёў. Столькі ж, колькі і квіток у Мірскі замак. А параўнайце патрэбныя інвестыцыі...

Ілля СВІРЫН, наш спецыяльны карэспандэнт Мінск — Наваград — Мінск

Рэстаўрацыйная скарбонка: укладзі свае дзве тысячы

Паводле падлікаў спецыялістаў, для замацавання схілу і кансервацыі замка спатрэбіцца каля 5 мільярдаў рублёў. У маштабах краіны (ды зважаючы на маштаб помніка) гэтую суму можна назваць адносна невялікай.

Заклік пералічваць грошы на спецрахунак — мабыць, не самая зручная форма збору сродкаў: не кожны пойдзе ў ашчадную касу, каб ахвяраваць колькі тысяч рублёў. Таму ў цэнтры дабрачыннай акцыі будзе правядзена латарэя “Скарбніца”, заснавальнікам якой з’яўляецца Міністэрства культуры краіны. Неўзабаве яе білеты з выявай руінаў замка ўжо паступяць у продаж.

— Кожны, хто купіць хаця б адзін з іх, мусіць усведамляць: ён робіць пасільны ўнёсак у зберажэнне Наваградскага замка, — кажа Ігар Чарняўскі. — Ахвяраванне ўсяго ў дзве тысячы рублёў — гэта кошт адной чырвонай цагліны, патрэбнай для рэстаўрацыйных працаў. Пра ахову спадчыны сёння гавораць не раўнуваючы ўсе. І вось у простых грамадзян з любым дастаткам з’явілася магчымасць зрабіць нешта канкрэтнае.

“Шашачная культура”

Напярэдадні Новага года ў “Куфры-радцы” — новыя кампазіцыі “Шашачнай культуры”.

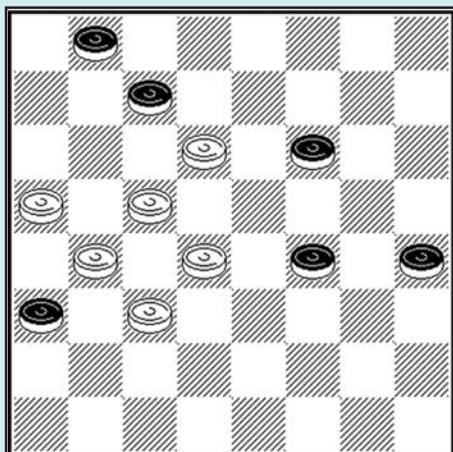
Вынікі конкурсу на лепшае рашэнне шашачных кампазіцый паведамім у наступным выпуску, але ўжо сёння абвешчаецца новы аўтарскі конкурс рашэнняў. Свае кампазіцыі для яго прапанаваў наш актыўны чытач **Аляксандр Перавознікаў** з Рагачова. Прапануем таксама пазнаёміцца з вынікамі матча па шашачнай кампазіцыі паміж камандамі Беларусі і Украіны. Расшайце і новыя кампазіцыі нашых аўтараў.

(e5), g3(f2A), h4, f4 x A(c5), a5, b4 x a(c5), f8, e1 (f2), g3, g3, f6 x.

№ 238 — Аляксандр Перавознікаў (Беларусь):

Белыя: b4, c5, c7, d2, d6, e5, g5(7); чорныя: a3, a7, b2, b8, f2, g7(6) b6 (a7:e7A), h6 (f4), e1, c3, d2 (b4,e3), e1 x A (a3:e7), h6 (c5), c1, e3 (d2), g1 x.

Белыя пачынаюць і выйграюць: d6, c7, a5, f4, e3, g3, b4, c3 x.

№ 237 — Станіслаў Усцьянаў (Украіна).

Белыя пачынаюць і выйграюць: ab6 (e5A), c7, e3, f6 (g3), g7 (h2), h8 (g1), cd4 x A (a5), c7, e3, b6, f4 x.

Падведзены вынікі матча па шашачнай кампазіцыі паміж камандамі Беларусі і Украіны. Спартыўна праводзілася ў раздзелах “Праблемы-64” і “Мініяцоры-64”. Перамогу ў кожнай з катэгорый з невялікай перавагай атрымала беларуская каманда.

У асабістым заліку вынікі такія.

“Праблемы-64”:

1 месца — **Пётр Шклюдаў** (Беларусь);

2 — 3 месцы падзялілі ўкраінскія кампазітары **Мікалай Шапавал і Іван Івацка**.

“Мініяцоры-64”:

1 — **Аляксандр Кагоцька** (Беларусь);

2 — **Аляксандр Сапегін** (Беларусь);

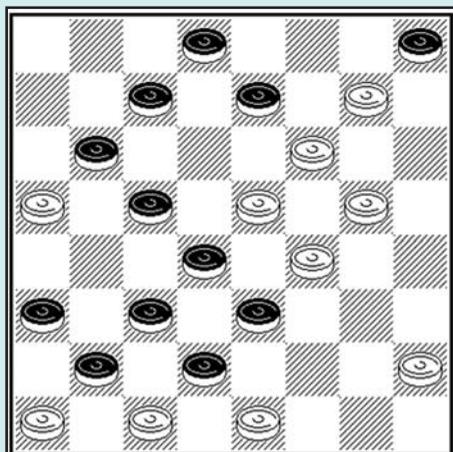
3 — **Станіслаў Усцьянаў** (Украіна).

Прадстаўнікі абедзвюх каманд прадставілі вельмі цікавыя творы. Вось некаторыя з іх:

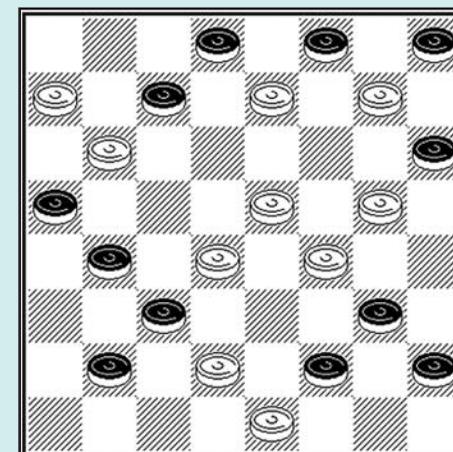
№ 236 — Аляксандр Сапегін (Беларусь).

Белыя: b6, c7, d6, e5, f4, h2. (6).

Чорныя: a7, d2, d8, g3, h4. (5). Белыя пачынаюць і выйграюць: e7 (d4a), d8

№ 239 — Пётр Шклюдаў (Беларусь).

№ 240(1) — Аляксандр Перавознікаў.

А цяпер заданні аўтарскага конкурсу: Белыя пачынаюць і выйграюць. Гэту кампазіцыю аўтар жартам назваў “шашачны астэахандроз”, напэўна, з-за не вельмі ўдалай пачатковай расстаноўкі. Але рашэнне вельмі прыгожае, і аўтар прысвячае кампазіцыю **Віктару Пазнякову**.

№ 241(2) — А. Перавознікаў. Белыя: c1, e3, e7, g1, g5(5); чорныя: d2, g3, h2, h4(4). Белыя пачынаюць і выйграюць.

№ 242(3) — А. Перавознікаў. Белыя: a5, b6, c7, d6, e7, h2 (6); чорныя: a7, d2, e3, f2, f4, f8 g3.(7). Белыя пачынаюць і выйграюць.

№ 243(4) — А.Перавознікаў. Белыя: a1, b4, c3, d4, e5, e7, f4, f6, g3, h4. (10); чорныя: a5, a7, b2, b6, d8, g7, h2, h6, h8. (9). Белыя пачынаюць і выйграюць.

Такім чынам, прапанаваны чатыры заданні 240(1) — 243(4). Пераможца конкурсу атрымае ад аўтара прыз — кнігу па шашачнай кампазіцыі.

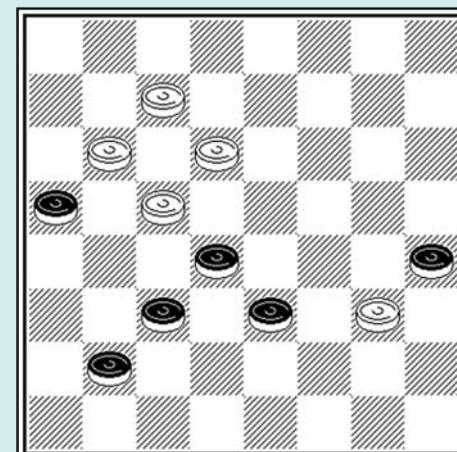
Далей — кампазіцыі нашых аўтараў для самастойнага рашэння.

№ 244 — Дзмітрый Камчыцкі (Магілёў). Белыя: a1, a5, b4, c3, c7, d2, f2, g1, h6. (9); чорныя: a7, b2, b6, d4, e5, e7, f4, f6, g5, h2/ (10). Белыя пачынаюць і выйграюць.

№ 245 — Мікалай Ляшкевіч (Мінск). Белыя: a3, b4, b6, c1, c5, d6, f6, g5, h6. (9); чорныя: b8, c3, d2, e3, f2, f8, h4, h8/ (8). Белыя пачынаюць і выйграюць.

Белыя пачынаюць і выйграюць.

№ 247 — А.Кагоцька. Белыя: b4, d6, e5, e7, f6, g7. (6); чорныя: a3, c5, d2, f2, h8. (5). Белыя пачынаюць і выйграюць.

№ 246 Аляксандр Кагоцька (Пінск).

№ 248 А. Кагоцька. Белыя: b6, c7, d4, d6, e7. (5); чорныя: a5, b2, c3, f2, f8, g5.(6). Белыя пачынаюць і выйграюць.

Свае адказы і новыя творы дасылайце на адрас рэдакцыі:

220013, Мінск, пр-т. Незалежнасці, 77, рэдакцыя газеты “Культура”, “Шашкі”.

Адрас электроннай пошты:

kultura@tut.by

Віктар ШУЛЬГА, майстар ФМЖД, нацыянальны майстар спорту па шашачнай кампазіцыі

“КУФРА-РАДЦА”

**ВЫПУСК
№ 12 (36)**

**Шаноўныя
культасветработнікі!**

Апошні ў гэтым годзе выпуск “Куфра-радцы” найперш прысвечаны навагоднім і калядным святам ды школьным канікулам, якія праз тыдзень пачнуцца ў юных наведвальнікаў устаноў культуры. Дык ці не самы час для творчасці ў гэтыя святочныя і, канешне ж, чароўныя зімовыя дзенькі? Мы ўжо друкавалі п’есу драматурга Алеся Козела “Маленькі Ясь і Папараць-кветка, або Прыгоды ў ноч на Івана Купалу”. Сёння — працяг прыгод знаёмых герояў у творы “Чароўны пялёстак”. Друкуем і яшчэ адну казку, таксама, дарэчы, заснаваную на народных казках, песнях і паданнях, — “Дзівосы ля старога млына”. Аўтар інсцэніроўкі — рэжысёр Мікола Марцоў. Папаўняем і “Сцэнарны партфель” прысвячэннем роднаму краю “Мой родны кут, мая зямля!”. Думаецца, месца для гэтага мерапрыемства знойдзецца ў праграме любога клуба і Цэнтра культуры. У музычным блоку “Куфра” — дзіцячая песня “Выйшаў бусел пагуляць”, словамі да якой стаў верш на-роднага паэта Беларусі Максіма Танка. Напрыканцы выпуску, як заўжды, — “Шашачная культура”.

**Да новых сустрэч
у 2010 годзе!**

Па гэтай лініі складасці:

Культура № 12 (36) — 25 снежня 2009 г.

П'еса Алеся Козела "Чароўны пялёстак" — гэта працяг прыгод Яся і Марысі, якія сталі персанажамі яго твора "Маленькі Ясь і Папараць-кветка, або Прыгоды ў ноч на Івана Купалу". Гэтым разам аўтар са сваімі персанажамі пераконвае нас у тым, што поруч з чароўнай летняй кветкай існуе і зімовая. А яшчэ вучыць такім цудоўным якасцям, як узаемадапамога, вера ў сілу сяброўства і смеласць.

Алесь КОЗЕЛ

ЧАРОЎНЫ ПЯЛЁСТАК

Драматычная казка у дзвюх дзеях з пралагам і эпілогам

Дзейныя асобы:

Кот;
Марыся;
Ясь;
Маці;
Бацька;
Мікітка, Васілька, Андрэйка (сябры Яся);
Заяц;
Вавёрка;
Лось;
Мядзведзь;
Баба-Яга;
Лясун;
Тры ваўкі;
Дзед Мароз;
Снягурка.

Пралог

На авансэну выходзіць Кот. Ён прыгожа апрануты: у вышыванай кашулі, плісавых штанах у палоску і прыгожых белых боціках.

Кот. Прывітанне, дзеці! Я вельмі рад вітаць вас у гэтай зале! Мяне завуць Мурлыка Марцінавіч, а сябры клічуць — проста Мурлышкам, або нават Мурлем. (Садзіцца ў глыбокае мяккае крэсла, якое стаіць на рагу сцэны, і закідвае нагу за нагу.) Тым не менш, я прадстаўнік вельмі старажытнага кацінага роду, які мае свае рода-

выя традыцыі. Напрыклад, усе каты ў нас завуцца або Мурлыкамі, або Марцінамі. Бацька мой зваўся Марцін Мурлыкавіч. А дзед, таксама як і я, — Мурлыка Марцінавіч. І калі яму верыць, дык вядзём мы свой род ад знакамітага Ката-Баюна. І гэта чыстая праўда, у якую я, вядома, веру, бо казкі люблю больш за ўсё на свеце. Ды не толькі слухаць, але і распавядаць, і нават у іх удзельнічаць. Вось цяпер, у гэты святочны дзень, мне хочацца распавесці вам, мае маленькія сябры, адну чароўную казку. Не ведаю, як вы, а я ўпэўнены: у цуды трэба верыць. Бо калі верыш — то яны абавязкова здараюцца, а калі не — дык нават калі цуды і здараюцца, іх немагчыма заўважыць. А ў навагоднюю ноч цуды здараюцца абавязкова!

Адбылося гэта зусім нядаўна, у мінулым цяпер ужо годзе, і не дзе-небудзь, а тут, у нашай вёсцы, і не проста ў нашай вёсцы, а якраз у гэтай хаце, дзе я жыў. Ну, і мае гаспадары, вядома... Што любяць рабіць людзі перад такім святам, як Новы год? Хто ведае? Правільна! Едуць у горад за падарункамі. Ну, і не толькі за імі, але ж падарункі, вядома, самае галоўнае. Дзеці ды і я сам гэта добра ведаем.

Падымаецца заслона.

Дзея першая

Карціна першая

Пакой вясковай хаты. Печка, качарэжнік, калаўрот у куце. Стол, на якім Марыся прасуе бялізну.

Кот (сядзячы ў крэсле). Вось так, зусім звычайна, пачыналася наша гісторыя. І наогул, самыя чароўныя падзеі пачынаюцца самым звычайным чынам. Толькі той, хто вельмі ўважлівы або цікаўны, пачынае заўважаць, адчуваць, як штось цудоўнае проста вісіць у паветры і чакае свайго часу, каб знянацку зваліцца на галовы тых, хто і не падзрае яшчэ, што іх чакае.

І не ведаюць яны, якая важная роля адведзена ім у будучых падзеях.

У гэты час Марыся пачынае складваць напрасаваную бялізну, выцірае лоб.

Марыся (уздыхнуўшы). Дзень сёння — незвычайны. Такого гэтай зімой яшчэ не было: такі ясны і ціхі, некалькі разоў выглядала сонейка. Нават бацькаў конік весела тупаў капытамі, быццам і яму не цяжкілася пабегчы па бялюткай дарозе. Поле зіхаціць, быццам сукенка ў нявесты, а сані (смяецца) рыпаць так дзіўна і смачна-смачна. (Зноў смяецца). А што дзіўна-

Выйшаў бусел пагуляць

Словы Максіма Танка
Музыка Аляксандры Даньшовай

Ад мюзікла да мадэрна

Малады беларускі кампазітар Аляксандра Даньшова — чалавек крэатыўны. Прычым свае задумкі яна не кідае нападворозе, а ўмеє давесці да ладу.

Ледзь скончыўшы Беларускаю дзяржаўную акадэмію музыкі па класе кампазіцыі Андрэя Мдзівані, пачала праводзіць свае аўтарскія вечары, дзе гучалі разнастайныя камерныя творы, у тым ліку тэатралізаваныя. Усё — з аншлагам. А зараз выдала зборнік "Песні для дзяцей" разам з кампакт-дыскам.

Гэтыя песні, адну з якіх, закупленую Міністэрствам культуры краіны, мы прапануем вам, — асаблівыя, не падобныя да таго, што пішацца сёння для нашай дзятвы. Адны гучаць, быццам фрагмент да сапраўднага мюзікла, а ёсць — яркавыя песні-сцэнікі. Яны, да ўсяго, натуральна знаёмяць дашкалят з усёй багатай стылістыкай XX стагоддзя, уключаючы "мадэрновае" разуменне мелодыі. У песні пра бусліка ёсць пракоф'еўская сонечнасць, незабруджанасць фарбаў, нечаканасць ходаў.

Надзея БУНЦЭВІЧ

Выйшаў бусел пагуляць,
З'еў рапухаў дваццаць пяць,
Дваццаць пяць ці дваццаць шэсць?
Дваццаць пяць ці дваццаць шэсць?
Збіўся з ліку і не есць.
Ды як злічыш? У яго
Восем пальцаў усяго.
Ды як злічыш? У яго
Восем пальцаў усяго.
Восем пальцаў усяго!
На адной прыстаў назе
І на пальцах лік вядзе.

на — гісторыя і будучыня. Ты дала мне крылы і тугу, смутак і радасць. Я хачу наталіць смагу толькі з тваіх крыніц. Я хачу дыхаць толькі тваім паветрам, я хачу жыць толькі тваім жыццём.

Першая дзяўчына: Далёкія светлыя вобразы бацькоў, дзядоў-продаў. Яны прыходзілі ў гэты свет, каб упрыгожыць яго, падарыць жыццё, дабро і спакой, напоўніць яго глыбокім зместам…

Другі хлопец: Зямелька родная, я абараню цябе ад ворагаў, прымушу іх пакінуць бацькоўскія землі, падарую спакойнае жыццё табе і тваім дзецям.

Гучыць фанаграма песні «Синий платочек». Хлопцы запрашаюць дзяўчат патанцаваць і паступова сыходзяць у глыбіню сцэны. У запісе гучаць залпы гармат, гукі бою. Дзяўчаты ў розных мізансцэнічных кропках стаяць нерухома на сцэне. Усё сціхае на некалькі секунд. На фоне лірычнай мелодыі ў запісе гучыць голас маці— «Зварот да сыноў».

Маці: Сыночкі мае, сыночкі. Сарванья ветрам лісточкі. Колькі лістоў абляцела з галля, колькі пластоў перацерла зямля. Ад нараджэння мне доля судзіла, каб я па вашым следзе хадзіла, вякамі на скрыжаваннях шукала, вякамі чакала, вякамі гукала… У часці спявала, у бядзе галасіла, клікала з чужых, далёкіх дарог у родную хату на матчына парог. Сыночкі мае, сыночкі! Сарванья ветрам лісточкі…

Гучыць запіс метранома, дзяўчаты стаяць, апусціўшы галаву, — хвіліна маўчання. Гучыць ў запісе песня «День Победы» (сл. У.Харытонава, муз. Д.Тухманова). На сцэну выходзяць дзеці з кветкамі і дораць іх дзяўчынам.

Першая дзяўчынка: Мама, болей нашай зямельцы не будзе балюча?

Першая дзяўчына: Не, дачушка, вораг шмат гадоў як знішчаны…

Дзяўчаты і дзеці ідуць са сцэны ў залу і дораць кветкі ветэранам. У гэты час у запісе на фоне песні гучаць словы дзяцей і дзяўчат.

Другая дзяўчынка:
*Дзе сінь нябёс — мой дом,
Мой шчасцівы лёс.
Мой кут, што кахаю я, —
Мая родная зямля!
Трэцяя дзяўчынка:*
*Толькі б над ёй мірна сонейка яснае ззяла,
Толькі б неба ў пажарах вайны не палала,
Толькі б ад болю яна не стагнала,
Мая родная зямля!
Трэцяя дзяўчына:*
*Мой край помню я ў агні.
Яго вёскі і палі…
Хатынь! Чую я твой звон!
На бой жорсткі клікаў ён!
Сіла варожая ў той час цябе не зламала,
І Беларусь тады, як адзін,
на змаганне паўстала!
Толькі свабоднаю быць ты жадала,*

*Мая родная зямля!
Чацвёртая дзяўчынка:*
*Мая родная зямля!
Мой кут, што люблю так я,
Прамень сонечнага дня,
Краіна родная мая!*

****
На сцэне дзяўчынка выконвае песню «Аист на крыше» (сл. А.Папярэчнага, муз. Д.Тухманова).*

Змена асвятлення. Фанаграма «Раскат грому». Адразу пасля яе гучыць у запісе жалобная мелодыя. З глыбіні сцэны выходзіць жанчына ў чорным адзенні, яна чытае верш пра Чарнобыль і паступова крочыць да авансцэны.

Жанчына:
*Над Прыпяццю плыла вясна.
Ужо крочыў красавік насустрач маю,
І вось прыйшла яна,
бяда нязваная, ліхая…
Чарнобыль,
Чарнобыль,
Чарнобыль!..*

*Музыка гучыць грамчэй.
Жанчына:* Але гэта мая Радзіма, мая зямля! Там мая родная хата, мая калыска, дзе я спала маленькай…

Гучыць фанаграма званоў. Праз авансцэну на сцэну паднімаюцца дзеці з раскрытымі парасонамі. Жанчына бярэ за руку першую дзяўчынку і вядзе з сабой за кулісы, астатнія дзеці ідуць за імі. Апошняя дзяўчынка даходзіць да сярэдзіны сцэны і крочыць назад да мікрафона.

Дзяўчынка (ціха спявае):
*Я буду маліцца і сэрцам, і думамі,
Распетаю буду маліцца душой,
Каб чорныя долі з мяцеліцаў шумамі
Ўжо больш не шалелі над роднай зямлёй…*

*Яна закрывае парасон.
Дзеці выконваюць песню “Малітва” (сл. Янкі Купалы, муз. А.Молчана). Перад апошнім куплетам песні музыка гучыць цішэй, адна з дзяўчынак чытае:*

Дзяўчынка:
«Мой родны кут…», — сказаў паэт.
*Прышліся даспадобы словы
Усім, хто нарадзіўся тут.
Мой родны кут…
Мой родны кут, мая зямля!
Я паўтараю за паэтам,
Што мне мілей, чым ты, няма,
Мой родны кут, мая зямля!
Дзеці выконваюць апошні куплет песні «Малітва».*

****
На сцэну выходзіць маленькая дзяўчынка Алеся гадоў пяці-шасці ў рознакаляровай сукенцы, яна трымае ў руках маленькі кошык з бульбай.*

Дзяўчынка Алеся: А чаму вы не дапамагаеце маёй бабулі сеяць бульбу?

Дзяўчынкі падыходзяць бліжэй да Алесі.

Першая дзяўчынка: А ты чаму не дапамагаеш?

Дзяўчынка Алеся: Я ўжо дапамагла, ваша чарга прыйшла! (*Аддае кошык з бульбай адной з дзяўчынак.*)
*Саджайце, калі ласка!
Ваша справа працаваць,
А мая — песні спяваць!
Дзяўчынка Алеся выконвае песню «Бульбачка» (словы і музыка Л.Шурмана), астатнія дзеці сыходзяць са сцэны. Гучыць фанаграма танца «Полька-весялуха». На сцэну выбягаюць дзеці розных узростаў, апранутыя ў рознакаляровыя сукенкі (дарослыя).*

Вядучы (на фоне музыкі):
*На зямлі, дзе ходзяць зубры,
Дзе бульбу кожны год саджаюць,
Дзе сінявокія дзяўчаты ў танцах Скачуць і спяваюць,
Дзе моладзь продаў скарб бароніць,
Дзе караваем госьця сустракаюць,
Дзе памятаюць, хто ў вайну загінуў
І хто краіну працай славіць…
Жыве на той зямлі магутны род,
Які ў свеце «беларускім» называюць!*

*Усе ўдзельнікі выконваюць танец «Полька-весялуха».
Фанаграма клёкату буслоў.
Дзяўчынка Алеся:* Людзі, глядзіце, буслы лятаюць у небе! (*Глядзіць у вышыню.*)
Гучыць фанаграма музыкі «Спеў дубраў».
Дзеці падбягаюць да дзяўчынкі Алесі.
Першая дзяўчынка: Гэта яны назіраюць за сваёй зямлёй!
Другая дзяўчынка: А вунь, глядзіце, маленькія буспяняtkі ў гняздзечку сядзяць!
Трэцяя дзяўчынка: У наступным годзе яны таксама ўжо будуць лятаць над зямлёй…

Дзяўчынка Алеся: І яшчэ болей сонейка накружляюць нам!
Дзяўчынкі (*першы раз крычаць:*
*Буська-калода,
якая заўтра будзе пагода — дождж ці сонца?!*

Другі раз да іх далучаецца палова ўдзельнікаў і зноў крычаць:

*Буська-калода,
якая заўтра будзе пагода — дождж ці сонца?!*

Трэці раз да птушак звяртаюцца ўсе, хто знаходзіцца на сцэне:

*Буська-калода,
якая заўтра будзе пагода — дождж ці сонца?!*

*Усе глядзяць у вышыню.
Дзяўчынка Алеся:* Глядзіце, сонца будзе, сонца!

Гучыць фанаграма песні (ці жывое выкананне хорам) «Шчасця табе, зямля мая» (сл. Л.Завальнюка, муз. Ю.Саульскага).

Усе становяцца ў вялікі карагод і танцуюць.

га? Святочны дзень. (Радасна). Бацькі ў горад паехалі і ўсміхаліся так загадкава… Мусіць, нешта цікавае прывязаць. (Схамянуўшыся.) О, то, можа, мне таму і здаецца, што дзень такі цудоўны? (Зазірае ў акно.) Не, не здаецца! Зноў сонейка выглянула і ўсё заблішчэла. (Бярэ ў рукі венік і пазірае на гадзіннік, што вісіць на сцяне.) Ой, як марудна цягнецца час! Стрэлка на гадзінніку проста стаіць нерухома. Можа, Ясь яе прыклеіў, ён у нас штукар яшчэ той! (Прыглядаецца.) Не, ён жартаўнік няшкодны, лішняга сабе не дазваляе. (Пачынае падмятаць і спявае. Кот з задавальненнем слухае і нават дырыжыруе лапай.)

*Ясь коні пасе, арэхі трасе.
Натрос арэхаў — сеў ды паехаў.
Нядоўга ехаў — чатыры мілі,
Змарыўся конік, а Божа ж мілы.*

Марыся (*прыпыняецца*). Вось цікава, што прывязуць бацькі з горада. Хацелася б не толькі цукеркі. (*Уздыхае.*) Эх, каб пацеркі… Такія, як бачылі летам на кірмашы. Але маці казала, што яны вельмі дарагія. Ды і дзе іх шукаць цяпер? Ну, то і цукеркі — таксама нядрэнна. Ясь будзе задаволены. Хоць і ў яго ёсць свая мара — ліхтарык. І дзе толькі ён яго бачыў? Мусіць, таксама на кірмашы, бо ні ў кога з яго сяброў ліхтарыка яшчэ няма. (*Працягвае падмятаць, спявае. Кот з задавальненнем слухае і нават спрабуе падпяваць.*)

*Едуць-едуць калядкі,
Вязуць бліны і аладкі
На сінёнькім канёчку
На маляваным вазочку.
Каляд-каляд-калядніца,
Смачна з мёдам паляніца,
А без мёду не така —
Дайце, цётка, пятака.*

Марыся (*схамянуўшыся*). Вось табе і маеш! І з гадзіннікам сёння дзіўнае нешта. Час то цягнецца, то ляціць. Ужо і поўдзень прайшоў, а я і не заўважыла. *Кот ускаквае, лезе пад крэсла. Дастае міску і пачынае аблізвацца.*

Марыся. А, зразумела. Яся няма! Таму я і не заўважыла. Відаць, загуляўся на горцы. Проста бяда з ім. Зноў нешта выдумляе. Давядзецца, мусіць, ісці кліаць, а інакш ён так і будзе гойсаць на сваіх санках да ночы.

У сенцах чуецца тупат, бразгат і дзіцячы смех.

Марыся. А вось, напэўна, і ён. І не адзін, а, відаць, з сябрамі. Нейкую сумесную шкоду не паспелі скончыць там, на горцы, дык збіраюцца тут за-

варшыць.

У хату ўваходзяць тры хлопчыкі: Васілька, Мікітка і Андрэйка. У іх руках — санкі, лыжы і клюшка.

Дзеці (*усе разам*). Прывітанне ў хату, са святам цябе, Марыся!

Марыся. І вас таксама.
Васілька. Марыся, пакліч Яся.
Марыся (*здзіўлена*). Нічога сабе навіна! Ён жа з вамі быў! Разам пайшлі ранкам, і ён яшчэ не вярнуўся. (*Рашуча.*) Хопіць жартаваць. Мусіць, ён у сенцах схаваўся. (*Лукае.*) Ясь, хопіць хаватца, вылазь!

Андрэйка хуценька бяжыць у сенцы. Усе ўстрыможана чакаюць. Вяртаецца Андрэйка.

Андрэйка. Няма яго там, і санак ягоных няма.

Мікітка. Мы думалі, Ясь ужо дома, ён жа раней пабег.

Марыся (*садзіцца на лаву*). А цяпер — усё па парадку. (*Рашуча.*) Куды пайшоў і чаму, бо нешта ён занадта рана бег дадому, а вы засталіся. І даўно?
Васілька (*сумеўшыся*). Даўно.
Марыся. Гадзіну ці болей?
Андрэйка (*сумна*). Можа, і гадзіну…

Мікітка (*разгублена*). А можа, і болей. Мы і цукеркі ўсе паелі, і пячэнне, і каталіся яшчэ доўга.

Марыся. Так, а цяпер зноў усё па парадку. Сядайце (*паказвае на лаву*) і прызнавайцеся, адкуль на вас цукеркі пасыпаліся і чаму Ясь пабег, цукерак тых не дачакаўшыся, бо на яго гэта зусім не падобна.

Хлопцы сядваюць, а Кот падымае ўгару палец і заўважае ўбок.

Кот. Правільна, бо цукеркі з неба не валяцца. І нават смятана ў місцы проста так не з’яўляецца. (*З распаччу.*) І нават малако!

Марыся (*патрабавальна*). Слухаю!
Васілька. На горцы да нас падышла жанчына. Чарнявая, вельмі прыгожая і маладая, апранутая неяк трохі дзіўнавата: не па-гарадскому, але і не павясковаму.

Марыся. А вам не казалі, што з незнаёмымі не варта размаўляць без да-рослых?

Мікітка. Дык яна ж нас усіх ведала. І суседзяў усіх, і цябе.

Марыся (*здзіўлена*). Мяне?
Мікітка. Ага! Сказала, што ты ў хатце прыбіраешся.

Васілька. І твар нейкі знаёмы.

Андрэйка. Так. Павіншавала нас са святам, пачаставала ўсіх цукеркамі, а

потым пасадзіла Яся на санкі і павезла. Мы думалі, можа, ваша радня якая?

Васілька. І толькі потым занепаколіліся.

Апускае вінавата галаву.
Марыся (*занепакоена*). Чаму?
Мікітка. Мы цукеркі з’елі, пасля трохі пакаталіся і вырашылі, што можна ў Яся яшчэ папрасіць. У жанчыны той іх была цэлая сумка. А калі пабеглі да вас, дык убачылі сляды…

Марыся (*трывожна*). Сляды? Чые?!
Васілька (*са страхам*). Сляды той жанчыны і санак. І яны вялі… у бок пушчы.

Андрэйка (*у распачы*). Мы спадзяваліся, што памыліліся. Але, відаць, не.

Марыся. Так, хлопцы, усе па хатах і каб носа не высоўвалі!

Дзеці панура сыходзяць са сцэны.
Марыся. Не хацела дзяцей пужаць, але ў самой дрыжаць калені са страху.
Кот (*ускаквае з крэсла*). І ў мяне таксама.

Паказвае, як у яго дрыжаць калені.
Марыся. Трэба ісці ў пушчу. Іншага выйсця я не бачу. Ясь, вядома, выдумшчык, але каб у пушчу пайсці, ды зімою, ды пад вечар, — да гэтага нават ён не дадумаецца!

Хуценька апранаецца і выбягае са сцэны. Кот таксама пачынае хадзіць вакол і чагосьці шукаць, зазірае пад крэсла.

Кот (*да залы*). Дзе мой кажухок? Га?! Мне ж таксама трэба ісці, а то калі я нічога не ўбачу, пра што пасля распавядаць?!

Сыходзіць са сцэны.

Карціна другая

Змрочная лясная паляна. Магутныя ствалы і каржакаватыя карані. З аднаго боку прытулілася невялічкая хатка. На прыступках сядзіць Баба-Яга. Перад ёй, выцягнуўшыся ў струнку, — тры ваўкі. З глыбіні сцэны паціху выходзіць Кот. Ён крадзецца да свайго крэсла і незаўважна сядзе ў яго.

Баба-Яга (*непрыемным, скрыпучым голасам*). Ну што, усё зразумелі? Ці паўтарыць?

Ваўкі (*усе разам*). Усё, гаспадыня! *Знікаюць са сцэны.*

Баба-Яга (*паварочваецца ў глыбіню сцэны*). А ты?

З-за карча висоўваецца ўскудлчаная галава.

Лясун. Усё, усё…

Баба-Яга (*з насмешкай*). Усё, усё,

“Мой родны кут, мая зямля!”

*Хоць ты лыжкай мяшай.
А ці рады вы нам?*

*Калі вы нам рады,
Мы вам да парады.
І, як кажуць нашы людзі,
Хай вам да спадобы будуць
жарты, песні,
Бо без песні жыць няёмка,
хоць ты трэсні.*

*А без скрыпкі і дуды
ходзяць ногі не туды.
А яшчэ ў прывітанне пажадаць
мы вам хацелі,
Каб ад нашага спаткання
крышку вы разбагацелі,
Каб не ведалі вы злосці,
каб жылі ў весялосці.
Вушы каб у нас не вялі,
каб вы добра ўсе гулялі.*

Усе ўдзельнікі гурта разам: Усім ад краю і да краю шчасця і дабра жадаем!

Дзеці разам: І мы таксама!
Другі калядоўшчык (звяртаецца да казы, якая выходзіць на першы план сцэны):

*А ты, Каза, не лянйся!
Туды-сюды павярніся,
Ножкамі пастукачы,
рожкамі паляскачы.
Паскачы для народа,
Каб урадзіла жыта
ў новым годзе многа.*

*А вы, людцы добрыя, не сядзіце,
Казу-весялуху ў карагод вазьміце.
Хто з Казою патанцуе,
Таму ў новым годзе пашанцуе.*

Дзеці падб'ягаюць да казы, па чарзе танцуюць з ёй, астатнія вакол іх. Фальклорны гурт (ансамбль) выконвае беларускую народную песню «Гэй, каляда, калядзіца».

У фінале песні гурт калядоўшчыкаў хутка пакідае сцэну, дзеці становяцца па дыяганалі, толькі ў другім накірунку, закрываючы правую палову сцэны.

***

*На сцэну выходзіць гурт валачобнікаў.
Пяюць:*

*Борам, борам, баравінаю —
Ой, віно, віно, віно маё зеляно —
Валачобнікі валачыліся,
А куды мы, а куды мы пойдзем?
Пойдзем, пойдзем мы дарожанькай,
Дарожанькай ды шырокай.
Адна з удзельніц гурта пад час выканан-*

ня песні раздае дзецям з кошыка чырвонья яйкі.

Пачынальнік: Дзень добры, вёска шырокая!

Механоша: Віншруем вас са святам Вялікадня! Жадаем цэлы год быць без хвароб, мець грошай поўныя кішэні, хай усё на зямлі вашай вядзецца, шчасце-радасць не звядзецца!

Дзяўчынка: Дзякуй вялікі! А ці не жадаеце вы з намі ў біткі пагуляць?

Усе разам: Жадаем!

Музычны гурт (валачобнікі) выконваюць беларускую народную песню «А я бачыў, бачыў». Пад час выканання песні дзеці гуляюць у біткі з валачобнікамі — адзін валачобнік і адна дзяўчынка (хлопчык) выходзяць на першы план сцэны і “б’юцца”, потым мяняюцца пары. Напрыканцы песні той, хто пачынаў, выходзіць на авансцэну і гаворыць словы, дзеці і валачобнікі працягваюць гуляць. Пасля механоша складае яйкі ў мяшок.

Пачынальнік (на авансцэне ў залу): Сябры, цяпло так і льецца з вашых вачэй і ўсмешак.

Падыходзіць механоша.
Механоша: Хай тут сонца ярка свеціць, каб усё ў вас расло.

Каб вяліся ў вас грошы і каб гора не было.

Валачобнік: Каб зімой было што есці, што надзець і ў чым пайсці.

Сеяць што каб засталася і вясною хлеб пачы.

Пачынальнік: Бывайце здаровы, дабро нажывайце, а год прабяжыць — вы нас зноў тут чакайце.

Валачобнікі з песняй “Валачобныя людзі добрыя...” сыходзяць са сцэны.

***

Гучыць фанаграма беларускай народнай музыкі. Дзеці з гоманам разб'ягаюцца па сцэне, на сцэну некалькі юнакоў выкочваюць вялікае кола, упрыгожанае кветкамі. Кола змяшчаюць пасярод сцэны. На сцэну выходзяць маладыя дзяўчаты з вяночкамі на галаве, апранутыя ў доўгія сарочкі з ільну, яны падыходзяць да дзяўчынак, надзяваюць ім на галаву вяночкі і разам з хлопцамі ўтвараюць ад кола «промні». Такім чынам на сцэне ўзнікае малюнак сонейка.

Усе разам выконваюць беларускую на-

родную песню «На Івана, да на Купалу сонца раненька ўставала».

Пасля выканання песні гучыць фанаграма беларускай народнай музыкі. Дзеці бягуць за кулісы, дзяўчаты і хлопцы застаюцца на сцэне. Некалькі дзяўчат перакідваюць праз кола свае вяночкі, хлопцы іх ловаць, астатнія дзяўчаты разам з хлопцамі — парамі скачуць праз кола. На сцэну юнак выносіць «дзябёл» — шост, на вяршыне якога змешчана драўлянае кола. Дзяўчаты і хлопцы становяцца адзін за другім, трымаючыся за пояс, некалькі разоў прытанцоўваючы абыходзяць вакол галоўнага кола на сцэне і сыходзяць за кулісы.

На сцэну выходзяць дзеці. Музыка мікшыруецца.

Адна з дзяўчынак гаворыць словы, усе становяцца ў адну лінію (другі план сцэны).

Дзяўчынка:

*А на Купалу рана сонца йграла,
На добрыя годы, на цёплыя росы,
На хлеб-ўраджаі
Ой, рана-рана на Яна
Да хараша сонейка гуляла,
І зямля стагнала з Купала,
Дарожка звінела ад песень...*

Дзеці выконваюць беларускую народную песню “Пара, маці, жыта жаці”. Напрыканцы песні яны разыходзяцца на два бакі, на сцэну выходзяць жанчына, дзяўчына і маленькая дзяўчынка, усе апрануты ў беларускае народнае адзенне, яны трымаюць на ручніках хлеб.

На другім плане сцэне ўсе разам становяцца ў адну лінію і кланяюцца.

Дзяўчынка:

*Адкаласіліся ў нас залатыя палі,
Шчодрасць, моцы даюць
нашай роднай зямлі.
Хлебам-соллю заўсёды
сустрэнем гасцей,
Бо багаты наш кут
на сардэчных людзей!
****

Змяняецца асвятленне. Фанаграма гулу самалётаў, гукаў выбухаў. Усе бягуць за кулісы ў правы бок. Усё сціхае.

Гучыць у запісе песня «Журавлі» (сл. Р. Гамзатава, муз. Я. Фрэнкеля). З левага боку выходзяць дзяўчаты, апранутыя ў сучасныя, хлопцы — у салдацкую форму ваеннага часу.

Першы хлопец: Вечная Бацькаўшчы-

стамілася, цяжка дышае.

Марыся. Куды гэта я трапіла? Але сляды сюды вядуць, значыць, іду правільна. *(Азіраецца па баках, заўважае хатку. А потым і жанчыну, якая сядзіць на прыступках. Напалохана адступае.)*

Марыся *(ціха).* Ой, хто гэта? Ну проста Баба-Яга нейкая!

Баба-Яга. А ты не памылілася! Я Баба-Яга і ёсць. Што, не верыш? Дарэмна. Ты і брату свайму не верыла, калі ён распавядаў пра свае летнія прыгоды ў ноч на Івана Купалу. І што Папараць-Кветку ён бачыў, і Лясную Чараўніцу. Яму ніхто не паверыў, і ты таксама. Ой, дарэмна...

Марыся асцярожна азіраецца па баках.

Баба-Яга. І не ўздумай уцякаць, не атрымаецца. *(Падымае руку, шчоўкае пальцамі. На сцэну з трох бакоў выходзяць ваўкі і акружаюць Марысю. Марыся напалохана адступае яшчэ далей.)*

Баба-Яга. Страшна? А будзе яшчэ страшней! *(Убок.)* Пакажыся!

З-за хаткі выходзіць Лясун у незвычайным касцюме.

Баба-Яга *(да Марысі).* Як ты думаеш, хто гэта? А? *(Жорстка.)* Гэта, мілая мая, Лясун! А выглядае так таму, што ён у нас моднік.

Лясун, які спачатку выходзіў нясмела, распраўляе плечы.

Баба-Яга *(ціха, убок).* Хоць і невук, затое фронт. *(Угол.)* Мы яго так і клічам: Лясун-Фарсун. Ды і не захочаш ты ўцякаць.

Марыся *(здзіўлена).* Чаму?

Баба-Яга. А брата ты тут пакінеш?

Марыся *(рашуча).* Дзе ён? Аддавай!

Баба-Яга *(весела).* Бяры, вунь ён. *(Да Лесуна.)* Не стой, як пень, пакажы. *(Лясун ідзе ў глыбіню сцэны і выцягвае саначкі, на якіх моўчкі сядзіць Ясь.)*

Марыся *(кідаецца да брата).* Ясік, Ясік!

Але Ясь сядзіць нерухома, моўчкі глядзячы перад сабою.

Што ты з ім зрабіла? Адказвай зараз жа! *(Сціскае кулак.)* Лясун спалохана адступае.)

Баба-Яга *(жорстка).* Што трэба, тое і зрабіла. І ціэй тут, не ў сябе дома! Ніхто тут цябе не абароніць. *(Смяецца.)* Я вельмі люблю лавіць маленькіх неразумных дзяцей. Гэта лёгка. Дастаткова толькі ператварыцца ў прыгажуню і даць некалькі

цукерак, як яны адразу пачынаюць табе верыць, ідуць за табой куды хочаш, хоць у цёмны лес. А я магу ператварыцца ў каго хочаш. Зразумела?

Марыся. Зразумела. Але і ты зразумей: нас будуць шукаць, бо няцяжка даведацца, куды я пабегла. Сляды на снезе добра відаць. Абавязкова знойдуць. І тады вам не паздаровіцца, нягледзячы на ўсё ваша чараўніцтва!

Баба-Яга. Ведаю я гэта. *(Рагоча. У крэсле на рагу сцэны таксама рагоча Кот.)* Скончылі жарты! *(Злосна.)* Можа, так яно і было б. Але і ў мяне ёсць надзейны сродак. І сіла незвычайная! *(Лясун хавае санкі з Ясем за хатку. А Баба-Яга пачынае спяваць. Голас у яе глухі, скрыпучы.)*

Вецер, вецер, завіруха, прылятай у госці.
Будзеш выці і круціцца, скуголіць ад злосці,
След дзіцячы замятаці, каб і не пазналі,
А хто будзе іх шукаці, каб не адшукалі!

Чуваць, як свісча вецер. Пачынаюць гнуцца галіны, цярушыць снег і стогнуць дрэвы. Ваўкі засцярожана азіраюцца, адзін пачынае падвываць. Потым ваўкі знікаюць са сцэны. Кот хаваецца за крэсла.

Баба-Яга *(да Марысі).* Ну, як табе мая сіла? Цяпер усё зразумела ці яшчэ не? Дык вось, той, хто ведаў, куды ты пайшла, забудзецца.

Марыся. А калі ўспомніць?

Баба-Яга. Можа, і ўспомніць, але не сёння.

Кот ускоквае з крэсла.

Кот. Я буду памятаць. Я! *(Злосна шыпіць.)* Ш-ш-ш-ш!

Баба-Яга *(круціць галавою, не разумеючы, што пачула).* Што гэта? *(Зноў прыслухоўваецца.)* Не, падалося. Дык вось, калі ты хочаш выйсці з пушчы разам з братам, дык зробіш тое, што я скажу. Дзеля гэтага вас, маленькія чалавечкі, сюды і завабілі. *(Хітра глядзіць на Марысю.)* А ты што думала? Што мы тут ад суму з глузду паз’язджалі? І пачалі сабе ўсякае глупства выдумляць? *(Пагражаючы.)* Не, дзяўчынка, справа ёсць. Важная!

Марыся. А што трэба зрабіць?

Баба-Яга. Нічога асаблівага. Просту паліць кветку.

Марыся *(разгублена).* Кветку па-

Канец года традыцыйна пазначаны шэрагам творчых справаздач стыпендыятаў і лаўрэатаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі. Але слова “справаздача” да гэтых яркіх па мастацкіх здабытках канцэртаў далёка не самае трапнае, бо яны становяцца сапраўднымі адкрыццямі новых імён і творчых пошукаў. Такім адкрыццём стаўся і канцэрт “Прыступкі творчасці” ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Рэспублікі Беларусь.

льскага цырульніка” Расіні цалкам змяніла ўстойлівы вобраз гэткага хітрага, усюдыйснага “праныры”, які робіць сотню спраў адначасова. Перад намі, наадварт, паўстаў спакойны, разважлівы чалавек, і менавіта азначаныя якасці дапамагаюць яму паспяваць рабіць усё і паўсюль. Ягоны Фігара настолькі запатрабаваны, што яго літаральна разрываюць на часткі. Але сам ён не любіць мітусні, яму больш па душы размераная праца, таму галоўнае, да чаго ён імкнецца, — гэта выстраіць сваіх заказчыкаў “у чаргу”. А далей — як кажуць, справа тэхнікі (дакладней, прафесіяналізму). Чым не новая трактоўка? Прычым пададзена так ярка ўсяго праз адзін (да таго ж, канцэртны) выхад героя.

Колькі ў творчасці прыступак?

Вольга Сцяжко.

Ілля Сільчукоў.

Першай “прыступкай” сталася знаёмства з маладой піяністкай Вольгай Сцяжко і яе прачытаннем Канцэрта № 25 Моцарта. Першая частка атрымалася “кроплева-дажджыстай”, струменістай, а некаторыя фрагменты ўвогуле гучалі з рамантычнай настальгіяй, бы ахінутыя тумановай дымкай. У другой частцы фартэпіяна ўносіла свае чорна-белыя адценні-цені ў вязь драўляных духавых, у трэцію — уплятала сярэбраныя ніткі ў пасажынае карункі. Такое змяшчэнне Моцарта на мяжы класіцызму і рамантызму высвеціла саму лінію мацарціянства, што вядзе і да Шапэна. А менавіта шапэнаўскія творы прынеслі Вользе Гранпры на I Еўрапейскім конкурсе піяністаў імя Г.Чэрні-Стэфаньскай, музыку польскага класіка выконвала яна і ў час свайго ранейшага прыезду ў Мінск з Лондана, дзе апошнім часам працягвае навучанне.

На далейшых “прыступках” змясціліся оперныя салісты. Аксана Волкава працягнула нітку ад Моцарта да Вердзі, з напалам эмоцый апошняга выканаўшы мужчынскую арыю Раміра з моцартаўскай “Уяўнай садоўніцы”. У іншых нумарах яе мецца-сапрана, як заўсёды, прыцягвала таямнічай глыбінёй і пачуццёвацю. У Канцоне Эбалі з “Дон Карласа” да знанай салісткі далучылася Алена Калыгаева. Склаўшы ідэальны ансамбль з прызнанай прымадоннай, яна ў чарговы раз даказала найвышэйшы ўзровень нашага опернага хору, артысткай якога з’яўляецца.

Настасся Масквіна, увасабляючы Леанору з “Трубадура”, бліскала россыпам сапранавых феерверкаў. У “Русалцы” ж Дворжака яе голас загучаў надзвычай мякка, песенна, па-славянску.

З асаблівай нецярплівацю чакалі слухачы Іллю Сільчукова з яго вельмі прыгожым, мяккім барытонам, які ліецца настолькі свабодна, быццам яго ўладаўнік не спявае, а “гаворыць” на вакальнай мове. Гэтыя малады саліст заняты далёка не ва ўсім рэпертуары тэатра, таму кожны яго выхад на сцэну ўспрымаецца нечаканым падарункам. Шмат прыемных нечаканасцей было і гэтым разам. Знакамітая Каваліна Фігара з “Севі-

Такое ж умненне раскрыць характар персанажа і, што вельмі важна, выбудаваць дынаміку далейшых трансфармацый вобраза І.Сільчукоў прадэманстравалі ў арыі Жэрмона з “Травіяты”. Гэты оперны “хіт” стаў своеасаблівым “каньком” спевака яшчэ пяць гадоў таму, на Першым Міжнародным конкурсе імя Л.Александровскай. Тады Ілля быў студэнтам Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, займаўся ў класе Пятра Рыдзігера і, увасабляючы бацьку, занепакоенага закаханасцю сына, атрымаў не толькі лаўрэатскае званне, але і спецыяльны прыз “За высокае актёрскае майстэрства і яркую тэатральную выразнасць”. Але ж як палыбілася цяперашняе разуменне салістам гэтай музыкі! У адну арыю ён быццам уклаў і “перадгісторыю” свайго персанажа, і трагічны фінал оперы, спалучыўшы тэмбравую прыгажосць спеваў з унутраным драматызмам, амаль “бясконцу” працягласць фразіроўкі — з жывым “дыханнем” чалавека, якому вельмі складана далосі ў душы прыняцце бескампраміснага рашэння. Таму, судзяшчы сына, ён “угаворвае”, найперш, сябе самога ў сваёй праваце. Падобная “шматслойнасць”, неадназначнасць героя, што трапіў у палон сваіх душэўных ваганняў, чыталася і ў сільчукоўскім выкананні арыі князя Кізгайлы з оперы “Сівая легенда” Дзмітрыя Смольскага паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча.

Увогуле, асобную “прыступку” ў канцэрте па праве заняла беларуская музыка. Вячаслаў Воліч, выступіўшы не толькі дырыжорам, але і музычным кіраўніком праекта, уключыў у праграму таксама сімфанічны Кант-гімн Вячаслава Кузняцова і надаў партытуры папраўдзе “кантаўскае” гучанне. У выніку ўсё другое аддзяленне аказалася “акантаваным” строгай, узнёслай харальнасцю, бо завяршаўся канцэрт Малітвай Сантуцы з оперы Масканы “Сельскі гонар”, прычым з удзелам хору (галоўны хормайстар — Ніна Ламановіч). Дарэчы, харал і кант ужо самі па сабе асацыіруюцца з мернай, зладжанай хадой па прыступках, што можа працягвацца да бясконцаці. Чым не сімвал упартага скарэння вяршынь?

Фота Юрыя ІВАНОВА

Цымбальны Паганіні

Што можа быць лепшым перадакалядным падарункам, як не сольны канцэрт Міхаіла Лявончыка! Малады таленавіты цымбаліст, лаўрэат шматлікіх міжнародных конкурсаў, стыпендыят спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі выступіў у Вялікім зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі ў суправаджэнні Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя І.Жыновіча, якім у той вечар дырыжыраваў малады Аляксандр Высоцкі.

М.Лявончыка невыпадкова называюць “цымбальным Паганіні”. На справе ж ён — музычны “ўнук”, калі можна так сказаць, Іосіфа Жыновіча — заснавальніка прафесійнай школы навучання ігры на беларускіх цымбалах. Бо вучыўся ў класе цудоўнага прафесара Таццяны Сяргіенка — непасрэднай вучаніцы І.Жыновіча. Яшчэ будучы студэнтам Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, Міхаіл здзейсніў тытанічны крок не толькі ў тэхнічнай, але і ў мастацкай сферах. Ужо тады ён граў смела, лёгка, упэўнена, акрылена, натхнёна, віртуозна. І прадоўжыў не толькі нацыянальную, але і ўласна сямейную, патомную традыцыю ігры на гэтым інструменце. Бо цымбалістам, салістам Беларускай дзяржаўнай філармоніі, быў яго бацька — Аляксандр Лявончык, які першым з кагорты цымбалістаў атрымаў аспіранцкую адукацыю.

Міхаіл Лявончык таксама скончыў аспірантуру — на аддзяленні джаза Мюнхенскай кансерваторыі імя Р.Штрауса. І на сёння ён з’яўляецца не толькі самым вядомым цымбалістам у Еўропе, але і, бадай, адзіным джазавым выканаўцам на беларускіх цымбалах, якія гучаць у яго, як нейкі экзатычны інструмент.

Дый у цяперашнім канцэрте многія творы гучалі ў яго ўласнай аранжыроўцы, з відавочнымі лявончыкаўскімі “родавымі плямамі”. Кожны нумар здаваўся папраўдзе каронным. У Чаконе І.С. Баха стыльнаму інтэрпрэтару ўдалося ў многім данесці светаадчуванне гэтага так да канца і не разганага кампазітара. На адным дыханні прагучала “Кампанэла” Н.Паганіні — Ф.Крэйслера: тут былі парыў, стыхія, імкліваць на мяжы магчымага і немагчымага. Своеасаблівым катэхізісам сучаснай цымбальнай тэхнікі стала выкананне Фантазіі Г.Веняўскага на тэмы з оперы “Фауст” Ш.Гуно.

Другое аддзяленне было накіравана на выяўленне аднаго з найбольш моцных амплуа М.Лявончыка — імправізацыю. Музыкант выяўляў не толькі ўласнае майстэрства, але і імкненне як мага больш прэзентабельна паказаць сваіх сяброў-партнёраў: Сяргея Шаптунова (ударныя), Паўла Неўмяржыцкага (баян). А з нямецкім саксафаністам Янам Грынбертам ён граў не толькі на цымбалах-прыма і цымбалах-альт, але і на фартэпіяна, якім валодае не менш свабодна і віртуозна.

Фіналам святочнага шоу сталі бліскучыя інтрадукцыя і Чардаш А.Цыганкова, у якой майстар саліраваў разам з юнай цымбалісткай Аляксандрай Дзенісеняй. Не разгубіўшыся, тая цудоўна справілася са звыштэмпамі асобных фрагментаў гэтай экспансіўнай, суперраскошнай феерыі. Але гук яе інструмента моцна адрозніваўся ад гучання цымбалаў М.Лявончыка, недасягальнага ў вялізнай разнастайнасці адценняў.

Міхаіл СОЛАПАЎ, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь

Юныя артысты Дзіцячага музычнага тэатра “Казка” правядуць свае зімовыя вакацыі, паводле традыцыі, “на гастролях” па розных сцэнічных пляцоўках Беларускай сталіцы. Прычым пакажуць не толькі свае ранейшыя спектаклі, але і прэм’еру — “Прынцэсы на гарошыне”.

Тэатр, у якім іграюць, спяваюць і танцуюць дзеці, неаднойчы станавіўся пераможцам прэстыжных міжнародных конкурсаў і фестываляў. Сёлета ў кастрычніку, пасля сыходу з жыцця нязменнага цягам доўгіх гадоў кіраўніка “Казкі” Глеба Аляксандрава, калектыву ўзначаліў Аляксандр Арцём’еў, за чыімі плячыма багаты спеўны і музычна-тэатральны вопыт, шматлікія выступленні за мяжой. Яго першай работай стала аднаўленне оперы

Казачны абанемент

На здымках: сцэны з оперы “Стойкі алавыя салдацік”.

Сяргея Баневіча “Стойкі алавыя салдацік”, якое прайшло на сцэне Палаца культуры прафсаюзаў.

Спектакль зазьяў новымі выканальніцкімі фарбамі, стаў яшчэ больш эмацыйным, вобразна-якім. Дзеці з сапраўдным артыстычным азартам увасабляюць адметныя паводле музыкі і пластыкі характары Свінні-Скарбонкі, Чорціка, Лялькі, Пацука, Крата, Ластаўкі і іншых насельнікаў цацачнага свету ды прыроднага наваколля. Спяваюць — выключна жывым, пад фанарам, што ёсць нагода для прамых параўнанняў: гэтая опера шмат гадоў ідзе ў Дзіцячым акадэмічным музычным тэатры Беларусі. Партыю Салдаціка ў ёй калісьці выконваў сам А.Арцём’еў, выклікаючы шчырае захапленне ў

дзятвы і сплязу замілавання ў іх бацькоў. Ён і цяпер выступае за прыклад для юных артыстаў, працягваючы натхнёную працу з імі не толькі непасрэдна на рэпетыцыях, але і пасля кожнага спектакля, якіх здараецца і па 3—4 на дзень. Такі ж працоўны рытм, нават яшчэ больш энергетычна насычаны, будзе ў тэатры і ў бліжэйшыя тыдні.

— 3 21 снежня, — распявае Аляксандр Мікалаевіч, — мы выступаем у Доме Масквы. 27-га — на пляцоўцы завода імя Вавілава. 29-га — у “родным” Цэнтры мастацкай творчасці Фрунзенскага раёна, перад дзецьмі-інвалідамі. 30-га адбудзецца прэм’ера музычнай казкі расійскага кампазітара Уладзіміра Усовіча “Прынцэса на гарошыне”. А ў 2010 годзе нашы спектаклі будуць уключаны ў дзіцячы абанемент Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Ключ да Багдановіча

З 9 снежня ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў рамках Года роднай зямлі экспануецца мастацкая выстаўка “Спрадвечнае” Эдуарда Агуновіча — вядомага беларускага мастака, заслужанага работніка культуры Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі краіны. Выпускнік БДТМІ, ён больш за 40 гадоў выстаўляецца на шматлікіх выстаўках. Працуе ў кніжнай і станковай графіцы, акварэлі, у галіне афарміцельскага мастацтва. Ён — аўтар праектаў мастацкага афармлення экспазіцый літаратурных музеяў Янкі Купалы і Якуба Коласа, Ушацкага музея народнай славы, Дома-музея І з’езда РСДРП у Мінску, помніка-капліцы Еўфрасіні Полацкай у Рэчыцы...

Эдуард Агуновіч — гэта “бацька” Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Васемнаццаць гадоў таму ён стварыў сапраўдны шэдэўр — экспазі-

Э.Агуновіч.
“Вербін вянок”.

цыю музея, у якой увасобіў самы значны свой спосаб суразомы са светам — сімвалізм. Кожны элемент экспазіцыі заключае ў сабе ідэю і глыбокі сэнс. Менавіта такім чынам Эдуард Канстанцінавіч успрымае ўсё вакол сябе.

Выстаўка “Спрадвечнае” — гэта спроба пачаць размову пра

тое, чым жыве мастак, гэта толькі пачатак расповеду пра яго вытокі.

Вывучэнне беларускай міфалогіі, яе разуменне нараджае сапраўдны патрыятызм і дае магчымасць аб’яднаць народнае і прыродна-астральнае разуменне ў адну нізку каштоўнасцей.

Калі людзі ведаюць, адкуль яны, яны будуць ведаць, куды ісці...

Цэнтральны твор выстаўкі “Вербін Вянок” — як ключ ад цыкла Максіма Багдановіча “У зачарованым царстве”, нібы расповед пра дзяцінства, калі чалавек спасцігае самы галоўны сэнс жыцця. Для паэта і для мастака гэта Радзіма — Беларусь.

Сваімі творамі Эдуард Агуновіч разважае пра святынні-рэліквіі, гістарычную ролю Беларусі, пра сакральнае.

Кацярына КАНДРАЦЕНКА, загядчык навукова-экспазіцыйнага аддзела Літаратурнага музея Максіма Багдановіча

Новая выстаўка эстампа, падрыхтаваная Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь, прысвечана майстэрству Дзмітрыя Малаткова — друкара з 58-гадовым стажам.

Віртуоз і яго эпоха

“Майстроў такога высокага класа — усяго два ў Еўропе...”

Сёння ў Беларусі ў мастака ёсць тры спосабы надрукаваць свае графічныя працы: ва ўласнай майстэрні, у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў і ў творчай майстэрні пры Мінскім мастацкім камбінаце.

Але асноўная колькасць эстампаў у Беларусі была створана менавіта ў майстэрні Мастацкага камбіната. На працягу больш як паўвекавай гісторыі ў майстэрні разам з Дзмітрыем Малатковым працавалі ў розны час усе пакаленні мастакоў-графікаў, пачынаючы з такіх вядомых імён у беларускім мастацтве, як Аляксандра Паслядовіч, Анатоль Тычына, Сямён Герус, Лазар Ран, Іван Раманоўскі, Арлен Кашкурэвіч, Георгій і Наталля Паплаўскія, Алена Лось, Барыс Забораў, Васіль Ткачук, Леанід Марчанка, і заканчваючы зусім маладымі мастакамі — нядаўнімі выпускнікамі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Супрацоўнічаюць з Малатковым і графікі з Расіі, Украіны, Літвы, Казахстана, Германіі, Францыі.

У 1999 годзе ўпершыню ў Беларусі ў Мінску была арганізавана праца беларуска-

Георгій Паплаўскі і Дзмітрый Малаткоў у майстэрні.

франка-нямецкай лабараторыі па літаграфіі. Мастакі з трох краін разам працавалі ў Малаткова. Гэтая сумесная творчасць была падтрымана Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, Нацыянальным мастацкім музеем, Інстытутам Гётэ і Аддзелам культуры Пасольства Францыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Высокай якасці эстампа нельга дасягнуць без творчага падыходу і вялікага вопыту майстра-друкара. Дзмітрый Малаткоў валодае прыроджаным мастацкім чуццём, рэдкім дарам тонка зразумець задуму мастака і адначасова веданнем спецыфікі матэрыялу, уласнымі прафесійнымі сакрэтамі, што дазваляе яму быць не проста рамеснікам, выканаўцам чужой задумы, але і сааўтарам твора графічнага мастацтва. У майстэрні мастацкага камбіната, дзе працуе майстар, захаваліся і знаходзяцца ў добрым стане унікальныя стогадовыя станкі для ручнога друку гравюры, а таксама літаграфічныя камяні. Сёння мастакі, абапіраючыся на высокі прафесіяналізм майстра-друкара, прадаўжальніка старых друкарскіх традыцый, ствараюць узоры

станковай графікі. “Майстэрня Малаткова” (так кажуць прафесіяналы) дае магчымасць графікам ажыццявіць сваю задуму

практычна ва ўсіх тэхніках мастацкага друку, такіх як літаграфія, афорт, ксілаграфія, лінагравюра...

Найвышэйшы прафесіяналізм Малаткова даў магчымасць дзесяткам беларускіх графікаў прадставіць культуру Беларусі і за мяжой.

Добры майстар незамены. Дзмітрый Малаткоў — Майстар з вялікай літары, сапраўдны віртуоз графічнага аркуша. Знакаміты мастак Барыс Забораў сцвярджае, што майстроў такога высокага класа — усяго два ў Еўропе: адзін у Італіі, і Малаткоў — у Беларусі.

Толькі ў фондах Нацыянальнага мастацкага музея захоўваюцца каля 4000 эстампаў больш чым 90 аўтараў, з якімі працаваў майстар. Можна толькі выказаць здагадку, колькі твораў мастацтва дзякуючы Дзмітрыю Васільевічу ўпрыгожваюць наша жыццё. Частку гісторыі развіцця і сусветнага прызнання беларускага эстампа другой паловы XX стагоддзя можна без перабольшання назваць «эпохай Малаткова».

Святлана РЖЭУЦКАЯ, Марыя КАРЭЛІНА, супрацоўнікі Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь

А.Пашкевіч. 3 серыі “Мрой і сны пра Космас”.

Два погляды на адну выстаўку

Кропка не паставіцца ніколі

Містыка падарожжаў

Маладзечанскі мастак Аляксандр Пашкевіч пастаянна знаходзіцца ў творчым пошуку. З’яўляюцца новыя ідэі, тэмы, тэхнікі выканання работ, якія, аднак, застаюцца ў межах індывідуальнага, яркага стылю аўтара. Нядаўна мастак адзначыў саракагадовы юбілей творчасці. Да гэтай даты прымеркавана выстаўка ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва. Яна так і называецца — “Пошук”.

Экспазіцыя, размешчаная на двух паверхах музея, пераконвае, што аўтар пастаянна мяняўся і зараз глядзіць на свет зусім іншымі вачыма, чым у пачатку свайго творчага шляху. Яна складаецца з дзвюх частак: на другім паверсе размешчаны больш старыя работы, добра вядомыя ўсім прыхільнікам творчасці мастака, а на першым — карціны яго ўжо згаданага праекта “Пошук”. Аляксандр Пашкевіч адзначае, што ўжо стаміўся ад звычайных пейзажаў і нацюрмортаў, таму захацелася выразіць сябе праз асабістую ўнутраную музыку. Ён выкарыстаў для гэтага абстрактныя кампа-

Аляксандр Пашкевіч сцвярджае: “Праблема мастака ў тым, што ён ніколі не скончыць тое, што задумаў, не зможа спыніць свайго пошуку. Ён будзе вечным. Кропка не паставіцца ніколі. У гэтым сутнасць творчага чалавека”.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ

Патаемнае дыханне

У 1970-я гады, калі Аляксандр Пашкевіч толькі пачынаў самастойны шлях у творчасці, ён трапіў у плынь, якая вызначыла важны напрамак развіцця беларускага жывапісу. Гэта — захапленне паэзіяй Максіма Багдановіча, уплыў фантастычнага светабачання Язэпа Драздовіча, а таксама “музыкальнага Космасу” Чурлёніса...

Рамантычная тэндэнцыя, якая моцна ўплывала ў той час на маладога жывапісца, падштурхнула яго адысію ад манументалізацыі пластычных форм, звярнуцца да традыцыйных асноў станковай карціны. Настроёнасць, сузіральнасць, лірычнасць — гэта адзнакі, якія сьведомо замацаваліся ў яго творчасці.

Паэзія маладзечанскіх краявідаў зачароўвае творцу. Пры гэтым ён паспявае не толькі наталіцца

чудам, створаным прыродай, і занатаваць яе зменлівыя станы, але і загядзя прадумаць пабудову карціны, у якой прасветленасць фарбаў мяжуе з трывожнай бліскавіцай.

У канцы 1990-х гадоў мастак звярнуўся да філасофскіх абагульненняў у жывапісе. Так з’явілася серыя работ, дзе валадарца вобразы Анёла, Конніка, Маці-ахоўніцы зямлі, мрояў і сноў пра Космас, з дапамогай якіх мастак імкнецца больш глыбока выявіць чалавечую існасць. Менавіта гэта імкненне вызначае стылістыку яго новых работ. Ён шукае пластычную мову — метафарычную і асацыятыўную, пазбаўляе формы матэрыяльнасці, даводзіць іх да стану абстракцыі, пераносіць ва ўмоўную прастору. Спрабуе скрозь знешнюю абалонку ўбачыць схаваны ўнутраны сэнс выяўленых рэчаў. Каларыт яго твораў насычаны святлом. Не бачна дэталей, але адразу адчуваеш патаемнае дыханне ўзніскасці. У гэтым — містычная духоўнасць і філасофскі настрой палотнаў Аляксандра Пашкевіча. Палотнаў, дзе закладваецца пэўны інтэлектуальны пасыл да глядача, месціцца першая прыступка для далейшага асэнсавання патаемнай глыбіні аўтарскай задумкі.

Наталля ЖОГЛА

А.Пашкевіч. “Восень”.

зіцы, фармальныя работы, якія дапамаглі стварыць уласны магічны космас.

Адны карціны Аляксандра Пашкевіча нагадваюць каляровыя дзівосныя вітражы, іншыя — палёты ў неведомую касмічную прастору, вандраванні па загадкавых містычных краінах. Работы апошняга дзесяцігоддзя напісаны пераважна мазкамі. Але шматлікія рознакаляровыя плямы ствараюць агульны вобраз, прасякнуты адзінаствам светлага пачуцця, які прываблівае глядача мастацкай выразнасцю.

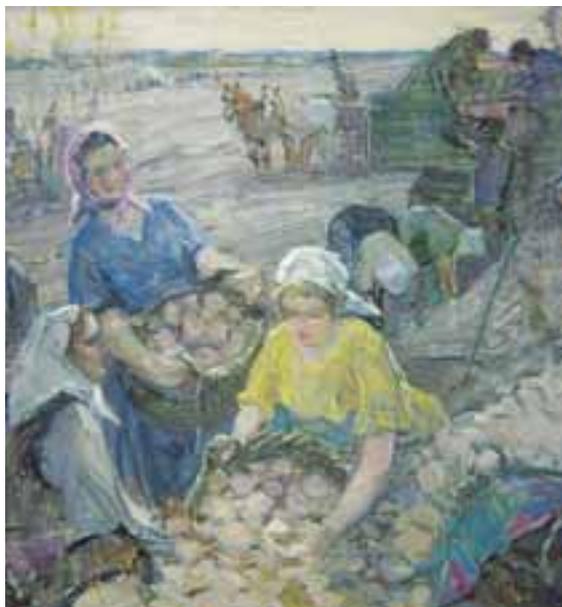
Шлях Цімохава — гэта шлях пераходу ад уласна "фігуратыўнага" мастацтва, якому яго вучылі ў Тэатральна-мастацкім інстытуце і якім яно бачылася аўтару тады, да яго інтэрпрэтацыі, ад "тэксту" да "каментарыю", да асэнсавання таго, што ўжо ўвасобілася калісьці альбо не было своечасова рэалізавана.

Пры гэтым мастак не адмовіўся поўнасцю ад жывапісу, ад станковай карціны, з якімі яго моцна звязуў лёс. Ён працягвае "складаць" свае палотны з тым вытанчаным еўрапейскім артыстызмам і тым беларускім мацункам, на якія толькі здольны мастак, які ставіць эстэтыку духу вышэй за ўсё.

У творчасці Цімохава — схільнасць не да разумовых, чыстых структур, а да спрытна схаванага сінтэзу візуальнага рэалізму і нейкіх форм абстрактнага мастацтва. І гэта сугучнасць "процілегласці" не толькі ідэальна арганізуюе, дысцыплінуе і паглыбляе пачуццёвае зачараван-

энергетыку, як рабілі гэта першабытныя мастакі, у чых творах і сёння мы адчуваем жыватворную энергію Сонца, Вады і Зямлі...

Інакш кажучы, фармальным і сэнсаўтваральным ключом яго твораў апошніх гадоў з'яўляецца знакавае вобраза, які звязаны з пачуццёвым перажываннем фундаментальных законаў светабудовы. Мне здаецца, арыентацыя Цімохава на "вечныя" пазасцыяльныя аспекты жыцця аб'ядноўвае жывапіс з пачатковай "метафізічнай" хваляй новага еўрапейскага авангарда. Аднак Цімохаў — мастак персанальны, ён заўсёды цураўся ізаляцыйных тэорый самастойнага развіцця. Аўтаномнасць ад якіх-небудзь канкрэтных плыняў і школ дазволіла яму хутка зразумець і прыняць агульны паварот сучасных мастацкіх ветраў ад метафізічных і фармалістычных каштоўнасцяў, якія сёння ў многім асуджаны на трызмі і паўторы,

В.Жолтак. Эцюд да карціны "Восень".

"Нямнога пра Валяр'яну Жолтак" — так называецца персанальная выстаўка работ таленавітай беларускай мастачкі, якой 13 снежня споўнілася 90 гадоў.

"Нямнога..." — таму, што жывапіснаму таленту Валяр'яны Канстанцінаўны Жолтак (1919 — 2000) у дзень яе юбілею адпавядаў бы па-сапраўднаму манументальны размах выстаўкі, да якога наша экспазіцыя павінна была б быць хутчэй камерным дадаткам. Тым не менш, у падборы твораў, якія прапануюцца гледачу гарадской мастацкай галерэі Л.Шчамялёва, расставлены ўсе неабходныя акцэнтны для таго, каб зразумець значэнне гэтай асобы ў гісторыі беларускага жывапісу, вызначаны важнейшыя напрамкі яе творчасці: нацюрморт, пейзаж, фігуратыўная карціна.

На выстаўцы прысутнічае і малюнак, які прадстаўляе тут не самастойны раздзел, а, хутчэй, кухню мастака. Накіды і жывапісныя эскізы да вялікай, этапнай карціны В.Жолтак "Восень" (канчатковы варыянт захоўваецца ў калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь) — сведчанні практычна зніклага ў наш час класічнага працэсу работы над вялікай карцінай, з яго шматлікімі замалёўкамі і натурнымі эцюдамі, з пошукам сярод дзiesiąткаў і нават соцень варыянтаў самага выразнага каларыстычнага і кампазіцыйнага рашэння. Валяр'яна

В.Жолтак. Нацюрморт "Святочны".

Сталічныя мастакі падвядзяць вынікі года. Гэтымі днямі ў выставачных залах Нацыянальнай бібліятэкі пры падтрымцы Міжнароднай гільдыі жывапісцаў праходзіць выстаўка дасягненняў беларускага мастацтва "Арт-крок". Пра адкрыццё яе мы пісалі ў мінулым нумары.

Гэты праект не абмяжоўвае мастакоў тэматычна. Адзінае патрабаванне да твораў-удзельнікаў — іх свежасць. Мастакі выключна ў адпаведнасці з уласным выбарам прапануюць да ўдзелу ў выстаўцы любыя працы, створаныя імі за апошні год і яшчэ не прадстаўленыя шырокаму гледачу. Такім чынам, "Арт-крок" — своеасабліва штогадовая справядача мастацкага свету сталіцы, пляцоўка, якая найлепшым чынам адлюстроўвае развіццё беларускага мастацтва ў цэлым і асобных мастакоў у прыватнасці. "У гэтым годзе творцы прадставілі на суд публікі цікавыя новыя працы, — расказвае куратар праекта, старшыня Міжнароднай гільдыі жывапісцаў Фёдар Ястраб. — Стыль мастакоў іншы раз нават не падобны да таго, у якім яны працавалі раней: калі б не подпісы да прац аўтарства

Куды зроблены "Арт-крок"?

Калі аўтарства цяжка вызначыць

А.Няхайчык. Фрагмент трыпціха "Палёт".

некаторых асабіста я мог бы і не вызначыць, хаця ўсе імёны мне добра знаёмыя. І гэта сапраўды радуе. Вельмі важна, каб мастак не ішоў па ўжо выпрабаваным шляху, каб мог іншы раз глядзець і за межы свайго мастацкага крэда, бачыць нешта новае, рухацца ў новым кірунку".

Вялікая колькасць удзельнікаў і іх розная накіраванасць у свеце выйленчага мастацтва робяць "Арт-крок" сапраўднай палітрай сучаснага беларускага мастацтва: тут можна пазнаёміцца і са сталымі, і з па-

чынаючымі аўтарамі, шырокі і спектр жанраў і відаў прадстаўленых работ — ад станковага жывапісу да лічбавай фатаграфіі.

Для таго, каб размясціць працы ўсіх аўтараў (удзел у выстаўцы прынялі каля пяцідзiesiąці мастакоў), спатрэбіліся ўсе тры выставачныя залы Нацыянальнай бібліятэкі краіны.

Узгадаем, што "Арт-крок" ужо паспеў стаць добрай традыцыяй для нашай краіны: першы этап выстаўкі быў праведзены яшчэ ў 1999 годзе, адзначыўшы тым самым узнікненне новага мастацкага аб'яднання — Міжнароднай гільдыі жывапісцаў. "Тады многія лічылі, што гэта нейкія альтэрнатывы, — кажа Фёдар Ястраб. — Жыццё даказала адваротнае. Розныя суполкі і саюзы, ствараючыся, могуць і павінны працаваць разам. У нас выдатныя адносіны з Саюзам мастакоў, мы працуем заўсёды побач і разам на карысць беларускага мастацтва. Сёлетняя экспазіцыя — найлепшы прыклад гэтага".

Дар'я ДАНИЛЕВІЧ

Вечер.

С.Цімохаў. "Два яблыкі".

Погляд з капітанскай каюты

Аднойчы Мартырос Сар'ян распавёў, як у юнацтве выпадкова ўбачыў Айвазоўскага, які імчаўся ў карце. На ўсё жыццё запомніў ён гэты момант. Яму здавалася, што карэта тая ляціць на нябёсы, да сонца, у Космас і забірае нейкі таемны дух прадкаў. Я ўспомніў пра гэта, калі глядзеў выстаўку Сяргея Цімохава пад назвай "Кола сонца" ў галерэі "Мастацтва".

не карціны ў цэлым, але і паказвае прафесійнае захапленне самога мастака перад прывабнасцю жывапіснай пластыкі. Гэты ўнутраны прасторава геаметрычны каркас, які прасвечвае праз таямніцы традыцыйнага этнічнага светапогляду і жывую трансфармацыю "вобразаў" язычніцкай культуры, Цімохаў узаўважвае ў карцінах.

Сваё творчае крэда ён дакладна і ясна выказаў у наступных словах: "У творчасці я імкнуся да гармоніі формы і духу, рысы і колеру, вялікіх формаў і дэталю, рэалістычных элементаў ды прыёмнаў абстрактнага мастацтва. Мне падабаецца сам працэс стварэння жывапісу, яго рукачыннасць, магчымасць адчуваць рукамі фарбу, бо толькі такім чынам мастак можа перадаць гледачу сваю

нуду і пазяханне, у бок духоўна-гістарычных рэалій, якія ў наш час патрабуюць асаблівага асэнсавання і аналізу.

Такім чынам, кожная з прастораў карцін Цімохава — ці то цыклы "Шпацыр", "Спас" і "Чары купальскае ночы", ці то дыптых "На каляды" альбо "Блакітная прастора", зусім новыя палотны "Гуканне вясны", "Два яблыкі", "Чырвонае", "Белае", "Чорнае", "Залацістае" — гэта нейкі вынік з перажытага і адначасова выхад, магічныя патайныя дзверы, "акно-люмінатар" капітанскай каюты. Гэта спосаб, не пакідаючы каюту, пранікліва назіраць і наносіць на карту вобразаў знаёмыя, а на самай справе, прывабныя невядомасцю глыбіні з іх прыкметамі чалавечага быцця.

Барыс КРЭПАК

С.Цімохаў. "Шпацыр-2".

20 снежня заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь Гомельскі абласны драматычны тэатр адзначае сваё 70-годдзе. Дата гэтая для самога тэатра важная і чаканая, бо дае магчымасць яшчэ раз зірнуць на прайдзены шлях, убачыць і ацаніць тыя дасягненні, якімі абазначылася творчае жыццё калектыву ў прасторы айчынага сцэнічнага мастацтва, упэўніцца ў выбраных надалей шляхах уласнага развіцця.

Хача ва ўсіх афіцыйных крыніцах і энцыклапедыях датай стварэння Гомельскага абласнога драматычнага тэатра называецца 1954 год, самі гамельчане вядуць свой адлік менавіта з 20 снежня 1939 года — акурат у гэты дзень спектаклем “Рэвізор” М.Гогаля ў пастаноўцы Яўгена Сакалова адкрыўся ў горадзе над Сожам Гомельскі абласны рускі драматычны тэатр.

Тэатр адразу ж заявіў пра сябе як цікавы і яркі калектыў, бо ў яго рэпертуары пераважала класіка: “Васа Жалязнова” М.Горкага, “Чайка” А.Чэхава, “Хто смяецца апошнім” К.Крапівы, “Карчмарка” К.Гальдоні... Аднак гісторыя распарэзілася лёсам гэтага калектыву такім чынам, што ў час Вялікай Айчыннай вайны ён фактычна спыніў сваё існаванне, рэарганізаваўшыся ў франтавую

яго не іначай як “наша Храм мастацтва”. Тэатр жыві сваім звычайным жыццём, з узлётамі і зацішамі, гучнымі

снавальнік Міжнароднага фестывалю “Славянскія тэатральныя сустрэчы”, які, пачынаючы з 1994 года, традыцыйна збірае на гомельскай сцэне калектывы не толькі з суседніх Гомелю гарадоў — Бранска і Чарнігава, — але таксама і з усіх трох славянскіх краін-суседак: Беларусі, Расіі і Украіны. Сцвярджаючы гэтым, што творчыя стасункі не маюць межаў і нацыянальнай прыналежнасці.

Свой юбілейны сезон Гомельскі абласны драматычны тэатр сустрэў маштабнай рэканструкцыяй, дзякуючы якой цалкам абнавіліся сцэна і глядзельная зала, сёння яны адпавядаюць самым апошнім патрабаванням сучасных тэатральных будынкаў. А яшчэ — у падарунак глядачам — калектыў звярнуўся да тых назваў, з якіх некалі пачыналася яго гісторыя: у афішы зноў з’явіліся гогалеўскі “Рэвізор” у пастаноўцы Лідзіі Манаковай (ён ужо паспеў атрымаць самыя высокія ацэнкі на

“Рэвізор” Ад першых крокаў... ПЛЮС... “Рэвізор”

брыгаду, якая ў тыя гады дала больш за дзве з паловай тысячы канцэртаў, не лічачы спектакляў, сярод якіх самым яркім былі “Рускія людзі” К.Сіманова...

У 1954-м тэатр набыў сваё “другое нараджэнне”, а праз два гады — новы і прыгожы будынак, у якім ён месціцца і да гэтага часу. Памятаю свой першы візіт у Гомель, калі сяброўка падрабязна тлумачыла “геаграфію” майго будучага перамяшчэння: да тэатра можна трапіць, калі ад вакзала па вуліцы Леніна дайсці да плошчы Леніна і ўбачыць, у які бок глядзіць сам Ленін. Увесь гэты жарт аказаўся абсалютна нясмешным, калі я на ўласныя вочы пабачыла прывабны тэатральны будынак, утульны і такі гасцінны. І цалкам зразумела гамельчан, што называюць

прэм’ерамі і перыядамі спаду творчай актыўнасці. У розныя часы яго ўзначальвалі галоўныя рэжысёры Г.Кацман, М.Ульянаў, Л.Эльстон, Ю.Арынянскі, І.Папоў, К.Пятроў, В.Кручкоў, Г.Піменаў, Г.Прымак, Л.Манакова, Б.Насоўскі, У.Караткевіч, і кожны з іх дадаваў уласныя фарбы ў творчую палітру гэтага цудоўнага калектыву.

Каб скласці ўражанне пра сучаснае аблічча Гомельскага абласнога драматычнага тэатра, варта сказаць, што сёння гэта адзін з вядучых тэатральных калектываў, які адметны тым, што ў рэпертуарнай афішы прытрымліваецца курсу на класічную драматургію, якая заклікана выходзіць густ і далучаць глядачоў да лепшых узораў сусветнага і айчыннага мастацтва. А яшчэ тэатр — за-

міжнародных фестывалях і ўзяць прыз за лепшую мужчынскую ролю: Уладзімір Бычкоў — Гараднічы) і горкаўская “Васа Жалязнова”, рэжысёрам якой стаў Валерый Раеўскі.

20 снежня ў Гомельскім абласным драматычным тэатры збяруцца яго сябры, якія прыедуць сюды з самых розных краін свету, дзе пачынаюць гэты калектыў са сваімі спектаклямі, каб павіншаваць гамельчан з іх днём нараджэння і сказаць самыя цёплыя словы прызнання і ўдзячнасці за тое насычанае і непадробнае творчае жыццё, якім сапраўды гарыць калектыў. І мы таксама далучаемся да гэтых віншаванняў.

На здымках: сцэна са спектакля “Рэвізор”. Хлестакоў — Сергей Юрэвіч; сцэна са спектакля “Свае людзі — паладзім”.

Хатняе заданне для глядачоў

Зімовыя экзерсісы для “мышачнай масы”

Сёлета зіма ў прыродзе і ў тэатральным жыцці на Беларусі прыйшла “паралельна”: у той жа дзень, калі ў сталіцы выпаў першы ў гэтым годзе “сапраўдны” снег, на малой сцэне Купалаўскага тэатра адбылася прэм’ера спектакля “Зіма” Яўгена Грышкаўца ў пастаноўцы маладога рэжысёра Кацярыны Аверкавай. Кожнае з гэтых прозвішчаў магло б і паасобку заінтрыгаваць тэатралаў, для якіх асоба Грышкаўца з’яўляецца ці не сінонімам сучаснага аўтарскага тэатра, а Кацярына Аверкава ўяўляе сабой прадстаўніка той часткі пакалення “маладых беларускіх тэатралаў”, якія не стогнуць аб уласнай незапатрабаванасці, а мэтанакіравана набіраюць “мышачную масу” ў прафесіі. Як? Ставячы спектаклі. Удвай заманліва было ўбачыць гэтакі творчы актэйль на сцэне Купалаўскага тэатра. Спрактыкаваныя крытыкі ішлі на прэм’еру, пралічваючы ў галаве варыянты таго, што ж яны ўбачаць на сцэне. Ды толькі, што заўсёды прыемна для аўтараў спектакля, — пралічыліся.

Фота Аляксандра ДЗМІТРЫЕВА

Першым “пралікам” патэнцыйных крытыкаў стала тое, што Кацярына Аверкава змагла вытрымаць баланс паміж магчымасцю прадэманстраваць уласны рэжысёрскі імплэт і задавальненне ад таго, што трапіла ў вядучы тэатр краіны, і спакусай зладзіць нейкае авангарднае відовішча, закліканае прывесці залу ці то ў недаўменне, ці то ў захапленне ад смеласці дзеі. На працягу ўсяго спектакля адчувалася спакойная ўпэўненасць яе як рэжысёра ў тым, што і чаму адбываецца на сцэне. З-за чаго, у выніку, адпала ўсялякае жаданне прылічваць яе да шэрагу “маладых творцаў”, для якіх гэткае азначэнне часта з’яўляецца сінонімам “недапрафесійнасці”.

Другім “падвохам” стаў сам матэрыял, выбраны ёю для пастаноўкі. Традыцыйна лічыцца, што творчасць Яўгена Грышкаўца з’яўляецца свайго кшталту квінтэсенцыяй сучаснага новага тэатра, дзе рэзкасць і дзёрзкасць выказванняў спалучаецца з пэўнай ступенню эпатажнасці. “Зіма” аніяк не падпадае пад гэтае вызначэнне. Больш за тое, яе можна было б прылічыць да твораў, якія сёння працягваюць класічныя тэмы, да якіх драматургі звяртаюцца стагоддзямі. Рэжысёр, услед за аўтарам, выводзіць на першы план адну з такіх тэм, актуальных яшчэ з часоў кальдэронаўскага “Жыццё ёсць сон”: што больш рэальнае — матэрыяльнае існаванне чалавека ці яго мрой?

Другога класіка — Някрасава — можна было б узгадаць у сувязі са знешнімі падзеямі, што адбываюцца ў спектаклі: два маладыя салдацікі, дэсантаныя ў ноч з таямнічым заданнем “узарваць аб’ект”, паціху замяраюць у глухім марозным лесе. Ды толькі сама Аверкава як рэжысёр не адсылае нас знарочыста да іх, а — стварае на сцэне ўласны свет, які ў значна большай ступені нагадвае нам казачны лес, такі вядомы па навагодніх малюнках і мультфільмах. Ды і самі героі з’яўляюцца напачатку гэтак жа “мульцішныя”: у выглядзе маленькіх плоскіх парашуцістаў, што апускаюцца аднекуль зверху, прыцягваючы ўвагу цікавай Снягуркі (Вольга Скварцова).

Асобна колькі слоў хацелася б сказаць пра акцёрку — выканаўцаў галоўных роляў. Аляксандр Паўлаў і Павел Яскевіч у труп Купалаўскага тэатра працуюць ужо не першы год, але, нягледзячы на актыўную занятасць у рэпертуары, так і не праявілі ў якой-небудзь “сваёй” ролі, якая б арганічна злілася з іх акцёрскай прыродай (нельга гэтага сказаць нават пра неўміручага “паўлінкаўскага” пана Адольфа Быкоўскага ў выкананні Паўла Яскевіча). З аднаго боку, гэта, безумоўна, пазбаўляла іх неабходнасці пераадольваць уласны акцёрскі “шлейф” роляў. З іншага ж — ставіла перад тым фактам, што ў прасторы малой сцэны, выходзячы самансам да глядачоў, акцёрскае існаванне патрабуе не толькі гранічнай праўдзінасці, але і ўмення ўзнімацца над сюжэтна-побытавай сітуацыяй самога твора. Думаецца, ім у поўнай ступені гэта ўдалося — акцёры настолькі “падпарадкавалі” сабе веру глядачоў у магчымасць усіх падзей у зімовым лесе, што ніводнай хвіліны сцэнічнага часу не ўзнікала “нестыковак” і недаўменна адносна сюжэтных калізій, падчас якіх нашы героі перамяшчаліся то ва ўласнае мінулае, то ў няспраўджаныя жаданні.

Адзінае, чаго не хапала спектаклю, — лагічнай завершанасці, якая, верагодна, магла б узнікнуць з больш відавочнага выяўлення рэжысёрскага стаўлення да сваіх герояў. Аднак Кацярына Аверкава наўмысна аддалацца ад неабходнасці прамога выказвання на гэты конт, разлічваючы, што гэтакі ход здольны перавесці ўсю гісторыю на ўзровень сацыяльнай драмы. Як вынік — адсутнасць дакладна зафіксаванага лагічнага завяршэння сюжэта і, адпаведна, фіналу самога спектакля. З фармальнага пункту гледжання нам як глядачам павінна быць усё зразумела: хлопцы адмаўляюцца вяртацца ў рэальнасць і з задавальненнем бягуць за Снягуркай, якая здольная матэрыялізаваць усе іх думкі і фантазіі. Аднак галоўная задача — пошук сучаснага аблічча “адзістства і барацьбы супрацьлегласцей” — так і застаецца невыяўленай. Ці можа гэта — хатняе заданне для глядачоў, якое трэба выканаць самастойна?

З’ява V

Лес. Жытло Чараўніка. Алена, прыкутая ланцугамі да дрэва, сумная і журботная, з яе вуснаў гучыць песня.

*Ой чаго ж сохну,
Ой чаго ж я вяну?
Прыйдзе вечарочак,
На каго ж я гляну?..
З’яўляецца Чараўнік, апрануты ў дарагое адзенне.
З ліслівай усмешкай ён падыходзіць да Алены.*

Чараўнік. Што, усё сохнеш па сваім Хвядосе? Выкінь яго з галавы, дзяўчо.

Алена (*з верай*). Прыйдзе, прыйдзе мой любы Хвядоска і вызваліць мяне ад цябе, злыдня!

Чараўнік (*здзекуючыся*). Прыйдзе? Вызваліць? Ха-ха-ха! Мае служкі і за вярсту не падпускаць яго сюды! (*Кранаючы яе ласкава за валасы.*) Ці ж я табе не падабаюся, красуня? Будзеш жыць, як царыца, у золаце: маю я шмат скарбаў, схаваных у лясных нетрах. Шмат ахвотнікаў было знайсці гэтыя скарбы, але ні адзін з іх не дайшоў, ха-ха-ха!

Бліскае маланка, чуваць грукат грому.

Алена (*у роспачы*). Хвядоска! Хвядоска! (*Недзе паблізу даносіцца яго голас*).

Голас Хвядоса. Аленачка, дзе ты? Я іду да цябе!

Чараўнік (*стаўшы грозным з выгляду*).

Кінь шукаць, бадзяцца ўночы! Я — Чараўнік, не спущу нідзе, нікому! Красуню пільна я пільную, на сорок ланцугоў прыкута.

З’яўляецца Хвядос. Сабраўшыся з сіламі, ён вырывае карчавіну з каранямі, раскруціўшы яе над галавою, кідае яе ў той бок, адкуль чуўся голас Чараўніка. Чуецца жудаснае скавытанне. Хвядос хапае вялікі камень, збівае ланцугі з дрэва і вызваляе сваю каханую.

З’ява VI

Вёска. Вуліца. Музыкі спяшаюцца да Хвядоса і Алены.

Усе (*узрадавана*). Хвядоска з Аленкай прыйшоў!

Параска. Раскажы ўсім, Хвядоска, як вярнуліся вы ў вёску, з Чараўніком як бойку вёў ды Аленку к нам прывёў!

Хвядос (*узрушана*). Карчавінаю я біўся, ды ўжо сілы не хапала. Стаў іграць я на свісцёлцы — і адразу ўсё прапала.

Дзед Яўсей (*імкліва ідзе ў залу і нечакана на сярэдзіне яе спыняецца*). Вось і зноўку, дзеці, напрыканцы казкі я з вамі сустракаюся, бо на вяселле спяшаюся. Сем дзён на печы валяўся, на гэтае вяселле спадзяваўся. Сем дзён у дарозе пацеў, на гэтае вяселле трапіць хацеў!

Музыкі, пабачыўшы Дзэда Яўсея, пачынаюць весела граць, ён жа пад іх вясёлую музыку прытанцоўвае ў зале, за-

тым падымаецца на сцэну.

Маладых я павітаю,
Шчасця-долі пажадаю!
(*Здымае ў свата ручнік, звязвае ім рукі маладых.*)

Будзьце, маладыя, блаславенны: шчасцем поўным, векам доўгім і бытам добрым. Будзьце непахісныя, як зямля, здаровыя, як вада, моцныя, як дубы. Каб адзін аднаго шанавалі, ды нас не забывалі!

Неўзабаве да ўсіх падыходзяць тры прыгожыя хлопцы: гэтыя Млынавік, Вадзянік, Маставік, з якіх спала чараўніцтва.

Першы хлопец. Даруйце нам, Хвядос і Аленка, ды і ўсе сваты!

Другі хлопец. Ты вярнуў нас зноўку да жыцця сваім вялікім і моцным каханнем да Аленкі і верай у яго!

Трэці хлопец. Каб не ваша моцнае каханне, дык мы б яшчэ доўга знаходзіліся на службе ў Чараўніка.

Дзед Яўсей (*пытаючыся ў дзяцей*). Ну што, дзеці, даруем ім усю шкоду, якую яны прынеслі маладым, хацеўшы іх разлучыць?

Дзеці. Даруем! Даруем!

Лявон. Дык весяліся, душа: няма больш пекла! Грайце, музыкі, за шчасце вялікае!

Усе ідуць у скокі, сярод якіх вылучаюцца маладыя. Пасля скокаў Параска падносіць да маладой взлюм і апранае яго на Алену.

Параска. Найграліся сваточкі ўволю, наскакаліся, а зараз на вяселейка пойдзем!

Усе ідуць у двор.

Першы хлопец (*жартуючы над сватамі*). А сваты хаты не ведалі, ды ў хлёў заехалі!

Другі хлопец. Далі быку руку, а з цялушкай прывіталіся!

Трэці хлопец. А з каровамі цалаваліся, а свіння падзівілася, да са смеху звалілася!

Гучыць музыка народнага танца, усе скачуць паасобку, а затым у адным коле, потым танец змяняецца песняй, пад якую Параска-дружка праводзіць маладую па крузе.

*Ой ляцелі гусачкі цераз сад,
Час табе, Аленачка, на пасад…*

Затым Параска да лавы падводзіць Аленку, двое хлопцаў падымаюць лаву з маладой, да канцоў лавы прымацоўваюць два ручнікі, і двое дзяўчат іх трымаюць нацягнутымі, затым яны рухаюцца па коле пад мелодыю песні. Напрыканцы песні лаву апускаюць, да маладой падыходзіць малады і сядзе побач, астатнія знаходзяцца ў радаснай вясельнай мізансцэне.

Дзед Яўсей (*з ганаровай радасцю за маладых*).

*Вецер вее, павявае,
Хвядоска Аленку абдымае!
Каб жылі яны ў згодзе,
Каб былі вяселейкі ў народзе!*

Канец

Сцэнарны партфель

Сцэнарый галоўнага рэжысёра Гомельскага АМЦНТ Ірыны Бычак “Мой родны кут, мая зямля!” можа стаць асновай для цудоўнага свята ў вашай установе культуры і нават, шырэй, — у горадзе або вёсцы. І народныя традыцыі, і падзеі ХХ стагоддзя, што вызначаюць беларусаў, паспрабавала ахапіць аўтар з Гомельшчыны. Чакаем і ад вас распрацовак, каб папоўніць “Сцэнарны партфель” нашага “Куфра-радцы”.

На сцэне знаходзяцца дзеці розных узростаў у трох мізансцэнічных кропках. Дзеці апрануты ў беларускае народнае адзенне. Па чарзе пачынаюць крычаць тры разы:

«Буська-калода, якая заўтра будзе пагода — дождж ці сонца?»

На сярэдзіну сцэны выбягае дзяўчынка Алеся гадоў пяці-шасці.

Дзяўчынка: Людзі, я такая шчаслівая, што жыву на зямлі, над якой кружляюць птушкі!

Людзі, я такая шчаслівая, што жыву на зямлі, над якой свеціць сонейка!

Людзі, я такая шчаслівая, што жыву на зямлі, на якой жывуць мае бабуля і дзядуля, мамачка і татачка, сястрычкі і брацікі! (Глядзіць у неба.) А хочаш, буська, я раскажу табе пра маю зямлю?

Гучыць музыка, на пляцоўку з гоманам выбягаюць яшчэ дзеці і выконваюць танец-карагод — «У карагодзе мы былі».

Фінальнай кропкай карагода становіцца дыяганальная мізансцэна — дзеці размяшчаюцца на сцэне па дыяганалі злева направа, закрываючы адну палову сцэны.

***

На сцэну з песняй «Прыйшла Каляда, калядуючы…» выходзіць, прытанцоўваючы, фальклорны гурт (музычны ансамбль), удзельнікі якога выконваюць ролю калядоўшчыкаў. Яны выходзяць з каляднай зоркай, каляднымі персанажамі.

*Прыйшла Каляда, калядуючы,
А за ёю дзеўкі, шчадруючы.
Пайшла Каляда ў адну хату.
А ў гэтай хаце куццю таўкуць.
Пайшла Каляда ў другую хату,
А там серабро звініць.*

*А ў трэцяй хаце золата блішчыць.
А ў чацвёртай — сала шыпіць.
А ў пятай хаце каўбасу пякуць.
А ваша хата поўна гасцей,
Усе яны пець, гуляць хочуць!*

Першы калядоўшчык (*на фоне беларускай народнай музыкі*):

*Добры вечар! Багаты вечар!
Добры вечар таму, хто ў гэтым даму!
А людзей тут цераз край,*

Баба-Яга (*радасна*). У тым і справа, што кветка — незвычайная!

Звяртаецца да ўсіх, нават да Лесуна, які ўвесь час ціха рухаецца па сцэне і пільна сочыць за Марысяй. Час ад часу на яго шыпіць Кот, але Лясун або не заўважае, або не разумее, што пачуў.

Баба-Яга. Цемра вы ўсе! Нават не ведаеце, што непадалёк адсюль ёсць невялікая горка, якая завецца Гадзючая.

Лясун (*падхопліваецца*). Я ведаю! **Баба-Яга** (*дражніць яго*). “Я ведаю, я ведаю”! Не ўсё ты ведаеш, разумнік. А таго і не ведаеш, што людзі яе не любяць і баяцца, прычым нездарма, бо там вельмі часта сустракаюцца гадзюкі. Дык вось, раз у 333 гады, ноччу, там расцвітае Ледзяная Кветка, а калі адцвіце, то з’яўляецца Змяіны Яблык. Але каб той яблык з’явіўся і выспеў, саму кветку трэба паліць. І паліць дзявочымі слязьмі, а інакш нічога не атрымаецца.

Лясун. А я і не ведаў. **Баба-Яга.** А што ты ведаеш, малеча? Якія твае гады? Яшчэ і чвэрць веку не пражыў. А я ведаць павінна, бо я істота адказная. І адбудзецца гэта ўсё сёння ноччу. І справу мы павінны скончыць да дваццаці нуля-нуль.

Марыся. Навошта вам той яблык? **Баба-Яга** (*жартуе*). Зіма, вітамінаў не стае. **Марыся.** Дык я магу прынесці з дому цэлы кошык антонавак! **Баба-Яга.** Не. Антонаўка не падыходзіць, і ніякія іншыя. (*Рагоча.*) **Марыся.** Чаму? **Баба-Яга.** Ведаць табе гэта не трэба, але скажу, цяпер усё роўна. (*Кот прыціскае далонь да вуха, прыслухоўваецца, а Лясун падыходзіць бліжэй*).

Баба-Яга. Апоўначы прачынаецца Цмок, што спіць у пячоры пад гарою, і калі ён вылезе наверх ды з’есць той Змяіны Яблык, то вернецца да яго ўся ранейшая сіла, стане Цмок магутным і пачне гаспадарыць на ўсёй зямлі. А разам з ім — і мы. Тыя, каго вы — чалавечкі — грэбліва называеце нечысцю. (*Кот ускоквае і трасе кулаком.*)

Кот. А каб вас крумкач! **Баба-Яга.** Пра гэта ўжо і не памятае ніхто, акрамя мяне, бо на маім веку Ледзяная Кветка з’яўляецца трэці раз. Хоць я і не старая яшчэ… **Лясун.** А Цмок стары? **Баба-Яга.** Нават і не ведаю, колькі яму гадоў. Бо яшчэ прабабка мая пра яго ведала.

Лясун. Дык чаго ж ён туды залез, у пячору? **Баба-Яга** (*задумваецца, а потым, мусіць, прыгадвае*). Чула я, што ў старадаўнія часы перамог Цмока нейкі асілак. Біліся яны з Цмокам тры дні і тры ночы. Немаведама, хто б перамог, каб не прыйшлі таму асілку на дапамогу двое ягоных сяброў. Яны потым многа шкоды нарабілі нам, таму мы іх і запомнілі. Відаць той асілак вельмі хітры быў і загадзя пасадзіў іх у засаду. Стратэгія — навука сур’эзная! А мо ехалі здалёку ды спазніліся. Конь — гэта табе не цягнік, яму адпачынак патрэбен. Але і Цмок аказаўся не лыкам шыты: прыкінуўся мёртвым, а потым уцёк, схаваўся ў пячору, каб загаіліся ягоныя раны. Але толькі Змяіны Яблык можа вярнуць яго ранейшую моц.

Марыся. А калі яблыка не будзе? **Баба-Яга.** Тады яму давядзецца спаць у пячоры яшчэ 333 гады, а інакш — смерць. **Марыся.** А калі я вам не стану дапамагаць? Або слёз не будзе? **Баба-Яга** (*упэўнена*). Будзеш! І слёзы знойдуцца! *Марыся адмоўна круціць галавою.* **Баба-Яга.** Ты толькі не забудзься, што тут, на паляне, застаецца твой брат. А вартаваць яго будуць ваўкі. (*Кліча.*) Ваўкі! Сюды! (*На сцэне зноў з’яўляюцца ваўкі, якія да гэтага хаваліся.*) А яны вельмі галодныя. (*Ваўкі грозна бурчаць. Кот пачынае шыпець і залазіць з лапамі ў крэсла.*) Зіма, голад, сама разумееш. Уяўляеш, калі яны не выканаюць загад — вартаваць і толькі! Больш за тое, часу ў цябе толькі да апоўначы, бо потым Ясь ператворыцца ў звычайную лядзяшку, якая растане ўжо ў першую адлігу — і знаку не застанецца. Так што слухайся мяне, можа, усё і абыдзецца.

Марыся. (*Ціха, убок.*) Не, не абыдзецца, не адпускаць яны нас. (*Да Бабы-Ягі.*) Добра, я паспрабую. **Баба-Яга** (*падазрона*). Глядзі! Не выкінь якую-небудзь штуку — пашкадуеш!

Марыся (*ціха, убок*). Яшчэ пабачым, хто з нас пашкадуе! *Баба-Яга пашаптала аднаму з ваўкоў, і яны зніклі ў глыбіні сцэны. Баба-Яга і Лясун ідуць у другі бок, штурхаючы перад сабой Марысю. На паляне стала ціха. З-за крэсла вылазіць напалоханы Кот.* **Марыся** (*ціха, убок*). Яшчэ пабачым, хто з нас пашкадуе! *Баба-Яга пашаптала аднаму з ваўкоў, і яны зніклі ў глыбіні сцэны. Баба-Яга і Лясун ідуць у другі бок, штурхаючы перад сабой Марысю. На паляне стала ціха. З-за крэсла вылазіць напалоханы Кот.*

Кот. Фу! Аж поўсць дыбарам ад страху! Не люблю ваўкоў. А тут проста ў двух кроках! (*Круціць галавой.*) Што там далей? Паглядзім.

На паляну выходзяць Заяц і Вавёрка. Ката яны не заўважаюць, і ён садзіцца ў крэсла.

Зяц. Ну што, чула?

Вавёрка. Чула, але не вельмі зразу мела.

Зяц. Я таксама, але тое, што набліжаецца нейкая бяда, я здагадаўся.

Вавёрка. І што рабіць будзем? **Зяц.** Трэба з кім-небудзь параіцца або папрасіць дапамогі.

Раптам чуецца грукат і тупат: звяры хаваюцца, на паляну выскоквае напалоханы Лось. Ён цяжка дыхае. Кот зноў хаваецца за крэсла.

Лось. Ох, добра, што нікога няма. Ледзь сэрца не выскачыла са страху. Трэба ж такому здарыцца: нос у нос сутыкнуцца з ваўкамі! Не кожны дзень такое адбываецца. Дзіўна нават, што яны за мною не пагналіся!

Непадалёк трэскае галінка. **Лось** (*спалохана*). Хто тут? *Хоча ўцякаць. Кот вылазіць з-за крэсла, за якім зноў схаваўся. З-за куста выходзяць Заяц і Вавёрка.*

Зяц і Вавёрка (*разам*). Гэта мы, не бойся.

Лось (*з палёгкай*). Ну і напалохалі вы мяне! А я ўжо думаў, што бяда будзе.

Зяц. Магчыма, так і здарыцца. **Вавёрка.** Баба-Яга і Лясун рыхтуюць нешта вельмі дрэннае. Яны ўкралі маленькага хлопчыка, каб завабіць сюды яго сястрыцу.

Зяц. І сёння ноччу расцвітае Ледзяная Кветка.

Вавёрка. І мы не ведаем, што рабіць.

Лось. Дык вось чаму за мной ваўкі не пагналіся: яны вартуюць наваколле!

Зяц. Нарэшце! Здагадаўся! Можа, ведаеш, што рабіць?

Лось. Ведаю. Трэба ісці да Мядзведзя. Ён збіраўся не спаць, бо даручылі яму нейкую важную справу, ад якой шмат што будзе залежаць.

Вавёрка і Заяц (*разам*). Дык хадзем жа хутчэй!

Усе знікаюць у глыбіні сцэны. Сцэна пусцее. З крэсла падымаецца Кот. Ён пацягваецца, драпае кіпцюрамі крэсла.

Кот. Давядзецца і мне пайсці. (*Да залы.*) Вось бачыце, колькі трэба бегачь, каб адну казку распавесці!

Знікае ў глыбіні сцэны.

Карціна трэцяя

Змрочны гушчар, вялікая куча ламачча — гэта бярлога Мядзведзя. Чуюцца дзіўныя гукі: то цішэюць, то гучнеюць. Гэта храпе Мядзведзь. На сцэне з’яўляецца Кот.

Кот *(да залы)*. Не страшна? Не? Ну, тады вось што было далей.

(Сядае ў крэсла. На сцэну выходзяць Лось, Заяц, Вавёрка).

Лось. Ну што ты будзеш рабіць? А хваліўся, нібыта Мядзведзь не будзе спаць…

Зяц *(са страхам)*. Будзеш будзіць?

Лось. Давядзецца, іншага выйсця няма.

Вавёрка. Але гэта вельмі небяспечна. Не ў час разбуджаны мядзведзь можа ператварыцца…

Лось *(рашуча)*. Трэба рызыкнуць, бо адчуваю, як нешта чорнае і небяспечнае навісае над усім наваколлем.

Рашуча падыходзіць і пачынае стукаць. Храп становіцца яшчэ мацнейшым, паціху ўсе смялеюць і пачынаюць стукаць і клікаць Мядзведзя.

Кот. Пайду я схаваюся… Ой, я хацеў сказаць: тэрміновая справа, адыду на хвілінку… *(Хаваецца за кулісамі.)*

Вавёрка. Ой, здаецца, прачынаецца! Я лепей на дрэва ўзлезу.

Храп становіцца мацнейшым, а потым знікае, чуецца кашаль і незадаволены голас Мядзведзя, які, нарэшце, вылазіць з бярлогі.

Мядзведзь *(злосна)*. Што за хуліганства? Хто пасмеў? Ды вы ведаеце, блазнота, што значыць мядзведзя ўзімку пабудзіць?!

Зяц і Вавёрка кідаюцца наўцёкі. Лось адступае.

Мядзведзь *(Ласю)*. І ты тут? Ну, ад цябе я такога не чакаў! Мы ж заўсёды сябравалі.

Лось *(рашуча)*. Таму я тут… Сам казаў восенню…

Мядзведзь *(здзіўлена)*. Я казаў? Што казаў?

Лось. Што спаць не будзеш! А калі раптам заснеш — каб пабудзіў без усялякага жалю.

Мядзведзь. Я так казаў?.. Не можа такога быць! Я ж не змагу цяпер заснуць! Для мяне гэта цэлая бяда, ды і не толькі для мяне.

Пачынае нервова хадзіць па сцэне.

Лось. Вось і я пра гэта. Бяда! Баба-Яга нешта варожыць і Кветка Ледзяная… расцвітае…

Мядзведзь *(перапыняе Лася)*. Якая кветка? Якая можа быць кветка ўзім…

(Рэзка спыняецца.) Авохці мне!

Паварочваецца да Лася і Зайца з Вавёркай, якія паціху падыходзяць бліжэй.

Мядзведзь. Дзякую вам, сябры, і даруйце, калі ласка, старому ёлупню. Сапраўды нібы нейкае злое чараўніцтва! Я ж спаць не збіраўся, а потым здалося, што нешта блішчыць у бярлозе, ну я і вырашыў, як той дурань, паглядзець. Залез у бярлогу, і тут — бац, ды ўсё. Як сонца згасла, прачнуўся ад грукату і галава нейкая цяжкая, быццам мухамораў наеўся. Відаць, без Бабы-Ягі тут не абышлося.

На сцэну паціху выходзіць Кот.

Кот. Ну як тут, абышлося?.. Я так і ведаў! Ха-ха-ха! *(З палёгкай.)* Фу! *(Садзіцца ў крэсла.)*

Мядзведзь. Ну, а цяпер усё — па парадку.

Вавёрка. Баба-Яга выкрала маленькага хлопчыка…

Зяц. Каб завабіць сюды яго сястру…

Мядзведзь. Навошта?

Лось. Сёння расцвітае Ледзяная Кветка.

Мядзведзь. Ледзяная Кветка? *(У роспачы.)* Сёння?

Звяры *(усе разам)*. Так!

Мядзведзь. І сапраўды, бяда, нават і не ведаю… *(Задумваецца.)* Ціха-ціха… *(Чухае патыліцу.)* Зараз-зараз… *(Радасна.)* Успомніў! Вось і галава адразу праяснілася. Ёсць у мяне сродак, каб з той бядой справіцца. *(Да звяроў.)* Памятаеце, хто ў нашым лесе галоўны гаспадар і абаронца? *(Усе задумваюцца, а потым Лось радасна стукае сабе па ілбе.)*

Лось. Як жа я адразу не здагадаўся! Лясная Чараўніца!

Мядзведзь *(да Лася)*. Ціха ты! Рогі сабе не пазбівай ад радасці.

Вавёрка. Так, яна выратавала мяне ад злоснай куніцы.

Зяц. А мяне ад лісы.

Мядзведзь. Правільна. Людзі называюць яе Чараўнай Лясной Дзевай і лічаць мясцовай легендай, бо яе ніхто не бачыць, акрамя дзяцей. Дзецям, вядома, ніхто не верыць. А самі дарослыя, калі здараецца ўбачыць яе зрэдку, толькі здзіўляюцца: чаго такая дзівосна-прыгожая жанчына, у адзенні надзвычайнай прыгажосці, адна па лесе ходзіць? А звязць гэтую падзею з легендай — фантазіі не хапае.

Лось *(нецяргпліва)*. Міша, губляем час. Усё гэта ты ў сваіх мемуарах апі-

шаш, а цяпер трэба дзейнічаць! Не-а-клад-на! На паляне каля хаткі сядзіць зачараваны хлопчык. І ён можа загінуць першым, а ты нам тут пра Лясную Чараўніцу распавядаеш. Усё ты кажаш правільна, толькі Лясная Чараўніца ўзімку спіць, каб набрацца сілы. Зараз тут Дзед Мароз гаспадарыць! Дзе ж яго шукаць?

Зяц. Ён, напэўна, падарункі дзецям раздае.

Вавёрка *(уздыхае)*. Напэўна ж. Падарункі. *(Яшчэ раз уздыхае.)*

Мядзведзь. Нічога. На гэты выпад Лясная Чараўніца мяне ўзброіла. *(Дадае і падымае над галавою нешта прыгожае, вакол ад прадмета таго нават святлее.)*

Звяры *(усе разам)*. Што гэта?

Мядзведзь. Гэта Чароўны Пялёс-так. Падарунак Лясной Чараўніцы. Ён мае незвычайную моц. Калі ім дакрануцца, дык любыя злыя чары губляюць сілу.

Лось. Трэба тэрмінова вызваляць хлопчыка!

Мядзведзь. Так. Невядома, як складзецца справа, бо да Ледзяной Кветкі можа наблізіцца толькі чалавек, а любы звер і нават чароўная істота адразу загіне.

Лось. У дарогу!

Зяц. А ваўкі? Яны могуць нас затрымаць. *(Спалохана сабе пад нос.)* Асабліва мяне.

Мядзведзь. Нічога. Ваўкі баяцца агню і ўсяго, што свеціцца. А Чароўны Пялёс-так для любога драпежніка — сапраўдны страх.

Лось. Ну, тады рушылі.

Звяры знікаюць у глыбіні сцэны. Кот устае з крэсла, аглядваецца па баках.

Кот. Пайду і я. *(Да залы.)* Дзеці, ваўкоў не бачна? Калі хто заўважыць, не забудзьцеся мяне папярэдзіць. Добра? *Хаваецца за кулісамі. Заслона.*

Дзея другая

Карціна чацвёртая

Палянка з хаткай Бабы-Ягі. Ціха. Толькі лёгка паскрыпваюць дрэвы і час ад часу вухкае пугач. На сцэну насцярожана выходзіць Кот.

Кот. Ні ваўкоў — і нікога. Фу! А я баяўся… Гэта ж страх… Я хацеў сказаць: страх як люблю ўсялякія чуды! А вы? Вам цікава? Хочаце ведаць, што будзе далей? *(Садзіцца ў крэсла.)* Хоча-

чуся ад цябе так ранюсенька?

Хрысціна. Патрэбна, дачушка, у хаце прыбраці ды сватоў нашых чакаці.

Прыбіраюць у хаце, неўзабаве на вуліцы чуецца вясёлая музыка.

Хрысціна. Вой, дачушка мая, сваты! *(Выбягае з хаты і спявае. Алена ж хаваецца за печ.)*

Панаехала сватоў — поўны двор!
Выбірай, дачушка, на выбор…

Хрысціна гасцінна запрашае сватоў у хату, сват-Лявон, зайшоўшы ў хату, не вітаючыся, адразу завостраным кіёчкам пачынае правяраць у шчылінах масніц рэшткі гразі, прайшоўшы з кійком ад парога да кута, ён радасна ўскліквае.

Лявон. Чысцюля! *(Толькі пасля яго адабрэння сваты ўступаюць у прывітальны дыялог.)*

Аўлас. Добры дзень у вашу хату! Мы — сваты прысланыя, з вашай добрай волі, для шчаслівай долі!

Лявон. Мы ехалі палямі, лугамі і прыехалі па тую кветку, што цвіце зімой і ўлетку!

Хрысціна. Добрага здароўечка, сваточкі, будзьце ў нашай хатачцы жаданымі госцейкамі!

Лявон. Мы, людцы, з далёкіх краёў да вас ехалі, бо загадаў нам цар пералічыць, колькі ў кожнай хаце жыве людую.

Аўлас. А сярод нас яшчэ ёсць малады паляўнічы *(паказвае на Хвядоса)*, які вельмі хоча ўпаляваць вавёрачку — яна ад яго ўцякла, а нам людзі казалі, што яна ў вашай хаце знаходзіцца.

Лявон. А ну, Хвядос, пашукай па кутах ды за печчу пушыстую вавёрачку!

Хрысціна. Чакайце, сваточкі! Перш чым нашу вавёрачку вам аддаці, мо торг зробім? *(У гэты час Хвядос, знайшоўшы Алену за печчу, выводзіць яе на сярэдзіну хаты.)*

Параска *(звяртаючыся да сватоў)*. Нявесту вы нашу паглядзелі, што яна прыгожая. А ці багаты ваш жаніх?

Лявон. Багаты! Усё багацце — у яго руках і розуме. Рукі ў яго — залатыя.

Параска. Чакайце, а мы зараз пабачым, які ён багаты. *(Параска хуценька шукае дзяркач пад прыпечкам, знайшоўшы яго, яна хоча запхнуць яго за пояс свату-Лявону, музыкі ж не даюць ёй гэта зрабіць і хутка дастаюць з торбы біклагу гарэлкі і кумпяк.)*

Хрысціна *(гасцінна запрашае да стала)*. Сядайце, мае сваточкі, за лавы дубовыя, за сталы сланыя. *(Падае на стол страву; у хату заходзіць Дзед Яўсей.)*

Дзед Яўсей. Ідучы па вёсцы, рашыў прыпыніцца, на сватоў ды маладых падзівіцца.

Аўлас. Дзед, здароў!

Дзед Яўсей. Не, братка, я не ад кароў. *(Звяртаецца да Хрысціны.)* Куды ж далечка маладзічку аддаеш?

Хрысціна. У Клёпкі, чалавеча, у Клёпкі.

Дзед Яўсей *(сядаючы да стала)*. Я вельмі паважаю клёцкі!

Параска *(абводзіць маладую вакол стала і спявае)*.

Ой, хадзіце на заручыны:

Тут Алена заручаецца

Ды ад роду адлучаецца…

Параска садзіць маладую на лаву, апранае вэлюм і пляце вяночак.

Хрысціна *(спявае)*.

Прапіла маці дочку —

на салодкім мядочку,

Не за год гадаваную,

а за вечар прагуляную…

Параска *(спявае)*. Ой, сёння дзянёчак, спляту маладой вяночак.

Хрысціна *(плачучы)*. Як пойдзеш, дачушка, у чужую староначку, хто ж цябе шкадаваць будзе?

Хвядос *(суцяшаючы маці)*. Я ж маладую сам пашкадую,

У майго бацькі ёсць два вядзеркі:

Аленка — за вядзерка, я ж — за другое,

Пойдзем па ваду, ды разам абое.

Дзед Яўсей *(дадае з торбы дудачку)*. Бачу, ваша каханне і вадою не разальеш, мае ўнучкі! Вазьміце ж гэтую дзівосную дудачку, і калі вам трапіцца на жыццёвым шляху якое ліха, то зайграйце ў яе — і ўсё нядобрае ад вас адступіць. Толькі ж беражыце яе, гэтую светлую надзею, ад усялякай напасці, ад нячысцікаў і ліхадзейў. Але ж, мае ўнучыкі і сваточкі, забавіўся я з вамі! Трэба мне спяшацца ў дарогу, бо шмат я маю абходу. Буду на вас, маладых, спадзявацца і на ваша вяселле спяшацца. *(Сыходзіць.)*

Нечаканае зацямненне. Крыкі.

З’ява III

У цемры высвечваецца фігура Хрысціны, якая галосіць і журботна пяе.

Хрысціна. Без цябе, Аленачка, твая мамачка плача, плача…
Твая мамачка плача.
Да без свайго дзіцяці, дзіцяці…
Да без свайго дзіцяці.
Да няма ж ладу ў хаце, у хаце…
Да няма ж ладу ў хаце.
Печ мая не беленая, не беленая…
Печ мая не беленая.
Сені мае не меценья, не меценья…
Сені мае не меценья.
А ложкачкі пад лаўкаю, пад лаўкаю…
А ложкачкі пад лаўкаю
Да зараслі мураўкаю, мураўкаю…
І вядзеркі без вады,
І вядзеркі без вады, без вады…
А хоць яны і з вадою, і з вадою
А хоць яны і з вадою,
І з вадою да вячэрняю,
да вячэрняю…
І з вадою да вячэрняю.
Нельга ёю да напіцеся, да напіцеся…
Нельга ёю да напіцеся —

Толькі атравіцеся…

Напрыканцы песні да Хвядоса падыходзяць музыкі — ён у журбоце паказвае ім вэлюм. Спачуваючы яму, яны запальваюць факелы і разыходзяцца па ўсёй сцэне, шукаючы Аленку.

Музыкі! Аленка! Адгукніся! Гэта мы, музыкі!

Хвядос *(з надзеяй звяртаецца да ўсіх прысутных у зале)*. Людцы добрыя! Ці не ведаеце, дзе знаходзіцца мая Аленка?

Дзеці *(адказваюць)*. У Чараўніка.

Хвядос *(засвяціўшыся радасцю)*. Аленка! Я хутка цябе знайду! *(Хапае на ўзбочыне корч і збягае.)*

З’ява IV

Віднеецца ўскраіна лесу, гучыць імклівая музыка, пад якую скачуць свой пачварны танец нячысцікі.

Балотнік *(у радасным настроі)*. Добрую службу мы саслужылі нашаму гаспадару, Чараўніку: такую прыгажуню займеў!

Вадзянік. Відаць, добрую ўзнагароду нам дасць!

Маставік. Вось тады пабалюем!

Млынавік *(скачучы, прыпявае)*.
Заўсёды ўсіх кручу
ля млына ўночы —
Старанна, так,
што сёння аж змакрэў!
І сёння ўсе мы будзем так ахвочы
Спяваць вясельны
жудасны прыпеў.

Балотнік. Бач ты размасліўся! Ты спачатку не прапусці Хвядоса да яго каханай, бо Чараўнік з нас тры скуру здзярэ, калі не ўпалюем яго!

Вадзянік. Вось тады і балюй.

Маставік. А то — цар без царства! Ха-ха-ха!

Неўзабаве з карчавінай на плячы з’яўляецца Хвядос — нячысцікі з пераможным скавытаннем акружаюць яго. Пачынаецца барацьба. Хвядос, не шкадуючы сіл, адмахваецца ад іх карчавінай, але нячысцікі хапаюць яго за ногі, ён валіцца, зноўку ўстае і вядзе бойку, якая адбываецца ў выглядзе імкліва-пластычнага танца.

Хвядос. Прэч усе, згіньце, вы, злыдніні! Ад мяне адчапіцеся, ды ў калоды абярніцеся! Ці ідзіце да свайго гаспадара, Чараўніка.

Але нячысцікі яшчэ больш насядаюць на Хвядоса, які знясілена валіцца на мох, затым хутка дадае з-за пояса дудачку і пачынае граць. Нячысцікі з незадаволеным скавытаннем павольна адыходзяць ад яго і знікаюць. Хвядос узрадавана ўстае і на ўсю моц крычыць.

Чакай мяне, Аленка! Я хутка прыйду!

П'еса-казка

Інсцэніроўка Міколы Макарацова “Дзівосы ля старога млына” — гэта не толькі кантамінацыя сюжэтаў з народных казак, а таксама песень і легенд. У творы рэжысёра, які спецыялізуецца найперш на масавых святах, персанажы дзейнічаюць па законах добра і веры ў яго перамогу. “Дзівосы ля старога млына” выконваюць і адукацыйную функцыю: інсцэніроўка знаёміць з нашым нацыянальным фальклорам, міфалогіяй, абрадамі.

Мікола МАКАРЦОЎ

Дзівосы ля старога млына

Дзейныя асобы:

Дзед Яўсей — казачнік;
Аленка — маладая;
Хрысціна — маці маладой;
Хвядос — малады;
Параска — сяброўка маладой;
Лявон — сват;
Аўлас — старэйшы музыка;
Музыкі;
Чараўнік;
Млынавік;
Балотнік;
Вадзянік;
Маставік.

Пралог

Гучыць беларуская музыка, нібы жвавы крынічны ручаёк. На сцэну выходзіць, у сялянскай вопратцы, з торбай, казачнік Дзед Яўсей.

Дзед Яўсей. Добры дзень, дзеці! Ідучы да вас, я не толькі стаміўся, стаптаўшы свае лыкавыя “скараходы”, але і на сваім шляху сустрэў нямала перашкод.

*Крочыў полем,
Крочыў лесам.
Бачыў воўка і мядзведзя,
Абмінуў іх, як і вы!
Зараз, бачыце, — жывы!*

А яшчэ і такое дзіва мяне напаткала. Іду я паўз раку Друць. Гляджу: на алешыне сядзіць цяцера. Я за сякеру — і па цяцеры. Цяцера — круць, сякера — у Друць. Гляджу: ні цяцеры, ні сякеры...

Але ж давайце пазнаёмімся. Я буду лічыць да трох, а як скажу “тры” — кожны з вас называе сваё імя. Дамовіліся? Ну, тады пачынаем: раз, два, тры! (Дзеці наперабой называюць сваё імя.) А мяне клічуць казачнік Дзед Яўсей. Шмат на сваім вяку я бачыў цудаў ды дзівосаў і чуў розных казак. А іх у маёй казачнай торбе вельмі шмат.

Раскажу я вам сёння не казку пра мядзведзя-касалапку. І не пра Бабу-Ягу — касцяную нагу, і не пра пеўніка са шпорами, што жыве за морамі... Сёння ж казачка — другая: пра дзівосы ля млына, які вельмі стары, як і казка мая!

З’ява I

Заяцманне. Бачны стары вятрак, мост праз раку, азёрына. Гучыць змрочная таямнічая музыка. З’яўляецца гарбаты Чараўнік і склікае нячысцікаў, якія адгукваюцца скавытаннем і скуголеннем, збіраючыся да карчавіны.

Чараўнік (сядаючы на карчавіну, нібы на трон). Вы мне, дабрадзеі, служыць павінны, нібы свайму пану! Ці ведаеце вы, што сёння па вечары, з узыходам месяца, праз гарбаты мост, ля старога млына будуць ісці сваты з нявестай-прыгажуняй Аленай?

Усе. Ведаем! Памятаем!

Чараўнік. Таму я вас склікаў для таго, каб вы прывялі мне прыгажуню Аленку, якую я жадаю мець за сваю жонку, бо пра яе красу ідуць пагалоскі па ўсім наваколлі. Спалохайце сватоў і яе жаніха, каб яны калаціліся ад дрыжыкаў і зубамі ляскалі! (Рагоча.) А нявесту да мяне!

Млынавік. Ух, і хопіць мне тут працы:

*Як засяду ім на карак,
Стануць усе ажно куляца!*

Балотнік. Я жадаю ўсіх прыняць, П’яўкай, цінай частаваць. Акунуць у балотным дне — Асалоды хопіць мне!

Вадзянік. Я б у вір іх запрасіў, Хутка, імкліва пакруціў. Шабулдыхнуў у ваду Іх, на іхнюю ж бяду.

Чараўнік (задаволена). Я пашлю на іх брыдоту, Каб ураз іх астудзіла.

*Яна ў хаты ўсіх заверне,
Бо ў яе такая сіла. (Рагоча.)*

Усе. Ха-ха-ха! Ух, як смешна будзе! Зачаруем! Задурманім!

З’ява II

Хата маладой — Алены. Уваходзіць у хату Алена, несучы ў вёдрах ваду, і звяртаецца да маці.

Алена. Учора, мамачка, проці нядзелі, я заснула над кудзелай, і прысніўся мне дзіўны сон: наляцела галубоў, мамачка, поўненькі наш двор, а каля тых галубоў шыза паванька ходзіць, а каля той паванькі ясны сокал важны бродзіць, а каля таго сокала бочка віна стаіць, а на той бочцы вялікі замочак...

Хрысціна (прысядаючы на лаве). Я табе, дачушка, зараз растлумачу гэты дзіўны сон. Галубы — гэта сваты твае, пава — гэта ты, мая дачушка, ясны сокал — твой любы, бочка віна — слёзкі твае, а залаты замочак — твой вяночак.

Алена (падбягае да маці і абдымае яе). Няўжо ж гэта я, мамусенька, адлу-

це, ну тады глядзіце! Я нават баяўся... (Прыслухоўваецца.) Ціха, ідзе нехта...

На паляну выходзяць Мядзведзь, Заяц, Вавёрка.

Мядзведзь. Ну, што я вам казаў? Ваўкі нават падысці пабаяліся. Толькі зубамі ляскалі здалёку.

Лось. Але яны дзесьці побач. Не выканаць загад Бабы-Ягі пабаяцца.

З-за кустоў на сцэну выскокваюць ваўкі. Грозна бурчаць і спрабуюць напасці на звяроў. Але Пялёстак у лапе Мядзведзя яскрава ўспыхвае, і ваўкі з ёнкам уцякаюць.

Мядзведзь. Вось так, хай не лезуць.

Заяц. Пабеглі да Бабы-Ягі скардзіцца.

Мядзведзь. Няхай сабе, нам цяпер ніхто не страшны. Але паспяшаемся. Дзе хлопчык?

Лось выцягвае з-за хаткі санкі, на якіх усё так жа нерухома сядзіць Ясь. Мядзведзь дакранаецца да яго пялёсткам, і хлопчык расплюшчвае вочы, прыходзячы ў прытомнасць.

Ясь. Дзе я? (Бачыць звяроў і палохалеца.) Ой, што гэта? Хто вы?

Лось. Не палохайся, мы твае сябры.

Ясь. Вы — сябры?

Лось. А чаго ты здзіўляешся? Ты, які нават бачыў Папараць-Кветку і размаўляў з Лясной Чараўніцай! Хто-хто, а ты не павінен здзіўляцца, што звяры — сябры.

Заяц (выходзячы наперад). Ясь, няма часу для размовы і спрэчак, бо страшная небяспека пагражае тваёй сястры! І ўсім навокал! І перамагчы ў гэтай барацьбе можаш толькі ты.

Ясь. Я? Чаму я? А я змагу?

Мядзведзь. Ты зможаш усё, калі не пабаішся: васьмі табі зброя. (Перадае Ясю Чараўны Пялёстак.)

Мядзведзь. Гэты Чараўны Пялёстак — падарунак Лясной Чараўніцы. Ён толькі выглядае далікатным і кволым, а на самой справе мае вялікую моц. І яго баяцца ўсе драпежнікі і любое злое чараўніцтва.

Ясь (рашуча). Што я павінен зрабіць?

Лось. Трэба дакрануцца да Лясной Кветкі — і яна рассыплецца, а інакш на ёй з’явіцца і паспее Змяіны Яблык.

Вавёрка. Тады прачнецца Цмок і наробіць шмат бяды!

Заяц. Бяжы па слядах Марысі, бо

ёй небяспека пагражае ў першую чаргу. А там дзесьці і Ледзяная Кветка не падалёк. Памятай, пакуль у цябе ў руках Чараўны Пялёстак, табе нішто і нішто не страшны.

Лось. Спяшайся, а мы паспрабуем знайсці Дзеда Мароза або Снягурку, паклічам на дапамогу ўсіх звяроў і птушак.

Ясь бяжыць па слядах Марысі. Звяры таксама знікаюць са сцэны. Сцэна пусцее. Кот задуменна падымаецца з крэсла.

Кот. Можна, і мне катой паклікаць? Далі б каціны канцэрт, і ўсё. А што, добрая ідэя! Гэтага ніякая нечысць не вытрымае.

Хаваецца за кулісамі. Сцэна пусцее.

Карціна пятая

Паляна каля невялікага пагорка. Вельмі змрочная і нават жудасная. Гучыць трывожная музыка. Прыбягае Кот, сядзе ў крэсла і хапаецца за сэрца.

Кот. Нешта я расхваляваўся. Валяр’янкі выпіць, ці што? Не, не буду... Вось скончу казку і пакашту салодкай смятанай. (Прыслухоўваецца.) Увага, ужо ідуць.

На сцэну выходзяць Баба-Яга і Лясун. Яны злосна штурхаюць перад сабой Марысю. Лясун пацірае рукі і робіць выгляд, што ён вельмі злосны і смелы.

Лясун. Хутка-хутка. Хутка ўбачу ўсё на свае вочы. Хутчэй бы.

Баба-Яга. Сціхні ты, мухамор печаны, а то яшчэ накаркаеш. Сачы лепей за дзяўчом, а то яна нешта сцішылася падазрона. Мо ўцячы хоча!

Лясун. Куды ёй бегчы? А можа, ёй самой цікава? Нават я не быў упэўнены, што дажыву да гэтай падзеі, а яна і пагатоў. Ты скажы лепей, а ў другіх краях такіх кветак няма?

Баба-Яга. Няма. Я, прынамсі, не ведаю. А васьмі раней сустракаліся часта. Таму і цмокаў было багата. Бо час ад часу Цмоку трэба гэты Змяіны Яблык з’есці. Звязаны неяк паміж сабою — расліна і Цмок. А калі загіне Цмок, то загіне і ягоная Ледзяная Кветка. (З дакорам глядзіць на Лесуна.) Ну, зразумеў? Адукуйся, пакуль ёсць магчымасць!

Лясун (рашуча). Ну, гэта ясна. А скажы ты мне, калі такая адукаваная, што здарылася з тымі дзвюма кветкамі, якія былі да гэтай? Я хоць і невук, але, відаць, з іх нічога не атрымалася. Можна, таму, што такія разумнікі, як ты, за

справу браліся — і ўсё псавалі!

Баба-Яга. У апошні раз кветка наогул не ўзышла. Зіма была такая цёплая, што ледзь грыбы не з’явіліся. Можаш ты сабе ўявіць: Ледзяная Кветка павінна васьмі-васьмі узысці, а тут — пралескі з-пад лісця апалага лезуць! Мядзведзі папрачыналіся і туды-сюды швэндаюцца. А каля самой гэтай горкі здаравенны дзік яму выкапаў і лёг у лужыну, горача яму стала, бач ты. Я, вядома, дзіка таго кіем сцэбанула, але што карысці: кветка нават і не паказалася. Яна ж ледзяная, ёй мароз патрэбен.

Лясун. Ну, гэта зразумела. Але я чуў, што перад гэтай кветкай цябе нехта сцэбануў, і не кіем...

Баба-Яга. Ах ты... (Пачынае смяяцца і, хітра прыжмурываючы вочы, пазірае на Лесуна.) А ці не дзед твой распавядаў? А пра свае подзвігі нічога не казаў?! Дык вось, наскочыў на нас тады асілак, Пакацігарошак яго звалі. Ён, бач ты, усім хваліўся, што безліч цмокаў пабіў, а ніхто не верыць, бо доказаў няма. Вось і прасачыў за намі. Выскачыў на паляну і, ні слова не гаворачы, як дасць мне трохпудовай булавою!

Лясун. Хі-хі-хі!..

Баба-Яга. А ты не вельмі хіхай! Ён дзед твайго наогул не ўважаў. Пагнаў разам з ваўкамі і ўтаптаў у балоце. А дзеду твайму яшчэ і вока падбіў... (Задумваецца.) Ці я памыляюся? (Радасна ўсплэскае рукамі.) І сапраўды памыляюся: два адрозні. (Лясун сумна апускае галаву.)

Лясун. Не, ён казаў...

Баба-Яга. Што дзед табе хлусіў, я не ведаю. Але ён як з багны вылез, з яго нават зайцы смяліся.

Лясун (спачатку цяжка ўздыхае, потым рашуча ўздыхае галаву). Я ім пакажу! (Пагражае кулаком.)

Баба-Яга (весела). Сапраўдны герой, як і яго дзед — зайцоў не баіцца. (Ціха, убок.) Праўда, і я эвакуіравалася вельмі хутка, дзякуй ступе.

Лясун зноў хіхайкае.

Марыся. Абое вы героі. Толькі і вартыя, што з дзецьмі змагацца!

Баба-Яга. З дзецьмі ці не, але перамога наша. Асілкаў цяпер ужо няма... Ціха, пачынаецца!

Чуецца шклянны звон, і на пагорку з’яўляецца празрыста-блакітная расліна, нахталт сон-кветкі. Вялікая і доволі прыгожая, але яе сцябло па-

Марыся (смела). Зараз я вам пакажу, ці ёсць у нас асілка! Ці смелья, рашучыя людзі.

Яна спрытна адпіхвае Лесуна, падбгае да кветкі і спрабуе яе зламаць, але вельмі хутка яе пакідаюць сілы, і Марыся са стогнам падае каля кветкі на калені. Бачна, што яна не можа нават адарваць рукі ад сцябла і ёй вельмі балюча.

Баба-Яга (з'едліва). Ну што, дзяўчо? Ты думала нас падмануць і вяртаць кветку або зламаць, ды сама трапіла ў пастку.

Кот ускоквае з места, пагражае кулаком і шыпіць.

Баба-Яга. Чалавек не можа дакрануцца да кветкі, а мо нават падысці, бо яна імгненна вып'е ўсю сілу. Што, балюча? Правільна! Вось гэты боль і ёсць той сродак, які павінен пабудзіць Цмока, а ты гадала, мусіць, якім чынам я застаўлю цябе плакаць? Мо яшчэ падумала, што разбалбалася, маўляў, старая ведзьма ды прагаварылася, што былі асілка, здольныя перамагчы і Цмока, і кветку.

Марыся ўсё ніжэй і ніжэй апускае галаву.

Баба-Яга (жорстка). На гэта і быў разлік! І табе захацелася стаць гераніяй! Вось ты кінулася смела... У пастку! І Цмоку дастанецца не толькі яблык, а іншая пажыва, бо галодны ён — страшэнна.

Лясун (спалохана адыходзіць). Праўда-праўда!.. Ой! Ой!

Баба-Яга. Пакацігарошак і той хітрэйшым аказаўся: дзеўбануў дзідай, блізка не падыходзячы. А потым пахрабустаў кветку — надзею нашу булавою на дробныя кавалачкі.

Лясун (здзіўлена). А я ўсё думаў, чаго ты пра асілкаў языком ляскала? Проста салаўём залівалася!

Баба-Яга. Бо ты сам спытаўся. І так своечасова, што і сказаць нельга. Дзяўчына адразу прыслухоўвацца пачала, а потым і зрабіла тое, на што я разлічвала. Псіхалогія называецца, невук ты замшэлы.

Лясун. Псіхалогія? Ну тады зразу мела.

На палянку выскакваюць ваўкі. Яны жаласна падвываюць, скардзяцца. Баба-Яга падыходзіць да аднаго з ваўкоў, уважліва слухае.

Лясун. Нешта здарылася?!

Баба-Яга. Здарылася, але хай сабе. Нас цяпер ужо не перамагчы. (Пачынае гнусава спяваць.)

Чаруй кветку, чараўнік!

Каб людскі парадак знік.

Цемра ўсюды разальецца

І адразу цмок прачнецца!

Баба-Яга. Вось і ўсё! Ніхто нас ужо не спыніць, няма такіх асілкаў, каб кветку зламаць.

На паляну выбгае Ясь.

Ясь. Немагчыма зламаць? Затое можна знішчыць!

Баба-Яга (смяецца). От асілак знайшоўся. Малеча! Не ведаю, хто цябе вызваліў і для чаго? З гэтым — потым... А цяпер (да ваўкоў) — узяць яго!

Але Ясь уздымае над галавой ззяючы Чароўны Пялёстак — ваўкі з энкам адступаюць. Лясун спрабуе прыцэліцца з дубальтоўкі ў Яся, але хапаецца за вочы і стрэльба падае на сцэну. Баба-Яга са страхам адступае. Ясь смела падыходзіць, дакранаецца да Ледзяной Кветкі, і тая са званам рассыпаецца. Адразу становіцца святлей. Злосна выюць ваўкі. Раздаецца грозны стогн: гэта Цмок, які разумее, што і ў гэты раз яму з пячоры не выйсці. Марыся прыходзіць у сябе і здзіўлена азіраецца па баках.

Марыся. Дзе я? (Заўважае Яся.)

Ясь. Усё ў парадку. (Супакойвае сястру.)

Баба-Яга (у роспачы). Ну што такое? Так усё добра пачыналася! І трэба ж было якраз такога спрытнага хлопца выбраць, каб цябе... каб ты... каб ты на другі год застаўся!.. Каб ты школу не скончыў... Каб ты...

Ясь (смяецца). Я добра вучуся.

Баба-Яга (сумна). Ну што ж, прыдзецца яшчэ 333 гады чакаць... Што рабіць?! (Пагрозліва.) Толькі адно — адпомсціць.

Лясун. Так, адпомсціць. (Але сам палюхаецца і хоча схавацца.)

Баба-Яга. Кветку вы знішчылі, але і самі тут загінеце! Хоць у вас і Чароўны Пялёстак, але паглядзім, што вы зробіце, калі я з усёй пушчы драпежнікаў паклічу. І будзе нас вельмі шмат!

На сцэну выходзіць Мядзведзь.

Мядзведзь. Нас таксама многа. (За ім выходзяць Заяц, Лось і Вавёрка.)

Баба-Яга. От знайшлося войска! (Весела смяецца.) Маім ваўкам сапраўды спатрэбіцца. (Паказвае на Лася, Заяца і Вавёрку.) Для іх гэта будзе сняданне, полудзень і вячэра... І ніхто вам не дапаможа.

Звяры збіраюцца біцца. Кот залазіць пад крэсла і дастае баксёрскія рукавіцы.

кавіцы.

Кот. Пачакайце! Я вам дапамагу. Зараз мы іх!

Баба-Яга. Ніхто вам не дапаможа! На сцэну выходзіць Дзед Мароз.

Дзед Мароз. Дапаможа. (З другога боку выходзіць Снягурка.)

Дзед Мароз. Ну што ты скажаш! Варта на хвіліну адварнуцца — і маеш непрыемнасці. (Да Снягуркі.) Што з імі рабіць будзем?

Баба-Яга разумее, што ўсё скончана, апускае галаву і адыходзіць назад. З ёй Лясун. Ён цягне за сабой стрэльбу.

Снягурка. Думаю, што ваўкоў можна адпусціць. Яны нікога не пакрыўдзілі, ды і дзейнічалі не па сваёй волі: іх Баба-Яга зачаравала.

Дзед-Мароз. Добра. (Стукае аб падлогу посахам, ваўкі кланяюцца і знікаюць. Кот хавае баксёрскія рукавіцы і пластмасавы пісталет пад крэсла і важна ў яго садзіцца, закідваючы нага за нагу.)

Снягурка. А вось Баба-Яга і Лясун хай бліжэйшыя сто гадоў жывуць у самай глыбіні пушчы, у самай сярэдзіне самага вялікага балота і харчуюцца толькі журавінамі і заячай капустай. (Задумваецца.) Не, іншыя ягады таксама дазваляецца збіраць.

Баба-Яга (з надзеяй). А па хлеб у краму злётаць можна?

Мядзведзь. Сама спячэш! Менш часу на глупствы застанецца.

Баба-Яга. Яшчэ сустрэнемся на вузкай сцяжынцы! (Паказвае яму кулак, Заяц паказвае ёй у адказ язык.)

Дзед Мароз. Правільна! А ты, Лясун, стрэльбу аддай! Вы цяпер на дыеце. (Лясун неахвотна аддае дубальтоўтоку.)

Снягурка. І яшчэ... Вам забараняецца глядзець тэлевізар!

Баба-Яга. Як! За што?

Лясун. Мы пратэстуем! (Хапаецца за галаву, потым за сэрца.)

Снягурка. Вось зробіце некалькі добрых спраў, тады і дазвол будзе. А каб вы не сумавалі, вам дазваляецца браць кнігі ў бібліятэцы. (Лясун сумна апускае галаву, Баба-Яга смяецца.)

Баба-Яга. Ён чытаць не ўмее.

Снягурка. Вось ты яго і навучыш!

Баба-Яга. Я? Яго? За што? Навошта мне гэтая бяда?

Снягурка. Ты, ты! Весялей будзе! (Усе смяюцца.)

Дзед Мароз. Так таму і быць. (Стукае посахам.) І кожнага чакае ўзнагарода! Цябе, Мядзведзь, — салодкі сон ва ўтульнай бярозе да самай вясны!

(Мядзведзь кланяецца.) Вас, Лось, Заяц і Вавёрка, не кране ні адзін драпежнік! І зіма гэтая не будзе галоднай. (Лось, Заяц і Вавёрка кланяюцца.) Ну, а вы, Марыся і Ясь — нашы героі, — таксама вартыя ўзнагароды.

Кот ускоквае з месца.

Кот. А як жа ж я? Я таксама варты ўзнагароды!

Дзед Мароз. Вы — сапраўдныя героі. (Звяртаецца да залы.) Трапіў твой сябра ў палонку, а ты не спалохаўся і дапамог яму — учынак! Паднёс бабулі цяжкую сумку — учынак! Растлумачыў аднакласніку складаную задачу — учынак сапраўднага сябра.

Кот (выскоквае на сцэну). Пакарміў ката — подзвіг.

Дзед Мароз зганяе яго са сцэны.

Дзед Мароз. Сёння вы смела змагаліся як сапраўдныя асілкі.

Баба-Яга (падыходзіць бліжэй). Дык вось у чым справа! Асілка!

Дзед Мароз (звяртаецца да ўсіх). Так! Як сапраўдныя асілкі. І дзеля гэтага не абавязкова быць асілкам і махаць трохпудовай булавою, але быць разумным, смелым і рашучым — абавязкова. З гэтай пары ўсе звяры нашай пушчы будуць вашымі сябрамі і ніколі вас не пакрыўдзяць. А цяпер спяшайцеся дадому. Вашы бацькі хутка вернуцца з горада і падарункі прывязуць проста дзівосныя.

Усе разыходзяцца, сцэна пусцее.

Кот. Цікава-цікава, я таксама люблю падарункі. Можна, і мне штосьці будзе? (Хаваецца за кулісамі.)

Эпілог

Той самы пакой сялянскай хаты. Бачна, што на вуліцы ідзе снег. Усё чыста прыбрана. У крэсле сядзіць Кот. Марыся завіхаецца каля печы. Ясь за сталом чытае кнігу.

Марыся. Што чытаеш?

Ясь (падымае галаву). “Карысныя і рэдкія расліны і травы Белавежскай пушчы”.

Марыся (смяецца). Ну і што, усё ведаеш?

Ясь (узрушана). У тым і справа, што нават паловы не ведаю.

Марыся падыходзіць бліжэй, зазірае ў кнігу праз плячо Яся.

Марыся. Дай глянуць. (Уважліва ўглядаецца ў кнігу.)

Кот паціху падкрадаецца і таксама зазірае ў кнігу.

Марыся. Псік! Да ўсяго табе справа!

Кот пакрыўджана адыходзіць і зноў сядзе ў крэсла.

Кот. Вось так заўсёды. А я таксама люблю карысныя расліны. (Аблізваецца.) Асабліва валяра’янавы корань!

Марыся. О, кветка нейкая знаёмая!

Ясь. Знаёмая! Жоўтая такая, з высокім сцяблом! Мы не ведалі яе назвы і звалі гваздзікай. Чакай-чакай. (Чытае з кнігі.) “Арніка горная, сустракаецца рэдка”. А мы — “гваздзікі”...

У сенцах чуецца стук, і дзеці глядзяць на дзверы. Уваходзяць Бацька і Маці. Дзеці падбгаюць да іх.

Марыся. Ну нарэшце! Мы ледзь дачкакаліся.

Ясь. А што прывезлі?

Маці (смяецца). Дайце хоць распрануцца.

Бацька. І абагрэцца.

Маці (да бацькі). А трэба было на машыне ехаць, як усе людзі. А ты экзотыкі захацеў.

Бацька. То і сядзелі б у гурбе, па сямья вокны! “Як усе людзі”. Колькі мы сваім конікам на буксір бралі? Не мятаеш?

Маці (смяецца). Што праўда, тое праўда. Нават наш сусед на сваёй “Ніве” забуксаваў. Каб не наш Сіўка, было б яму навагодняе свята. (Пачынае распранацца і аглядаць пакой.)

Бацька. Усё чыста прыбрана. Майцы!

Маці (заглядвае ў печ). І вячэра прыгатавана.

Бацька. Нават Ясь чысты і вопратку не парваў.

Ясь. Не, не ўдалося.

Бацька. Ну, раз такая справа, настаў час падарункаў. (Ставіць на стол вялікую сумку, якая да гэтага часу стаяла каля дзвярэй. Потым неяк здзіўлена глядзіць на яе, быццам не пазнае.)

Бацька. Ну, самі даставайце. (Зноў здзіўлена аглядае сумку і паціскае плячыма. Дзеці пачынаюць даставаць падарункі. Чуюцца толькі радасныя ўскрыкі.)

Марыся. Пацеркі! Такія, як я хацела!!!

Ясь. Цукеркі, пячэнне. (Голасна.) Ліхтарык!!! Я нават баяўся марыць пра такі! (Пачынае шчоўкаць кнопкамі, запальваць і выключаць. Але другой рукой працягвае лезці ў торбу.)

Марыся. Кнігі, пальчаткі!

Ясь. Рукавічкі! (Працягваюць кор-

пацца ў сумцы.) А гэта што... А гэта? Ой...

Кот падкрадаецца і, схапіўшы нешта са стала, хавае тое ў крэсла.

На другі бок сцэны выходзяць Дзед Мароз і Снягурка. Іх ніхто не бачыць, акрамя Ката. Ён падымаецца з крэсла і кланяецца. Снягурка робіць знак маўчання — прыкладвае палец да вуснаў. Бацька разгублена чухае патыліцу. Да яго грозна падыходзіць маці і бярэцца рукі ў бокі.

Маці (пагрозліва). Ну і што тут адбываецца?

Бацька паціскае плячыма.

Маці. Дзе ўзяў грошы?

Бацька. Якія грошы?

Маці. Ты мне тут жартачкі не строй.

Усё гэта (паказвае на стол з падарункамі) грошай каштуе.

Бацька. Ты ж мне сама дала.

Маці. Але ж не так многа! А ў цябе былі?

Бацька. Ага! Як той казаў: “У мяне з сабой былі два разы па тры рублі!”

Маці. Можна, ты чужую сумку схапіў выпадкам?

Бацька. Наша. Вунь бок падпалены. І пляма ад зялёнай фарбы...

Маці (разгублена). Праўда наша... А пакункі?..

Бацька. Ты ж сама іх у прадаўшчыцы брала і ў сумку складала...

Маці. Усё разумею, але ж мы гэтага не куплялі... Не, куплялі... Але ж гэта не зусім тыя... Тое... (Раззлавана.) Я ж не сляпяя! Не тыя... (Канчаткова збіваецца з панталыку і махае рукой.)

Проста чуд нейкі...
Бацька (разгублена). Проста чуд!!!
Кот. Ну чуд! Ну і што? (Шукае нешта ў крэсле і выцягвае пачак смятаны.) (Радасна.) Во! А я што казаў! Звычайны навагодні чуд!!!

Дзед Мароз (звяртаецца да залы). А вы, дзеці, верыце ў чуды? Верыце?! І правільна! Бо чуды абавязкова здараюцца, асабліва ў Новы Год, і асабліва — калі верыш.

Кот (выходзіць наперад). А раз так, дык прыходзьце да нас яшчэ. Казка гэтая — не апошняя. Будуць яшчэ казкі з чараўніцтвам і прыгодамі, дзе дабро заўсёды перамагае. А мы будзем рады вітаць вас у гэтай зале зноў і зноў! Да пабачэння, сябры!

Усе дзейныя асобы выходзяць на сцэну і кланяюцца.

Усе разам. Да пабачэння, сябры!

Заслона.

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 6.)

Ігар СУКМАНАЎ:

— Яшчэ адным недахопам “Лістапада” з’яўляецца маленькая колькасць дадатковых праграм. Фестываль можа стаць куды больш цікавым і рознабаковым, калі прапанаваць глядачу 6-7 паралельных асноўнаму конкурсу паказаў, складзеных з адмыслова падобраных па тэматыцы і стылі стужак. Напрыклад, ад больш класічных, традыцыйных — да авангардных. Кепска, што ў галоўным конкурсе “Лістапада” сёлета, як, зрэшты, і ў мінулыя гады, апынуліся стужкі, якія павялічвалі ў пракаце. Гэта тычыцца “Маўчання Лорны” і “Даху”. Што ж гэта тады за фестывальнае кіно, калі для мінскага глядача яно ніякая не навіна? Наконт “зорак”. Мо і не трэба траціць вялікія грошы на запрашэнне звышвышродных асобаў, калі іх з’яўленне на “Лістападзе” не звязана з канкрэтнай стужкай? А вось конкурсныя прэм’еры без суправаджэння стваральнікаў — нонсенс. Хай стужкі ў конкурсе “Лістапада” будуць малавядомыя, неразрэкламаваныя, аднак актуальныя, якія закранаюць вельмі важныя пытанні сучаснасці. І глядач па-

дэа”, якая прайшла амаль незаўважанай на фоне “вялікага” конкурсу ігравых стужак. Ці не надыйшоў час вылучыць дакументалістыку ў асобнае мерапрыемства? Узровень гэтага віду кінамастацтва ў Беларусі высокі па міжнародных стандартах. Магчыма, трэба ўзняць пытанне аб арганізацыі аўтаномнага фестывалю дакументальнага кіно?

Уладзімір Шышкін.

тактнымі данымі. Сёлета нам было вельмі цяжка знайсці адказных за тую ж службу суправаджэння гасцей. А патрэба такая ўнікальна! Напрыклад, калі нам з аэрапорта патэлефанаваў адзін важны госьць і заявіў, што яго ніхто не сустрэў, таму ён мае намер купіць квіток на зваротны рэйс... А ніводны нумар кіраўніцтва фестывалю не адказае! Трэцяе: вельмі позна рыхтуюцца праграмы для глядачоў.

Антон СІДАРЭНКА:

— Пытанне з праграмкамі — асобны пункт. Змена фірмовага стылю негатыўна адбілася на іміджы

Наталля Сцяжко.

Алена АЎДАШЧАНКА:

— У гэтым сэне нешта мяняецца на “Лістападзе” ў лепшы бок. Напрыклад, адбыўся міжнародны “круглы стол”, прысвечаны будучаму праекту “У суботу” Аляксандра Міндадэ. У ім удзельнічалі прадстаўнікі адразу чатырох зацікаўленых у стужцы краін. Лічу, такія сустрэчы “Лістапад” можа падтрымліваць.

Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ:

— Да плюсаў мінулага фестывалю дадам і яшчэ адзін: на ўрачыстым цырымоніі адкрыцця і закрыцця “Лістапада-2009” можна было купіць квітку. Безумоўна, гэты факт робіць наш форум бліжэйшым да шырокай публікі. Паказальна, што квітка ў Палац Рэспублікі на ўсіх не хапіла.

ную, практычную карысць ад міжнароднага фестывалю могуць атрымаць тыя ж пракатчыкі?

Алена АЎДАШЧАНКА:

— Паколькі пад час самога “Лістапада” глядач не паспявае паглядзець усе стужкі, было б вельмі добра, калі б у фестывалю з’явілася своеасаблівае “Рэха” — паказы на працягу года, дзе можна было б убачыць лепшыя стужкі мінулага сезона. Таму дырэкцыя фестывалю можна падумаць і аб такой магчымасці пры планаванні наступнага кінасвята.

Уладзімір ШЫШКІН:

— Па выніках “Лістапада-2009” ужо заключаны кантракты: закуплены латвійская стужка “Маленькія разбойнікі” Армандаса Цвірбуліса з праграмы “Лістападзіка”, шведская стужка-трыумфатар “Вечныя імгненні Марыі Ларсан” Яна Труэля. Наогул, эканамічны эфект ад “Лістапада” ў гэтым годзе склаў 99 мільёнаў рублёў ад прададзеных квіткаў на фестывальныя паказы.

Алена АЎДАШЧАНКА:

— Дарэчы, аб эканамічным эфекце. Мы прызвычаліся чуць пра затратнасць “Лістапада”, але трэба падумаць, якім чынам ён можа і павінен прыносіць грошы. У гэтым годзе мы з дапамогай прафесійных фатографуў назапасілі безліч здымкаў з мерапрыемстваў з гасцямі “Лістапада”. Гэтыя здымкі можна не толькі прыгожа афармляць ў выставы ў фае кінатэатраў і выкарыстоўваць у якасці прэзентацыйнага матэрыялу, але і прадаваць пад час фестывалю. Думаю, шмат хто з глядачоў захоча атрымаць аўтограф знакамітасці на якасна зробленай паштоўцы.

Тое ж тычыцца і сувенірнай прадукцыі, якой пакуль на “Лістападзе” папросту няма.

Антон СІДАРЭНКА:

— Прадаваць можна і фестывальны каталог. Дарэчы, такім чынам можна вяртаць частку сродкаў, якія ідуць на яго выданне. На жаль, на гэты раз каталог атрымалі нават не ўсе прадстаўнікі прэсы.

Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ:

— Парадаксальна, але недахопы шаснаццатага “Лістапада” можна лічыць і яго “плюсамі”. Так, новы фірменны стыль яўна няўдалы, але сам факт, што праз колькі гадоў існавання ўпершыню адбылася спроба “рэбрэндынгу”, з’яўлення новага твару “Лістапада”, не можа не радаваць. Таксама, колькі б ні казалі пра гасцей, якія прыязджаюць на “Лістапад”, да прыкладу, без новай стужкі, прысутнасць Таццяны Даронінай, Кшыштафа Зануссі, Васілія Ланавога, іншых знакамітасцей сёлетага фестывалю толькі папалепшыла.

Нарэшце, нягледзячы на перапады ў мастацкім узроўні, конкурсная праграма ігравых стужак пакінула пасля сабе вельмі моцнае ўражанне.

Антон СІДАРЭНКА:

— Нечаканы “плюс” быў і ў пляцоўцы, на якой праходзілі прэс-канферэнцыі. З аднаго боку, бар у “Цэнтральным” — месца шумнае, з іншага — паразмаўляць з зоркамі маглі не толькі журналісты, а і ўсе ахвотныя. Наколькі ведаю, для кінафестывалю гэты момант абсалютна ўнікальны.

Будзем спадзявацца, “Лістапад-2010” пазбавіцца хібаў свайго папярэдніка. Безумоўна, беларускія глядачы заслугуюць цікавага і сучаснага кінафоруму.

Уладзімір ШЫШКІН:

— Ва ўсялякім разе, мы ўжо сёння пачынаем працаваць над падрыхтоўкай наступнага, XVII Мінскага міжнароднага кінафестывалю “Лістапад”.

Фота Юрыя ІВАНОВА

“Дагнаць і перагнаць” Каны або выпрацаваць уласную канцэпцыю?

цягнецца да фестывалю. А пакуль што фестывальная публіка вельмі розная, свая амаль для кожнай стужкі. Таму і ўражанні ад конкурснай праграмы і “Лістапада” ў цэлым — вельмі супярэчлівыя.

Да таго ж, “Лістапад” падзелены тэрытарыяльна. У гэтым годзе асноўныя падзеі адбываліся ў “Доме кіно” і “Цэнтральным” амаль адначасова. І тым, хто хацеў ахапіць большасць мерапрыемстваў, прыходзілася вельмі цяжка. Нашаму фестывалю, відавочна, патрэбны адзіны цэнтр, як зроблена ў той жа Маскве. Думаю, самы зручны варыянт для гэтага ў Мінску — мультыплекс “Беларусь”.

Антон СІДАРЭНКА:

— На жаль, у “Беларусі” практычна няма прыстасаванага месца для прэс-канферэнцый і службовых памяшканняў патрэбнага памеру, як у “Кастрычніку”. Прынамсі, дэбют “Дома кіно” ў якасці месца асноўных конкурсных паказаў, думаецца, трэба лічыць удалым.

Алена АЎДАШЧАНКА:

— Пагаджуся, на фестывалі пераезд у “Дом кіно” адбыўся станюча. Мы пазбавіліся ад вялізнай залы “Кастрычніка”. Зала ў “Доме кіно” ўдвай меншая, затое глядач, які яе амаль цалкам запаўняе, зусім іншы, не так званы “арганізаваны”, а — сапраўдны аматар кінамастацтва. Гэты факт вельмі паспрыяў паляпшэнню эмацыйнай атмасферы конкурсных праглядаў. Удалай была і арганізацыя спецыяльных дзённых паказаў для прэсы ў “Цэнтральным”. Дарэчы, такое было на “Лістападзе” ўпершыню. Прэса мела магчымасць выбару, дзе і ў які час глядзець стужку, а галоўнае, журналістам можна было спакойна працаваць на прэс-канферэнцыях, якія, таксама ўпершыню на “Лістападзе”, праводзіліся не ў кароткіх перапынках паміж сеансамі.

Антон СІДАРЭНКА:

— Асобнае пытанне — цудоўная, на мой погляд, праграма дакументальных стужак у “Цэнтры ві-

Алена АЎДАШЧАНКА:

— Інфармацыйны складнік арганізацыі фестывалю быў наладжаны на вельмі нізкім узроўні. Прэс-цэнтр “Лістапада” спрацаваў вельмі кепска. Так, перад прэс-канферэнцыямі журналістам раздаваліся прэс-рэлізы, але гэтым актыўнасць супрацоўнікаў прэс-цэнтра абмяжоўвалася. Праграмы, у тым ліку дакументальная, фарміраваліся вельмі позна, таму дакладная інфармацыя пра іх і не трапіла да большасці патэнцыйных глядачоў. Шмат хто наогул не ведаў, што дакументальнае кіно прадстаўлена на “Лістападзе”. Калі мы возьмем тую карычневую афішку, якая стала галоўнай рэкламай “Лістапада” ў гэтым годзе, дык пра дакументальнае кіно мы не ўбачым ні слова. На мой погляд, не трэба на афішку распісваць назвы стужак і іх аўтараў. Рэклама ёсць рэклама: проста напішыце, дзе і калі праходзяць паказы, ігравыя, дакументальныя, конкурсныя, пазаконкурсныя. Наогул, не трэба “размазваць” “Лістапад” па кінатэатрах, гэта стварае дадатковую бытаніну. Шмат хто з патэнцыйных глядачоў фестывалю гэтым разам быў упэўнены, што конкурсная праграма праходзіла ці не па ўсім Мінску. Прадстаўнікі некаторых СМІ зусім не ведалі пра дакументальны конкурс у “Цэнтры відаў”. Арганізацыя інфармацыйна-рэкламнай працы трэба надаваць куды больш увагі. Нават у такіх дробязях, як шылдачкі-“бэджы”. Гэтым разам на іх не было аніякіх надпісаў апрама “Дырэкцыя” або “Прэса”. Супрацоўнікі кінапракату па гэтай прычыне нават не ведалі, як завуць прадстаўніка штаба “Лістапада” і за якое пытанне той адказвае.

Першае, чым трэба заняцца новай адміністрацыяй фестывалю, — праводзіць перад стартам мерапрыемства арганізацыйныя сходы і дакладна вызначаць, хто з валанцёраў якой працай займаецца. Другое: прадстаўляць прадстаўнікам пракату спісы з імёнамі супрацоўнікаў штаба, іх функцыямі і кан-

фестывалю. Уся друкаваная прадукцыя на гэты раз мела нейкі недарэчны карычневый колер, які ніяк не садзейнічаў святочнай атмасферы. Ранейшы стыль, які пратрымаўся пятнаццаць гадоў, быў куды больш выразны.

Наталля СЦЯЖКО:

— Тут зноў паўстае пытанне аб канцэпцыі фестывалю. Будзе яна выразна акрэслена — стане зразумелым і, у тым ліку, якім стане візуальны вобраз “Лістапада”. Мне падаецца, што

Алена Аўдашчанка.

форум можа вярнуцца да сваіх вытокаў. Стаць “сваім” для глядача са звычайнымі, а не “гурманскімі” густамі. Будзе цудоўна, калі ў праграме можна будзе паглядзець стужкі кшталту “Свет вялікі, і выратаванне хаваецца за вуглом”.

Для мяне, як супрацоўніка “Беларусьфільма”, “Лістапад” — добрая, калі не адзіная, магчымасць паглядзець фестывальнае кіно, параўнаць яго з тымі стужкамі, што знаходзяцца ў вытворчасці ў нас. Таму “Лістапад” абавязкова павінен быць вельмі рознабаковым і сучасным, адкрытым свету, мы не можам увесць час варыцца ў сваім катле. Але пакуль наш кінафестываль не спраўдзіў такіх спадзяванняў.

Ігар Сукманаў.

фестываль запатрабаваны мінчанамі. У перапынку паміж паказамі я пазнаёмілася са “старажылам” “Лістапада” — чалавекам, які ўсе 16 гадоў хадзіў на яго, не мінуў ніводнага паказу і нават на час кінафэсту ідзе ў працоўны адпачынак.

Уладзімір ШЫШКІН:

— 978 білетаў прададзена на адкрыццё і ўдвая менш на закрыццё. Але трэба сказаць, што ўсе заяўкі мы нават не здолелі задаволіць. Людзі хочучь паглядзець на выступленні любімых выканаўцаў!

Ігар СУКМАНАЎ:

— Цырымоніі адкрыцця і закрыцця “праграмуюць” увесь ход фестывалю. У тых жа Канах адкрыццё фестывалю доўжыцца не больш за 20 хвілін і ўключае ў сябе адзін, аднак, вельмі добры музычны нумар і неабходны фармальнасці кшталту агучвання складу міжнароднага журы.

Антон СІДАРЭНКА:

— Дарэчы, на апошні пункт сцэнарысты адкрыцця “Лістапада-2009” папросту забыліся... Хацелася б, каб на цырымоніі адкрыцця паказвалася і стужка адкрыцця. Дарэчы, якую канкрэт-

Ліст у рэдакцыю

Менавіта гэтую праблему як агульнарэспубліканскую ўзняў карэспандэнт Яўген Рагін у артыкуле “Як вырашыць праблему “ціхага” бібліятэкара?” (“Культура” № 48 за 2009 г.). Як ні чыталі мы гэты артыкул шмат разоў, так і не ўбачылі ў ім пастаўленай праблемы, тым больш — яе вырашэння.

Разам з начальнікам аддзела культуры карэспандэнт наведваў чатыры сельскія бібліятэкі. Пры гэтым у адказ на наша пытанне “Што кепскага ўбачылі вы ў нашых сельскіх бібліятэках?” з упэўненасцю зазначылі: “Нічога, усё добра, але нічым не здзівілі”. І сапраўды, няма ў артыкуле нічога дрэннага ў тых замалёўках з прыроды ў працы сельскіх бібліятэк. Бібліятэкары з аграгарадоўскай Кляпацкай бібліятэкі цесна супрацоўнічаюць з Домам культуры, “метадычна-сцэнарная падтрымка творчых вечароў заўжды іладзешца на бібліятэкараў”. У Новазасімавіцкай бібліятэцы масавыя бібліятэчныя мерапрыемствы ладзяцца найперш з навучцамі, а бібліятэкар чытальнай залы Тацяна Гуторкіна “крэатыў літаральна выпраменьвае”. У Вялікасельскай новы від платных паслуг — пратат дыскаў з мастацкімі фільмамі, і бібліятэкар Наталля Пілюшкі “развешвае па вёсцы аб’явы аб новых фільмавых набытках”. Бібліятэкара Мураўскай бібліятэкі Алену Усік любяць усе. Яна і з дарослымі чытачамі ўмее працаваць, і з дзецьмі. Да таго ж, “па ініцыятыве і артыстызме клубнікам ніяк не саступае” і таму “валадарыца на клубнай сцэне”. Дык адкуль раптам узьялася праблема “ціхага” бібліятэкара і чым павінны былі здзівіць карэспандэнта бібліятэкары, ды, на жаль, не здзівілі?

Пра многае сказаў карэспандэнт ужо першым радком свайго артыкула, зазначаюшы, што “пісаць пра бібліятэчную справу надзвычай складана”. А нам да гэтага хочацца дадаць: сапраўды складана, калі за гэта бярэцца неадведчаны ў тонкасцях нашай працы карэспандэнт, які прыехаў ужо з гатовым стэрэатыпам і, лічым, таму і не ўбачыў ні “крэатыву”, ні “піара”. І выявіў “не толькі станоўчае”, але і негатывнае ў рабоце бібліятэкар Пружаншчыны. Толькі на пытанне, у чым той негатыв і каму яго можна “залічыць”, мы да гэтага часу не знаходзім адказу: няма ў артыкуле ні прыкладаў негатыву, ні праблемы. Вывад усеагульнага ахайвання прафесіі бібліятэкара зроблены хіба што на аснове ўласных заключэнняў. Добрага якасця карэспандэнт павінен быў знайсці шмат, ды толькі гэта не ўпісвалася ў яго праграму. І таму “не здзівілі”... Затое карэспандэнт здзівіў нас многім.

Здзівіў “пажарным” падыходам да падрыхтоўкі такога грунтоўнага артыкула. Вырашаць праблему невывучанай галіны за некалькі гадзін без прысутнасці кіраўніка, дырэктара цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы, — не кожны возьмецца за такое. Яўген Мікалаевіч узьяўся! І прыйшоў да скажэння многіх фактаў, інакш і быць не магло. Бо выправіць шматлікія недарэчнасці спецыялістам бібліятэкарам не прадаставілася магчымасць. І ў выніку ўсе працяталі артыкул, у якім убачылі ярка выражанае супрацьпастаўленне клубнай і бібліятэчнай дзейнасці. Атрымаліся сапраўды “дзве плыні”, але, на жаль, пры такім падыходзе, не ў “адно рэчышча”: “...у клубнікаў вынік дзейнасці досыць выразны і яркі”; “...штодзённыя захады бібліятэкараў аднесці да масавых мерапрыемстваў іншым разам цяжка”; “...бібліятэкары ў прапагандзе кнігі не такія яркія і выразныя, як клубнікі на сцэне. Гэта і трывожыць. За невідзішчасцю пакрысе пра-

растае “сціпласць”, паглынае руціна, буюе абьякавасць”. Дзе факты ў артыкуле, якія сведчаць аб “руціне і абьякавасці”? Няма іх. Карэспандэнт зноў здзівіў нас знявагай да бібліятэчнай дзейнасці, якая, на яго думку, ні ў якое параўнанне з клубнай не ідзе. І мы ніяк не пераконвалі яго, што “любны сельскі бібліятэкар — прафесіянал”. Пераконвалі ў адваротным (ды так і не пераканалі): лозунг савецкіх часоў “кадры вырашаюць усё” актуальны па-ранейшаму. І наўжо прафесіяналу-журналісту цяжка зразумець, што і ў клубнай, і ў бібліятэчнай сферы ёсць надзвычай актыўныя, творчыя, цікавыя людзі, а ёсць і шараговыя, а пад-

дэнт не захацеў убачыць, што “Школа маладога бібліятэкара”, якую ён адзначыў адным радком, — гэта толькі старт для бесперапыннай адукацыі.

А яшчэ працуе прафесійны клуб “Дыялог” — для бібліятэкараў з вопытам работы, праводзяцца праблемныя семінары, “круглыя сталы”, прафесійныя конкурсы, дзейнічае “Школа спецыяліста” для супрацоўнікаў бібліятэкі горада. І ў рамках гэтых форм мы імкнёмся “выпраменьваць крэатыў”, амаль кожная з якіх суправаджаецца паказальным масавым мерапрыемствам. А ў бягучым годзе менавіта супрацоўнікі аддзела бібліятэчнага маркетынгу і дырэктар ЦБС вы-

ных залаў” нам, старажылам, бачыць не давялося, бо іх у вёсцы ніколі не існавала. А самі чытачы ў рабочы час тут таксама натоўпамі ў бібліятэку не ходзяць і ніколі не хадзілі. Чэргі чытачоў можна ўбачыць толькі ў гарадскіх бібліятэках. Нягледзячы на цудоўныя ўмовы ў аграгарадках, кантынгент чытачоў і іх актыўнасць у чытанні усё ж саступае і будзе саступаць гарадскім.

Мы вельмі добра разумеем “...інфармацыйна напружаны час на двары” і сваю задачу як “аналітыкаў-прагназістаў, актыўных рэалізатараў творчай прадукцыі і “рэклам-

У № 48 “К” пад рубрыкай “Родная зямля: час крэатыву” быў змешчаны артыкул Яўгена Рагіна “Як вырашыць праблему “ціхага” бібліятэкара?” пра асаблівасці бібліятэчнай справы ва ўстановах культуры Пружанскага раёна. Публікацыя выклікала адмоўную рэакцыю ў кіраўніцтва мясцовай ЦБС. Сёння мы друкуем ліст, напісаны ў адказ на згаданы матэрыял “К”.

час — проста недобра сумленныя ў адносінах да справы. Як ёсць і не вельмі добра ўрачы, педагогі ды й наогул прадстаўнікі ўсіх прафесій, у тым ліку і журналісты. Але працаваць даводзіцца з такімі кадрамі, што маем, бо іншым разам і не вельмі добра сумленныя замяніць няма кім, асабліва на вёсцы. Тут усяго адзін бібліятэчны спецыяліст з вышэйшай адукацыяй. Хоць у карэспандэнта на конт гэтага аказалася свая думка: “Няма чаго рабіць на вёсцы дзяўчыне ці хлопцу з вышэйшай адукацыяй”. Дык адкуль будзе “выпраменьвацца крэатыў”? Мы нават прыклад прывялі, што на працягу двух апошніх дзесяцігоддзяў не атрымалі ніводнага выпускніка дзённага аддзялення ўніверсітэта культуры. І таму нават у цэнтральную раённую бібліятэку даводзілася прымаць на работу спецыялістаў з сярэдняй бібліятэчнай адукацыяй. Праўда, амаль усе яны адразу працягвалі вучобу ў ВНУ, бо разумелі: сучаснаму “сціплайму” бібліятэкару патрэбна шмат ведаў. “Трэба было вучыць сваіх”, — параіў Яўген Мікалаевіч. Вучылі, ды толькі тыя да месца работы “не даяжджалі”, шукалі больш апрацаваную працу, найчасцей — у сталіцы.

І таму вучоба кадраў у бібліятэчнай маркетынгавай дзейнасці — адзін з вядучых, прыярытэтных накірункаў. Шкада, што карэспандэнт адмовіўся паслухаць “сціпных” і “ціхкіх-незаўважных” дырэктара ЦБС Н. Супруновіч і загадчыка аддзела бібліятэчнага маркетынгу Н. Шабуня аб тым, як наладжана сістэма бесперапыннай адукацыі бібліятэкараў раёна. Дарэчы, пры гэтым Яўген Мікалаевіч зноў здзівіў нас, загадаўшы апошняй: “Я пазбаўляю вас права голасу”. А дарэмна: чаму б і не паслухаць чалавека, які прафесію бібліятэкара вучыўся 7 гадоў (спачатку — тэхнікум, пасля — універсітэт), адпрацаваў у галіне 35 гадоў, не змяняючы ні разу месца працы, прайшоў шлях ад сельскага бібліятэкара да загадчыка аддзела маркетынгу (раней — арганізацыяна-метадычнага) і цягам 22 гадоў непасрэдна працуе на імідж бібліятэкар раёна, а таму як нішто іншы можа раскажаць шмат цікавага, ды й “пралікі” і праблемы азначыць? Можна... Ды, на жаль, карэспандэнту гэта не спатрэбілася. За нейкія 15 — 20 хвілін, што адвёў ён размове з кіраўніцтвам (ды пры гэтым і не чакаў адказу на пастаўленыя пытанні, бо меў на іх свае варыянты адказаў), карэспандэнт паспеў зрабіць высновы аб “сціпласці” і “незаўважнасці”, якая вядзе да “руціны” і “абьякавасці”. Сапраўды, сціпласць як чалавечая якасць — зусім не загана, і мы ганарымся, што яна ўласціва прадстаўнікам бібліятэчнай прафесіі. Менавіта таму бібліятэкі “сустракаюць цішыняй”, тут няма месца грубасці, пошласці і беспарадку. Іншая справа — “сціпласць” у сэнсе прафесійным. Сучасны бібліятэкар не можа быць сціплым у сэнсе “ціхі”. Нам, як і многім калегам у межах вобласці і рэспублікі, ёсць чым пахваліцца. Вельмі шкада, што карэспандэнт не захацеў убачыць, што “Школа маладога бібліятэкара”, якую ён адзначыў адным радком, — гэта толькі старт для бесперапыннай адукацыі.

Ішлі на кіраўніцтва аддзела культуры з прапановай аб правядзенні сумеснага семінара бібліятэчных і клубных работнікаў раёна (падобны адбыўся ўпершыню). Думку аб гэтым мы даводзілі даўно на ўсіх сваіх формах вучобы, бо пад час правядзення раённых аглядаў-конкурсаў на лепшае масавае мерапрыемства неаднаразова былі сведкамі эфектыўнасці і высокага ўзроўню мерапрыемстваў, праведзеных сумесна. Гэта і зразумела. Інфармацыя, мастацкае слова ў спалучэнні са сродкамі мастацтва — музыкай, пэсняй, тэатралізацыяй — ці не гэта зольнае ўзрушчы гледача і слухача? Таму мы па-сапраўднаму шчыравалі над праграмай семінара і яе рэалізацыяй. Прапанавалі для сумеснага правядзення ў якасці паказальнага мерапрыемства традыцыйную форму літаратурнай вечарыны, складзі сцэнарый, у які заклалі нетрадыцыйныя, “крэатыўныя” элементы (дэманстрацыя слайдаў, мастацкае чытанне і тэатралізацыю ўрыўкаў з твораў). Да гонару калег-клубнікаў, з тэатралізацыяй яны справіліся цудоўна. Гэта і зразумела: не ўсе бібліятэкары ды й нават не ўсе клубнікі здольныя на такі артыстызм. Дык ці можна ставіць у віну бібліятэкарам, што іх мерапрыемствы не такія “яркія” і “відовішчныя”? Сапраўды, не кожны бібліятэкар можа “валадарыць” на сцэне. Нас гэтаму не вучаць. “Відовішчнасць” — хлеб клубнікаў, менавіта за гэтую дзейнасць, а таксама колькасць гурткоў і аб’яднанняў калегі-клубнікі атрымліваюць зарплату. Наш жа заробак вызначае колькасць чытачоў, а масавае работа скіравана ў першую чаргу на прапаганду бібліятэчных фондаў. Наша бібліятэчная дзейнасць рэгламентуецца службовымі інструкцыямі, і функцыі яе адрозніваюцца ад клубнай. Кожнае наша мерапрыемства носіць інфармацыйна-пазнаваўчы ці выхаваўчы характар. Кожнае з іх разлічана на пэўную ўзроставую катэгорыю і часта, нягледзячы на камернасць, нешматлікую аўдыторыю, з’яўляецца эфектыўным, эмацыянальным і карысным.

Прыярытэтная група ў рабоце бібліятэкі — дзеці, падлеткі, моладзь, людзі пажылога ўзросту, інваліды і адзінкі. Для апошніх устаноўлены нават Дзень добрых паслуг, калі бібліятэкары наведваюць іх дома. Менавіта з гэтымі катэгорыямі бібліятэкі вядуць асноўную сваю індывідуальную і масавую работу, выконваючы шматлікія дзяржаўныя праграмы. Чаму сярод чытачоў мала мужчын 30 — 50 гадоў? Дык іх рэдка бачна не толькі ў бібліятэцы. І на бацькоўскіх сходах у школах, і ў царкве, і на клубных мерапрыемствах, і ў бібліятэках пераважна большасць — жанчыны. Урэшце, сапраўдныя мужчыны гэтага ўзросту вырашаюць праблемы сямейнага дабрабыту, і часта ім не да кніг, асабліва — у сельскай мясцовасці, і таму пад час наведвання карэспандэнта дзіўна было б сустраць мужчын гэтага ўзросту ў бібліятэцы. Ды наогул, “перапоўненыя чыталь-

шчыкаў”. Дык чаму ж не пішам у “Культуру”? Сапраўды: пішам шмат, але больш за ўсё — у раёнку. І наш “піар” у мясцовай газеце апраўданы. Для нас яна — самае прэстыжнае выданне, бо чытае яе большасць жыхароў нашага раёна, тыя, на каго мы працуем. Яе рэдактар — беларускі паэт, чалавек года Брэскай вобласці і заслужаны журналіст Беларусі Мікола Антанюўскі не вартай увагі інфармацыі ў газету не прапусціць. А нашых публікацый тут сапраўды шмат. Толькі невялікае ўдакладненне: ніхто і ніколі не прымушаў нас гэта рабіць. Можна звярнуцца да архіва газетных выказаў, пачынаючы з 60-х гадоў, і пераканацца ў гэтым, а заадно прасачыць гісторыю развіцця бібліятэчнай справы і выявіць той самы “крэатыў”. А загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Н. Шабуня — самы актыўны пазаштатны карэспандэнт сярод усіх работнікаў культуры. А яшчэ раёнка часта “піарыць” мерапрыемствы, праведзеныя ў літаратурнай гасцёўні “Сустрэча”, якой на працягу 15 гадоў кіруе менавіта загадчык аддзела маркетынгу, з’яўляючыся не толькі аўтарам шматлікіх ідэй, але і аўтарам усіх сцэнарыяў праведзеных мерапрыемстваў, а яшчэ і рэжысёрам, і вядучай. Чым не індывідуальны праект (прабачце за нясціпласць!) “уласнага самаразвіцця”? За гады існавання гасцёўня стала ўлюбёным месцам сустрэч для шматлікіх беларускіх пэсменнікаў, у тым ліку сталічных. Цяжка павярэць, што за гады існавання гасцёўні ў нашых мерапрыемствах прымалі ўдзел больш за 50 спевакоў і музыкантаў (вопыт гэтага супрацоўніцтва з выкарыстаннем слайдаў мы і паказалі на сумесным семінары). На многія з іх часта запрашаем павучыцца сельскія бібліятэкараў. А колькі талентаў выявілі мы на Пружанскай зямлі! І ў горадзе, і ў вёсках нашага раёна арганізавалі цыкл вечароў-сустрэч “Добры вечар, землякі!”. Вечары-прэзентацыі маладых талентаў Пружаншчыны сталі лагічным працягам у сістэме работы з моладдзю. Па выніках аднаго з вечароў-прэзентацый быў выдадзены зборнік маладых паэтаў Пружаншчыны “На пачатку дарогі”.

Амаль кожнае з мерапрыемстваў, праведзеных у гасцёўні, не абыходзіла сваёй увагай “раёнка”. І тое, што аб станоўчай рабоце бібліятэкі часцей пішам не мы, а пішучы пра нас — значна каштоўнай і для нас, і для газеты. І той факт, што колькасць такіх артыкулаў вырасла ў апошнія 3 гады з 13 да 50 штогадова, мы лічым сведчаннем высокага прэстыжу нашых бібліятэк.

Моладзь, а таксама настаўнікі і бібліятэкары — асноўныя карыстальнікі літаратурна-краязнаўчых выданняў, выдадзеных аддзелам бібліятэчнага маркетынгу ў 3-х серыях: “Мой родны кут”, “Знакамітыя землякі”, “Таленты Пружаншчыны” (яшчэ адзін з індывідуальных праектаў загадчыка аддзела біблі-

ятэчнага маркетынгу). І хоць карэспандэнт усунюўся, ці ж “можам мы здзівіць моладзь, да прыкладу, Шырмай”, мы ўпэўнены, што не проста можам, а павінны здзіўляць духоўнай спадчынай славытых землякоў, якія праславілі родную культуру нават далёка за яе межамі. Павінны на гэтых прыкладах выхоўваць, здзіўляючы феноменам таго ж Рыгора Шырмы, які, не маючы ніякай музычнай адукацыі, узняўся на вяршыню харавога мастацтва і быў беларусам не толькі паводле паходжання, а і паводле сваёй высокай духоўнай культуры. А ці ж не феномен наш славыты зямляк Забэйда-Суміцкі, які спяваў на 17-ці мовах свету

і панёс беларускую песню далёка за межы Бацькаўшчыны, на еўрапейскую сцэну? Ці ж не павінна ведаць моладзь аб феномене Алены Аладавай, якой не было роўных у савецкім музейзнаўстве 2-й паловы ХХ стагоддзя, і цікавае, шматграннае жыццё якой было дарэштыва аддадзена нацыянальнай культуры? Не працягваючы гэты пералік, няцяжка зразумець, які вялікі выхаваўчы патэнцыял маюць дадзеныя выданні. І таму асобныя школы набылі поўныя камплекты гэтых выданняў. Жадалі б усе, ды, бяда, няма грошай. І дырэктару цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Н. Супруновіч — спецыялісту-прафесіяналу з 23 гадовым стажам — было што раскажаць карэспандэнту. З вопытам работы бібліятэкар аграгарадоў яна, адзіная ад вобласці, знаёміла ў форме электроннай прэзентацыі ўдзельнікаў міжнароднай канферэнцыі, якая адбылася на Украіне. Зрабіць бібліятэку прывабнай для чытачоў ва ўмовах вострага недахопу фінансавых сродкаў — справа не з лёгкіх. Капітальны рамонт — справа першарадная, але не адзіная. Трэба яшчэ стварыць сучасны дызайн у афармленні бібліятэчнага асяроддзя. І карэспандэнт не мог не заўважыць, што ён сапраўды адпавядае слову “сучасны”. У гэта ўкладзены фантазія і творчасць кіраўніцтва, маркеталагаў і бібліятэкараў ЦБС. І пры гэтым менавіта дырэктар шукае найтаннейшыя шляхі вырашэння дадзенай праблемы. І таму, да прыкладу, тыя ж інфармацыйныя стэнды мы не купляем, а робім іх уласнымі сіламі, бо эканомім кожную капець, добра разумеечы, што ў “дзяржавы няма лішніх грошай”. Праблема “Ці гатовы працаваць сельскія бібліятэкары з камп’ютэрамі?” дырэктара ЦБС зусім не палюхае. Былі б камп’ютэры, а навучыцца — не праблема. Гэтак — амаль усе, без курсаў, — навучыліся супрацоўнікі цэнтральнай раённай і ўсіх гарадскіх бібліятэк. Практыка — лепшы настаўнік. Менавіта таму сельскія бібліятэкары праходзяць курсы па навучанні працы з камп’ютэраў у цэнтральнай раённай бібліятэцы. Можна і далей пералічваць прыклады беражлівасці фінансавых сродкаў, актыўнай і ніяк “не абьякавай” пазіцыі кіраўніка цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы.

І зусім не выпадкова, што яна ў ліку двух бібліятэчных работнікаў ад усёй вобласці па выніках мінулага года ўзнагароджана ганаровай граматай абласнога выканаўчага камітэта. Лічым, што робіла яна і не скардзімся на нізкую зарплату. Толькі ў карэспандэнта наша думка набыла адваротны сэнс.

Аб цікавых набытках сучаснай інфармацыйна-маркетынгавай дзейнасці і практыцы работы бібліятэкі ў цэлым

кожная з бібліятэк рэспублікі можа раскацаць шмат — не хопіць старонак газеты. Мы ж зусім трохі расказалі пра сябе. Упершыню праявілі нясціпласць, засяродзішы ўвагу на “ўласных” творчых праектах. Увогуле ж, мы сапраўды ганарымся “па вартасці творчым калектывным плёнам”. Прыведзеныя прыклады з нашай практыкі — маленькая часцінка ў тым шматаспектным працэсе бібліятэчнай дзейнасці наогул і працы асобнага сучаснага бібліятэкара, якую ў першую чаргу вызначаюць прафесіяналізм, глыбіня, інтэлект, эрудыцыя, самаадача і працавітасць. Сапраўды, шмат часу бібліятэкара займае работа па арганізацыі “сваёй гаспадаркі”, стварэння даведчана-інфармацыйнага апарата: без гэтага немагчыма якаснае абслугоўванне чытача. Невыпадкова групу вядучых спецыялістаў Нацыянальнай бібліятэкі ў мінулым годзе цікавіла менавіта работа з фондамі, каталогамі і картатэкамі. І наведваючы Навасёлкаўскую бібліятэку аграгарадка №1, яны засталіся задаволеныя станам нашай работы. Гэта — “наш хлеб”. І самае галоўнае, чым мы можам і павінны здзіўляць штодзённа сучаснага карыстальніка, — гэта аператыўнасць, паўната інфармацыі і высокая культура абслугоўвання. Задача — не з лёгкіх, асабліва — ва ўмовах збыднення фондаў бібліятэк. Пахвальна, што сітуацыя ў камплектанні фондаў апошнім часам змянілася і ўзята пад кантроль дзяржавы, бо на сённяшні дзень задавальненне ў поўным аб’ёме чытацкіх запытаў — гэта сапраўды праблема. І ніякія “выдаткі камп’ютэрнай эпохі” не змогуць прынізіць ролю кнігі і бібліятэкі. І ці можа нехта аспрэчыць словы вялікага чалавека, акадэміка Д.Ліхачова: “Пакуль жыве бібліятэка — жывы народ; памрэ яна — памрэ наша мінулае і будучае”? Яму ж належыць і выказанне аб тым, што “бібліятэкі — самае важнае ў культуры”. І таму бібліятэчны “крэатыў” ніяк не можа раўняцца з клубным. Натуральна, мы — з разузнае супрацоўніцтва. Але гэта не навіна і не новаўвядзенне. У раёне на сённяшні дзень шмат прыкладаў пастаяннага супрацоўніцтва, якое прыводзіць да станоўчага выніку. А там, дзе яго няма, зусім не азначае, што ў гэтым вінаваты “сціплы” і “ціхі” бібліятэкар. Чаму ж клубным работнікам не пайсці насустрачы і не дапамагчы сваім калегам бібліятэкарам зрабіць іх мерапрыемствы такімі ж яркімі і відовішчымі, а ад іх атрымаць кампетэнтную сцэнарна-метадычную дапамогу, выкарыстаўшы для гэтага шырокія магчымасці аддзела бібліятэчнага маркетынгу цэнтральнай раённай бібліятэкі? Вось гэта і будзе вырашэннем праблемы “ціхага” бібліятэкара. Як вырашае яе, да прыкладу, супрацоўніца Сонечнага дома культуры Святаля Багдановіч. Разам са “сціплай” калегай-бібліятэкарам Антанінай Іванюнай Фасевіч, сапраўднай знаўцай кнігі, яны ладзілі цудоўныя бібліятэчныя мерапрыемствы, у якія ўмела ўпляталіся элементы гульні і тэатрызацыі. І цяпер робіць гэта з новым, маладым, бібліятэкарам Наталляй Майкевіч і па-ранейшаму працягвае гэтак жа актыўна супрацоўнічаць з былым бібліятэкарам, якая цяпер працуе ўжо ў Навазасімавіцкай сельскай бібліятэцы. Такімі ж “сваімі” лічыць бібліятэчныя мерапрыемствы і дырэктар Сонечнага дома культуры Наталля Плеска. Ды толькі ў артыкуле зноў атрымалася недарэчнасць. Пра іх супрацоўніцтва з Навазасімавіцкай бібліятэкай карэспандэнт і не ўспомніў, затое пахваліў за актыўнае супрацоўніцтва бібліятэкара чытальнай залы Таццяну Гуторкіну з мясцовым Домам культуры, з якім у бібліятэцы яно пакуль на самай справе не наладжана. І не могуць цяпер яны, сціплыя і сумленныя бібліятэкары, па яе словах, нават не тое што спаць спакойна, а паглядзець у вочы супрацоўнікам абедзвюх клубных устаноў. І ўжо зусім абурыва Таццяну Гуторкіну няпраўда ў словах, што яна “не лянуецца практычна штодня абыходзіць увесь пасёлак у пошуку чытачоў”. Здаецца, “пахвалілі”, а на самой справе — пакрыўдзілі сумленнага чалавека: яна ніяк не хоча прылісаць сабе таго, чаго не было на

самай справе. Як жа чытальную залу зачыніць і “штодня бегаць у пошуку чытачоў”? Ды і патрэбы ў гэтым няма: чытачы ідуць у бібліятэку самі, і іх колькасць — ужо вышэйшая за планавыя паказчыкі, нягледзячы на той факт, што на тэрыторыі зоны абслугоўвання ёсць яшчэ школьная і бібліятэка воінскай часці. І сапраўды, сумленнаму чалавеку цяжка змірыцца з такой няпраўдай. Не лішнім будзе прыгадаць мудрасць народнай прыказкі “Куляй можна раніць аднаго, а словам — тысячы”. Вось і ў Яўгена Мікалаевіча так атрымалася, чаго не павінна здарацца з журналістамі, бо яны нясуць адказнасць за дакладнасць прыведзеных фактаў. Яго ўласныя высновы зняважылі ў цэлым прафесійную годнасць прадаўцаў і бібліятэкараў і інтэлектуальнай прафесіі, і зусім не па адрасе абвінавачванні ў “абыякавасці” і “руціне” канкрэтных асоб. Сапраўды: “занадта гэта проста”.

А праблемы ў бібліятэках сапраўды існуюць. І самая цяжка вырашаемая з іх — выкананне планаў платных паслуг. Менавіта гэтую праблему мы і ўбачылі ў радках артыкула. Наш план у 20,5 мільёна рублёў карэспандэнт палічыў невялікім. Скажаць, што гэта так, мы не можам, бо прыкладаем усе намаганні, каб яго выканаць. Гэта сапраўды вырастае ў вялікую праблему ва ўмовах, калі не паўняюцца своечасова тэлы ж камерцыйныя фонды, не хапае тэхнікі, якая часта псуецца, а якасна яе абслугоўваць, тым больш — рамантаваць, інжынер, працуючы на 0,5 стаўкі, не ў стане. Сёння ў пераліку 20-ці відаў паслуг ёсць ужо і зусім небібліятэчныя: падключэнне на ўмовах дагавора абанентаў сатавай сувязі, пракат відэадыскаў, распаўсюджванне інтэрнет-контэнта. І не можам не думаць пра перспектывы, якія нас палюхаюць, бо бібліятэка — такая ўстанова, якая бясконца свой асартымент платных паслуг пашыраць не можа. І таму мы чакаем ад галіновай газеты, што яна выйдзе на канкрэтыя прапановы, якіх усё спецыялісты-бібліятэкары даўно чакаюць ад Міністэрства культуры. Паўстала вострая неабходнасць у стварэнні дакумента, рэгламентуючага дзейнасць бібліятэк па аказанні платных паслуг насельніцтву. Павінны пры гэтым улічвацца ўмовы кожнай установы: наяўнасць тэхнікі, колькасць насельніцтва і чытачоў, штаты супрацоўнікаў. Жыццёва важным з’яўляецца і пытанне мэтавага выкарыстання фінансавых сродкаў: у першую чаргу гэта адносіцца да найбольш папулярнага віду паслуг — карыстання камерцыйным фондам. Ніхто не павінен забываць, што гэтыя фонды павінны своечасова абнаўляцца, бо створаны яны на сродкі чытачоў. Не залішнім будзе той жа “Культуры” абагульніць лепшы вопыт бібліятэк рэспублікі, дзе і высокія планы платных паслуг выконваюцца, і работа па якасным задавальненні запытаў сучаснага чытача на высокім узроўні. Пакуль бібліятэка — ўстанова дзяржаўная, таму і падыход да агульных і важных праблем галіны павінен быць адпаведным. Аднымі “тэатрызацыямі” прадстаўленнямі, асабліва на вёсцы, праблему не вырашыць.

У рэспубліканскім друку бібліятэкам не часта прысвячаюць артыкулы на цэлы разварот. Шкада, што ўсё вылілася толькі ў неіснуючую праблему “ціхага” бібліятэкара. Думаем, што рэзананс на гэты артыкул будзе прадоўжаны нашымі калегамі ў межах рэспублікі, бо прамаўчаць — азначае згадзіцца з тым, што мы — “ціхія, абыякавыя”, а значыць — нецікавыя нашым чытачам. А ад карэспандэнтаў выданніў любога ўзроўню хочацца бачыць больш увагі да вывучаемых праблем, якіх больш павялі да людзей, спецыялістаў-прафесіяналаў адпаведнай галіны. Бо, без перабольшвання, можна сказаць, што неаб’ектывнасць дарагога каштуе — здароўе чалавека.

Ніна Шабуня, загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Пружанскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя М.Засіма (ад імя калектыву Пружанскай ЦБС)

3 Паслання Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь беларускаму народу і Нацыянальнаму сходу 23 красавіка 2009 года

У кантэксце апублікаванай рэакцыі на матэрыял “Культуры” хочацца яшчэ раз з’акцэнтаваць увагу на некалькіх тэзісах з Пасання Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь беларускаму народу і Нацыянальнаму сходу.

■ **“Духоўныя даброты неабходна зрабіць даступнымі для ўсіх катэгорый насельніцтва. Жыхары нават самай маланаселенай вёскі павінны быць ахоплены якасным культурным абслугоўваннем, у тым ліку перасоўнымі відэакомплексамі і бібліятэкамі”.**

■ **“Наша маладая дзяржава выдзяляе велізарныя сродкі на падтрыманне разнастайных сфер мастацтва і культуры. У больш чым 9 тыс. устаноў культуры працуе больш за 46 тыс. чалавек. Гэта велізарная сіла, чый творчы і ідэйна-выхаваўчы патэнцыял рэалізаваны далёка не ў поўнай ступені”.**

У чарговы раз паспрабуем выкласці свае аргументы. “Як ні чыталі мы гэты артыкул шмат разоў, так і не ўбачылі ў ім пастаўленай праблемы, тым больш — яе вырашэння”. Праблема, па маім цвёрдым перакананні, ёсць, і не адна. Але, прабачце, ці ж я павінен яе вырашаць?

Праблема першая. За час гэтай камандзіроўкі наведваў чатыры сельскія бібліятэкі, тры з іх — аграгарадоўскія. Дык вось, ніводная аграгарадоўская бібліятэчка так і не адказала мне, што змянілася ў бібліятэчнай рабоце з таго моманту, як вёска ператварылася ў аграгарадок. Як рэагуюць у іншых абласцях на адсутнасць адказу на такое пытанне, чытайце ў наступным нумары “К”, дзе будзе змешчана гаворка за “круглым сталом” з намеснікамі начальнікаў упраўленняў культуры Мінскага і Магілёўскага аблвыканкамаў...

шыні Пружанскага райвыканкама па сацыяльных пытаннях Мікалая Кудраўца гэтая праблема турбуе надзвычайна. Ён мае рацыю, калі кажа, што нельга аддаваць дарагі камп’ютэр таму, хто не можа ім карыстацца: маўляў, трэба спачатку навучыцца, а потым — калі ласка, працуйце! Лічу, гэта сапраўды дзяржаўнае стаўленне да агучнай праблемы. У двух з трох пачачаных аграгарадоўскіх бібліятэкаў камп’ютэрнай тэхнікай не валодаюць. Між тым, такім навікам цяпер нават дзятву ў школах вучаць.

Чацвёртая праблема. Яна вынікае з першай, аўтаматычна ўплывае на ўзнікненне другой і трэцяй. Найменне праблемы — “крэатыўнае мысленне”. “...Мы імкнёмся “выпраменьваць крэатыў”, — піша Ніна Шабуня. Але доказаў гэтаму, на жаль, не прыводзіць. Літаратурныя вечарыны (нават

Зразумейце мяне, “недасведчанага”...

Я разумею, спецыялістаў з вышэйшай бібліятэчнай адукацыяй на Пружаншчыне амаль няма, сваіх вучылі, ды толькі тэа да месца працы “не даяджалі”. Але ёсць у раёне Школа маладога бібліятэкара, пра якую хоць і адным радком, ды згадваў у сваім артыкуле, ёсць прафесійны клуб “Дыялог”, наладжана “бесперапынная адукацыя”, як пішаце Вы. Ды толькі крэатыўу ў бібліятэчнай справе чамусьці няма. Па Вашых словах, шанюная Ніна Канстанцінаўна, “нас гэтак не вучаць”. Начальнік мясцовага аддзела культуры Канстанцін Панімаш паведаміў мне, што на рамонт аднаго толькі СДК у аграгарадку “Клепачы” пайшло 4 мільярды рублёў. Таму, я перакананы, і ўзровень творчай актыўнасці ў сённяшніх сельскіх бібліятэкараў павінен адпавядаць і эканамічным патрабаванням XXI стагоддзя. А гэтай адпаведнасці, даруйце, ва ўбачаных вёсках я не заўважыў.

Не аспрэчваю, натуральна, таго, што, як Вы і пішаце ў лісце-скарэзе, ёсць у Пружанскай ЦБС праявы сапраўды перспектываўнага мыслення. Безумоўна, парадаваўся б, калі сутыкнуўся б з яркімі праявамі такой бібліятэчнай стратэгіі. Але... Ну не тым маршрутам павёз мяне па раёне ў той дзень начальнік аддзела культуры. І дзякуй Вам за гэта, Канстанцін Іванавіч. Дзякуй за адкрытасць, шчырасць, за менавіта тое самае стратэгічнае разуменне праблем. Дзеля таго, каб мясцовыя культасветработнікі ўсвядомілі гэтыя праблемы, заняліся іх вырашэннем, і быў напісан гэты артыкул.

Праблема другая. Яна наўпрост звязана з першай. Гадавы план па аказанні платных паслуг, даведзены Пружанскай ЦБС (43 бібліятэкі), — 20 мільёнаў рублёў. Па згаданых у маім артыкуле прычынах выконваецца ён з цяжкасцю. А вось, да прыкладу, у Асіповіцкай ЦБС (Магілёўская вобласць) — цяжкасцей ніякіх няма. Тут пры 34 бібліятэчных установах гадавы план — больш за 50 мільёнаў рублёў, і ён ужо амаль выкананы. Параўнаўшы лічбы і факты, не заўважыць праблему, шанюная Ніна Канстанцінаўна, немагчыма. Мо для кагосьці гэта і не праблема? А для мяне — самая яна!

Трэцяя праблема. Камп’ютэрызацыя. Ніна Шабуня піша: “І праблема “Ці гэтыя працаваць сельскія бібліятэкары з камп’ютэрамі?” дырэктара ЦБС зусім не палюхае. Былі б камп’ютэры, а навучыцца — не праблема”. А вось намесніка стар-

дзьяч у большасці раёнаў Беларусі, дзе я пабываў за апошнія чатыры гады працы ў “К”.

“Адвёў размове з кіраўніцтвам нейкіх 15 — 20 хвілін”. Даруйце, у размовах і паездках я правёў з начальнікам аддзела культуры Пружанскага райвыканкама цэлы дзень. Дарэчы, менавіта ён і стаў ініцыятарам галоўнай тэмы для майго артыкула, бо і па сёння, ведаю, хвалюецца з-за яўнага кантрасту ў падыходах да працы клубнікаў і бібліятэкараў...

Не буду прыхоўваць, размаўляюць з дырэктарам ЦБС і загадчыцай аддзела бібліятэчнага маркетынгу мне было цяжка. Уявіце, калі на журналісцкае пытанне вельмі жвава адказваюць дзве кабеты і робяць гэта... адначасова. Таму і пазбавіў жартаўліва адну з іх “права голасу”, каб выслухаць другую. Не атрымалася. Паспрабаваў ім давесці ў размове пра ўбачанае. Не атрымалася. Не пераканалі іх і аргументы майго артыкула пасля выхаду яго ў свет. З кіраўніцтвам раёна і аддзела культуры — узаемаразуменне поўнае. З кіраўніцтвам ЦБС — ніякага.

Пазіцыя журналіста

“Перапоўнены чытальны залы нам, старажылам, бачыць не давалася, бо іх у вёсцы ніколі не існавала”. Дазвольце не пагадзіцца, Ніна Канстанцінаўна. Я такія залы бачыў, і менавіта ў вёсках, аграгарадках. Праўда, гэта былі іншыя раёны. Вы пішаце, Ніна Канстанцінаўна, што “прыярытэты групы ў рабоце бібліятэк — дзеці, падлеткі, моладзь, людзі пажылога ўзросту, інваліды і адзінокія” і ў той жа час сцвярджаеце, што “чытачы ў рабочы час натоўпамі ў бібліятэку не ходзяць і ніколі не хадзілі”. Ну, а моладзь, падлеткі, дзеці? Чаму, па Вашых словах, мужчын 30 — 50 гадоў рэдка можна бачыць у царкве, на школьным бацькоўскім сходзе, на клубных мерапрыемствах, у бібліятэцы? Я ледзь не штотыднёва выпраўляюся ў камандзіроўкі і бачу адваротнае. Праўда, у іншых раёнах. Вы спасылаетесь, шанюная Ніна Канстанцінаўна, на словы Дзмітрыя Ліхачова: “Пакуль жыве бібліятэка — жывы народ; памрэ яна — памрэ наша мінулае і будучае”. Ніяк не аспрэчваю гэтае цудоўнае выказванне. Наадварот. Акадэмік нагадвае нам, што любая бібліятэка — гэта яшчэ і дзейны цэнтр выхавання. Дык чаму, шанюная Ніна Канстанцінаўна, не выходзіць патэнцыяльнага сельскага чытача так, каб і чытальныя залы ў аграгарадках не пуставалі ўвечары, каб і 30 — 50-гадовыя мужчыны ўрэшце трапілі ў чытацкі актыў?

“Таццяну Гуторкіну абурыва няпраўда ў словах, што яна “не лянуецца практычна штодня абыходзіць увесь пасёлак у пошуку чытачоў”. Але факт гэты, распавядаючы пра бібліятэкарку Навазасімавіцкай установы, я папярэдне здабыў у выніку гаворкі з жыхарамі пасёлка, у тым ліку з гаспадыняй мясцовай майстэрні па пашыве адзення Галінай. Яна, вялікая аматара кнігі, раскажала пра тое, што Таццяна Гуторкіна, наведваючы краму, атэлье не ставляецца прапагандаваць уласную ўстанову і адшукваць новых чытачоў. Калі гэта не так, Таццяна Рыгораўна, дык даруйце мне, “недасведчанаму...”.

Я ніякім чынам не адмаўляю таго, што Пружанская ЦБС — адна з лепшых на Брэстчыне. Але званні і ўзнагароды павінны падмацоўвацца прафесійнай скіраванасцю ў будучыню. Не будзе гэтага — застануцца і праблемы.

Яўген РАГІН

Ад рэдакцыі

Зразумела, мы не можам не надрукаваць гэты ліст, бо любы розгалас на матэрыялы рубрыкі “Родная зямля: час крэатыўу” адрозна трапляе на газетныя палосы. У гэтым можна пераканацца, прагарнуўшы падшыўку “Культуры”-2009.

Тэму навацый у бібліятэчнай справе мы не пакінем без увагі і далей, прыцягнуўшы да яе абмеркавання прадстаўнікоў Міністэрства культуры, Беларускай бібліятэчнай асацыяцыі, ЦБС іншых рэгіёнаў, выкладчыкаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

Кожны новы, толькі што пабудаваны дом звычайна запаўняецца не толькі побытавымі рэчамі, але, найперш, і кнігамі, якія могуць шмат што расправесці пра іх уладальніка, пра яго густы і схільнасці. Асабліва, калі гэты кнігазбор уключае не адно-два выданні, а сотні разнастайных тамоў, што збіраліся дзесяцігоддзямі. Багатая кніжная калекцыя была і ў народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. Частка яе па сённяшні дзень захоўваецца ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі творцы, які нядаўна адзначыў свой 50-гадовы юбілей.

Тры жыцці бібліятэкі Якуба Коласа

Стаўленне беларускага Песняра да кнігі можна зразумець з наступных яго слоў: “З дзесяці гадоў быў пастухом. Са мной неразлучна былі кнігі ў пастуховай сумцы. Увогуле я шмат чытаў. Кнігі атрымліваў у знаёмых. Часам рабіў цэлыя экскурсіі, шукаючы кнігі... Шмат кніг здабыў мне бацька, якога я часта турбаваў сваімі просьбамі то купіць, то спытацца кнігу у якога-небудзь пана”. Колас збіраў кнігі ў гады навучання ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі і пад час настаўніцкай працы. Праўда, паэту давялося развітацца з гэтай бібліятэкай у гады I Сусветнай вайны.

Калі ў 1921 годзе Колас пасяліўся ў Мінску, ён зноў пачаў збіраць кнігі. Бібліятэка не была занадта вялікай. Вось што ўспамінаў старэйшы сын паэта Даніла: “...Адчуваўся недахоп і сродкаў, і плошчы. Ды і не было тады і духу бяздумнага збіральніцтва, так званай “прэстыжнасці”. І ўсё ж Колас захоўваў у сваім доме сотні каштоўных тамоў, у тым ліку шматлікія выданні беларускіх пісьменнікаў з іх дарчымі надпісамі і прысвячэннямі. Але і ў другі раз Песняра чакала вялікая страта: усё гэтае багацце, разам з архівам і ягонымі рукапісамі, загінула ў спаленай мінскай сядзібе 24 чэрвеня 1941 года.

Пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны і вяртання з эвакуацыі на радзіму Якуб Колас пачынае збіраць бібліятэку нанова. Зразумела, што асноўную яе частку складалі ўжо пасляваенныя кнігі. Ізноў была сабраная ка-

лекцыя выданняў з аўтарскімі прысвячэннямі. Цяжка знайсці тагачаснага беларускага пісьменніка, які б не перадаў свае кнігі Коласу. Істотнай крыніцай папаўнення бібліятэкі была праца Якуба Коласа ў Камітэце па Сталінскіх прэміях СССР, якая дазваляла яму атрымліваць самыя лепшыя выданні з усяго Савецкага Саюза.

рых выданняў вяліся не толькі ў Мінску (дзе гэта, наогул, было даволі складана ў першыя пасляваенныя гады), але і ў Маскве, Ленінградзе, іншых гарадах.

Нават пасля смерці Песняра гэтыя пошукі не спыняліся. Адрозненні музея Якуба Коласа да гэтай справы актыўна далучыліся супрацоўнікі ўстановы. У выніку за 50 гадоў большую частку старой бібліятэкі аднавілі. Цяпер кнігі знаходзяцца як у мемарыяльнай экспазіцыі, так і ў фондах.

Кожная з гэтых “выратаваных” кніг мае выключную каштоўнасць, з кожнай звязаны якіясьці эпизоды з жыцця Песняра. Вось, напрыклад, дарэвалюцыйны выданні класікаў — Пушкіна, Лермантава, Гогаля, Дастаеўскага, Міцкевіча. Колас пазнаёміўся з імі ў дзяцінстве і юнацтве, і пранёс павагу да іх праз усё сваё жыццё. А зборамі твораў Гогаля і Жукоўскага ён, напрыклад, быў узнагароджаны за выдатнае закончэнне семінарыі. Тут і першыя легальныя кнігі на беларускай мове, з якіх пачыналася сучасная наша літаратура. Няма збораў і прац па беларускай філалогіі ды гісторыі, выданняў Інстытута беларускай культуры. Сярод іх ёсць такія рарытэты, як “Словарь белорусского наречия” Івана Насовіча 1870 года выдання, “Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі” Вацлава Ластоўскага, “Граматыка беларускае мовы” Браніслава Тарашкевіча...

Аляксей ЛЕСІН,
старшы навуковы супрацоўнік аддзела фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа

Аднак збіраючы новыя кнігі, Канстанцін Міхайлавіч ніколі не забываўся і пра страчаную спадчыну. Ён і яго сыны, сябры сям’і адшуквалі і набывалі менавіта тыя выданні, экзэмпляры якіх належалі паэту да вайны. Часам адшукваліся і тыя кнігі, з якімі Якуб Колас быў знаёмы яшчэ ў часы сваёй маладосці. Прычым пошукі ста-

У гонар героя

Пасольства Баліварыянскай Рэспублікі Венесуэла ў Рэспубліцы Беларусь 17 снежня правяло шэраг мерапрыемстваў, прымеркаваных да 179-й гадавіны з дня смерці нацыянальнага героя гэтай паўднёваамерыканскай краіны Сімона Балівара. Сярод падзей гэтага чацвярга былі адкрыццё на тэрыторыі Пасольства бюста Балівара, падаранага Урадам Венесуэлы, урачыстае ўскладанне вяноў да мемарыяльнай шыльды ў мінскім скверы, што носіць яго імя, а таксама канцэрт Сімфанічнага аркестра Белтэлерадыёкампаніі пад кіраўніцтвам беларускага дырыжора Аляксандра Разумава і Першага Сакратара Пасольства Венесуэлы, каардынатора Лацінаамерыканскага культурнага цэнтра імя Сімона Балівара ў Мінску Херарда Эстрада. У праграме выступлення былі творы лацінаамерыканскіх аўтараў і М.Рымскага-Корсакава.

У рэдакцыю “К” звярнулася Пасольства Баліварыянскай Рэспублікі Венесуэла ў Рэспубліцы Беларусь з просьбай надрукаваць наступнае паведамленне.

17 снежня 1830 г. а першай дня памёр бацька нацыі Сімон Балівар, але сёння ён працягвае жыць у вызваленчай барацьбе народаў свету.

Сімон Балівар, вядомы як правадыр вайны за незалежнасць паўднёваамерыканскіх дзяржаў, узначаліў вызваленчую барацьбу, вынікам якой стала пазбаўленне ад каланіяльнага прыгнёту тэрыторый, што сёння належаць Балівіі, Калумбіі, Эквадору, Панаме, Перу і Венесуэле.

Сімон Хасэ Антонія дэ ла Санцісіма Трынідад Балівар і Паласіяс нарадзіўся ў Каракасе 24 ліпеня 1783 г. у сям’і арыстакратаў.

Аднак ужо ў юначым узросце ў яго ўзнікла жаданне вызваліць сваю радзіму, чаму садзейнічалі філасофскія ідэі эпохі Асветніцтва, а таксама яго настаўнікі Сімон Радрыгес і Анрэс Белье.

Валодаючы перадавымі для сваёй эпохі палітычнымі поглядамі, Сімон Балівар узначаліў сапраўдную рэвалюцыю па ўсёй Амерыцы, вызваліўшы ад іспанскага гаспадарання Венесуэлу, Калумбію, Панаму, Перу, Эквадор, і заснаваў новую дзяржаву — Балівію.

Нягледзячы на намаганні Балівара аб’яднаць усю Амерыку ў адну Вялікую Радзіму, алігархі, што мелі свае ка-

рыслівыя інтарэсы, забілі яго саратніка Антонія Хасэ дэ Сукрэ, ліквідавалі Вялікую Калумбію і выдварылі вызваліцеля.

На шляху ў ссылку Сімон Балівар цяжка захварэў і памёр 17 снежня 1830 года ў горадзе Санта-Марта ў Калумбіі. Атрымаўшы духоўнае бласлаўленне святара, 10 снежня Балівар склаў свой апошні заповіт, які з’яўляецца сапраўдным доказам велічы, бескарыслівасці і непахіснасці духу героя. Гэта, перадусім, заповіт, дзе Сімон Балівар указвае шляхі пабудовы будучыні.

Народы, вызваленыя яго мячом, захоўваюць надзею на тое, што людзі адноўяць дух Сімона Балівара і даведдуць яго справу да канца. Ён ведаў, што хутка памрэ, таму пакінуў незабытае пасланне, у якім выказаў свае апошнія пажаданні, прыносячы сябе ў ахвяру ў імя захавання аб’яднанай дзяржавы — Вялікай Калумбіі.

Біскуп Хасэ Марыя Эстэвэ з горада Санта-Марта і святар з Маматока Эрменехільда Баранка далі Вызваліцелю апошнія настаўленні. Калі Балівар памёр, яму было ўсяго 47 гадоў, але ўжо тады атрымалі рэзананс словы аратара Чакенаўска, які, знаходзячыся ў Перу, прадказаў: “З часам узрасце твая слава, як расце цень пры заходзе сонца”.

Астанкі Сімона Балівара, урачыста пахаваныя ў саборах Санта-Марты, былі перавезены ў кафедральны сабор Каракаса ў 1842-м. У часы праўлення Антонія Гусмана Бланка астанкі былі перамяшчаны з кафедральнага сабора ў Нацыянальны пантэон.

Пасольства Баліварыянскай Рэспублікі Венесуэла ў Рэспубліцы Беларусь

Сімон Балівар. везены ў кафедральны сабор Каракаса ў 1842-м. У часы праўлення Антонія Гусмана Бланка астанкі былі перамяшчаны з кафедральнага сабора ў Нацыянальны пантэон.

З чаго пачынаецца кансерваторыя?

Не кожны чалавек можа змяніць за некалькі гадоў культурнае аблічча цэлага горада. Віцебску ў гэтым сэнсе пашанцавала некалькі разоў: яго выбітныя жыхары Пэн, Шагал, Малевіч узбагачалі культурную аўру горада. Ды, на жаль, сёння памятаюць не пра ўсіх. Каб даведацца пра лёс віцебчаніна Барыса Сухадрэва, давялося правесці даследаванне матэрыялаў Дзяржаўнага архіва Віцебскай вобласці.

Барыс Сухадрэў — асоба, якая канцэнтруе ў сабе авантурызм, рызык, працавітасць. Ён нарадзіўся ў віцебскай сям’і мяшчан у 1870 годзе. Атрымаў музычную хатнюю адукацыю. У 1911 — 1914 гг. меў уласную трупу ў Віцебску. Ды толькі дзейнасць яе аказалася зусім непрыбыткавай, бо ў гэты час асаблівай папулярнасцю карысталіся шматлікія гастрольныя калектывы. Таму трупы Сухадрэва распалася.

Карэнным чынам яго жыццё змянілася з першых дзён рэвалюцыі. Сухадрэў заняў шэраг пасадаў у віцебскіх органах народнай адукацыі. У прыватнасці, у 1918 годзе Барыс Сухадрэў стаў кіраўніком тэ-

Б.Сухадрэў (першы справа ў другім радзе) з Сімфанічным аркестрам.

атраў горада Віцебска, уваходзіў таксама ў мясцовы губваенкам у якасці загадчыка тэатральнымі прадпрыемствамі і клубамі. Пры арганізацыі ў 1919 годзе Віцебскага акруговага музычнага аддзела Сухадрэў займаў пасаду загадчыка Канцэртнага бюро. Але самае галоўнае — яго ідэя стварэння Віцебскай народнай кансерваторыі і Сімфанічнага аркестра, якая была падтрымана музыкантамі го-

рада і рэалізавана ў хуткім часе. Трэба заўважыць, што да гэтых падзей у Віцебску існавала толькі хатняя музычная адукацыя.

Барыс Сухадрэў узначаліў таксама і мясцовае аддзяленне Усерасійскага саюза аркестрантаў. Цікавы факт: у 1918 годзе члены арганізацыі наладзілі і правялі канцэрт, за які сабралі 3000 рублёў, што і стала фундам для стварэння

З авантурызму, рызык, працавітасці

кансерваторыі. Сумесна з аўтарам статута Народнай кансерваторыі М.Анцавым яны напісалі дакладную запіску Анатолю Луначарскаму ў Маскву, дзе казалі пра намеры адкрыць Народную кансерваторыю з мэтай прапаганды музычнай культуры сярод працоўных мас горада Віцебска. І ўжо ў пачатку чэрвеня 1918 года на прыём да дзяржаўнага дзеяча выязджае віцебская дэлегацыя ў складзе трох чалавек: Сухадрэва, Анцава і Бяссмертнага.

У выніку перамоў дэлегаты атрымліваюць дазвол на стварэнне Кансерваторыі. У гэты ж час Барыс Сухадрэў пачынае актыўна займацца пошукам кваліфікаваных кадраў. Вядзе перамовы з М.Малько, былым дырыжорам Марыінскага тэатра. Вучань Рымскага-Корсакава прымае прапанову стаць кіраўніком Народнай кансерваторыі.

Першапачаткова праца па стварэнні ўстановы ў Віцебску кладзецца на плечы Сухадрэва, які займаецца пошукам кватэр для выкладчыкаў, знаходзіць памяшканне для Кансерваторыі, прымае транспарт з інструментамі...

З вялікімі цяжкасцямі Барыс Сухадрэў дамагаецца дазволу ў мясцовых улад на перадачу былой Аляксееўскай жаночай гімназіі пад памяшканне кансерваторыі. Заняткі ў ёй пачаліся 15 лістапада 1918 года. Дзякуючы напружанай працы былі падобраны выдатныя прафесійныя кадры: гэта віртуозны скрыпач А.Бяссмертны, не менш прафесійны К.Грыгаровіч, выкладчык фартэпіяна Э. Бай, віртуоз-кантрабасіст С.Шпільман, валтарніст А.Шуман і іншыя.

Таксама Барыс Сухадрэў не толькі быў ініцыятарам арганізацыі Сімфанічнага аркестра, але сам, у якасці музыканта, іграў у ім. Нягледзячы на тое, што ў далейшым установа была рэарганізавана (у 1922 годзе яна стала Музычным тэхнікумам) і Сімфанічны аркестр прыпыніў сваю дзейнасць, стварэнне Кансерваторыі спрыяла пераходу Віцебска на новы ўзровень музычнай культуры, які прыцягваў вялікую колькасць таленавітых людзей.

Кацярына ЗУБРЭВІЧ
Віцебск

Сустрэча ў Неверсе

Вядзем гутарку з Рыгорам Антонавічам за кубачкам смачнай гарбаты. Жонка лётчыка і чэмпіёна свету Ганна Сяргееўна Пялецкая (дарэчы, ветэран працы войск супрацьпаветранай абароны) частуе пачэнным і цукеркамі, паказвае фотаздымкі, дадаючы да ўспамінаў мужа розныя істотныя дэталі.

— Гэтай вясной мы, дарэчы, былі ў Францыі, — распавядае яна. — Нас запрасіў мэр горада Неверса. Гэты горад — радзіма Анры Фуко, аднаго з лётчыкаў славутага палка. Ён загінуў пад час вай-

Узнагароды Рыгора Яўсейчыка.

ны, і ў сакавіку споўнілася 65 гадоў з той сумнай даты.

Ганна Сяргееўна і Рыгор Антонавіч распавядаюць пра сустрэчу ў Францыі з аднапалчанамі. Пра тое, якой шчырай і ўрачыстай аказалася яна.

— Я ўбачыў майго добрага сябра — Жака дэ Сен-Фаля, — кажа Рыгор Антонавіч. — Гэта былі незабыўныя імгненні. Пасля столькіх гадоў сустрэць яго, пагутарыць... Што казаць, перадаць тэя эмоцыі немагчыма: абодва жывыя, здаровыя.

У праграму візіту было ўключана наведванне магілы Анры Фуко, экскурсія ў музей Нармандыі і своеасабліва імпрэза на ваеннай авіяцыйнай базе ля Парыжа. Капітан дзеючага ваенна-авіяцыйнага падраздзялення французскай арміі, якое носіць імя знакамітага палка, уручыў ветэранам імяныя значкі з выявай герба Нармандыі — залатых ільвоў — і спецыяльны адрас-грамату з подпісамі ўсіх "пераемнікаў" славы ветэранаў Другой сусветнай.

— Зараз гэты памятны дакумент займае пачэснае месца ў нашым доме, — паказвае на падарунак з Францыі, які красуецца на сцяне, сям'я Яўсейчыкаў.

Нічога не запомніў

— Ды ўсё ж, калі вярнуцца ў мінулае, — пытаюся ў Рыгора Антонавіча, — як вы такі, можна сказаць, яшчэ "зялёны", трапілі ў славу тую эскадрыллю?

— Яшчэ ва ўзросце 16 гадоў я пачаў займацца скачкамі з парашутам у Бабруйскім аэраклубе, — адказвае ён. — Не толькі імі: асвойваў планеры, самалёты. І так атрымалася, што да пачатку вайны ў мяне было ў прафесійнай скарбонцы ўжо больш за 100 скачкоў.

— Памятаеце свой першы скачок?

— Нічога тады не ўцяміў, не запомніў, — смяецца Рыгор Антонавіч. — Памятаю, што надвор'е было сонечным, неба — чыстым. Навічкам тады спецыяльна стваралі такую атмасферу, каб захаваць да заняткаў. Я ўдала прызымляюся, і мяне з захапленнем сустракаюць дзятчаты, моладзь. "О, які смелы хлопце!" Мне гэта ўсё так спадабалася, што падумаў: а ці не скачучы яшчэ? Вось так і ўцягнуўся.

Будучы настаўнік чэмпіёнаў па парашутным спорце прызнаецца: усведамляць усю небяспеку гэтага віду спорту пачаў толькі з шостага скачка. Але было позна — захапіў прафесійны азарт.

Рыгор Антонавіч быў выпрабавальнікам катапультных устаноў, пад час падрыхтоўкі дыверсійных груп паспытаў на сабе ўсе спосабы ўдалага і ціхага прызымлення. Здзяйсняў скачкі і ўначы, і ўдзень,

Сустрэча з Рыгорам Антонавічам Яўсейчыкам стала для мяне падарункам лёсу. Чэмпіён свету, дзесяціразовы рэкардсмен, заслужаны трэнер ССРСР і БССР па парашутным спорце, падпалкоўнік у адстаўцы, Рыгор Яўсейчык — асоба легендарная. У гады Вялікай Айчыннай вайны Рыгор Антонавіч рыхтаваў дэсантнікаў і дыверсантаў для заданняў у варажым тыле, служыў інструктарам-парашуцстам у знакамітым палку "Нармандыя — Нёман".

— А колькі вам тады было гадоў, калі вас накіравалі ў эскадрыллю? — пытаюся ў ветэрана.

— Дзевятнаццаць. У 1944 годзе непасрэдна апынуўся ў палку пад час здзяйснення аперацыі "Баграціён". І сустрэў Перамогу разам з савецкімі і французскімі абаронцамі неба.

Рыгор Яўсейчык, Жак дэ Сен-Фаль і Ганна Пялецкая. 2009 г.

Залатыя львы "Нармандыі — Нёман"

У "адным звяне" паміж небам і зямлёй

Рыгор Яўсейчык. 1945 г.

калі дзьме вецер і калі ззяе сонца. Усё — "каб можна было растлумачыць людзям, як сябе паводзіць у пэўных абставінах".

Пад вокам у ворагаў

На ліку ж лётчыка Яўсейчыка больш за 70 баявых вылетаў.

Да таго як Рыгор Антонавіч трапіў у эскадрыллю "Нармандыя — Нёман", ён дастаўляў боепрыпасы, узрыўчатку, харчаванне да беларускіх партызан у тыл ворага. За здзяйсненне складанай аперацыі па дастаўцы узрыўчаткі да партызан брыгады Васіля Казлова ён быў узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга.

Партызанскае падраздзяленне знаходзіліся ў блакадзе, захопнікі кантралявалі ўсе подступы да брыгады. Праляцець пад вокам немцаў з такім небяспечным грузам было, мякка кажучы, справай складанай. Аднак Рыгор Антонавіч рашыўся на гэта. Скарыстаўшы планер, ён незаўважна праскочыў над галовамі ворага, прызымліўшыся на дакладна вызначанае месца — маленькі аэрадром у Віцебскай вобласці. Груз быў дастаўлены.

Зразумела, чаму дзевятнаццацігадовага Рыгора Яўсейчыка накіравалі з 18-га гвардзейскага палка 303-й знішчальнай авіяцыйнай дывізіі ў палк "Нармандыя — Нёман" для навучання скачкам з парашутам французскіх лётчыкаў.

І тады з зямлі прыходзіць загад...

— Рыгор Антонавіч, вядома, хочацца спытаць пра фантавое братэрства, якое панавала ў палку.

— Французскія лётчыкі нічым не адрозніваліся ад нашых. Яны жылі ў такіх жа ўмовах, калі трэба — спалі ў зямлянках. Адзінае — асобна снедалі, бо ўсе хацелі падтрымаць іх і дасылалі ім харчаванне. Гэта былі тэмпераментныя, жывыя, вясёлыя людзі, якія, пры ўсёй жваваці, дакладна ведалі, што такое дысцыпліна.

Я магу распавесці пра выпадкі ўзаемадапамогі, якія засталіся ў памяці многіх. Гэта падтрымка адным французскім лётчыкам нашага земляка Мікалая Пінчука. У адным з баявых дзеянняў Мікалай апынуўся ў складанай сітуацыі: ён пашкодзіў адну машыну непрыяцеля, тараніў другую, але, натуральна, пасля тарану

Нечакана пад час палёту ў машыне здарылася непаладка: лопнула трубка маслаправода. Самалётам кіраваць стала немагчыма: ні пасадзіць, ні ляцець — масла заліло шкло, нічога не бачна. І тады з зямлі прыходзіць загад: пакінуць "Як". Аднак лётчык, памятаючы, што парашутаў на экіпаж усяго адзін, — адмаўляецца

Адрас з аўтографамі спадкаемцаў славы палка "Нармандыя — Нёман".

вае ветэран, — Гэта накладвала адбытак на кожнага. Асабліва на тых, хто быў у "адным звяне". Палк "Нармандыя — Нёман", нагадаю, тройчы папаўняўся за час свайго існавання. 42 лётчыкі загінулі за час баявых дзеянняў.

Але, дадае Рыгор Антонавіч, полк здзейсніў 12 630 баявых вылетаў, збіў 270 варажых самалётаў. Славы ас Жака Андрэ, які стаў Героем Савецкага Саюза пасля Марсэля Альбера, Ралана дэ ля Пуапа і Марсэля Лефевра, збіў 16 варажых самалётаў. Браты Шаль разам — 20 машын непрыяцеля.

Хоць на пачатку кар'еры з адным з братаў-лётчыкаў здарыўся такі трагічны выпадак. Памылкова ў адным з паветраных баёў Марыс Шаль збіў самалёт з савецкімі лётчыкамі. Пасля трагедыі аднапалчане хацелі выключыць яго з палка. Аднак заступіўся савецкі камандзір. "Гэта была трагічная выпадковаць!" — сказаў ён. І Шаль застаўся. Ён моцна перажываў, ірваўся ўвесь час наперад і ў выніку апраўдаў сябе, стаўшы адным з лепшых.

— А як вы сустрэлі Перамогу?

— Вядома! Гэта было ў горадзе Эльбінг. Нас паднялі ноччу, па трывозе, каб паведаміць гэту цудоўную навіну. Што тут пачалося: усе давай страляць! Хто з гарматы, хто з кулямёта, хто з ракетніц. Няспынная страляніна! Гэта была тая радасць, якую ўсе чакалі.

— Ці праўда тое, пра што пецца ў вядомай песні "Успаміны аб эскадрыллі "Нармандыя — Нёман": нібыта французскія лётчыкі адляцелі дамоў на савецкіх "Яках"?

— Так, па заканчэнні вайны полк "Нармандыя-Нёман" быў узнагароджаны ордэнамі Чырвонага Сцяга і Аляксандра Неўскага. І французскія лётчыкі атрымалі ў дар за сваю мужнасць і дабрыню сорак самалётаў "Як-3". І вярнуліся на іх дамоў.

Гутарыла Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ Фота Юрыя ІВАНОВА і з архіва сям'і Яўсейчыкаў

P.S. Па шчырасці, да Рыгора Антонавіча мяне прывялі пошукі адказу на пытанне: ці засталася сёння ў французскай арміі падраздзяленне, названае ў гонар палка "Нармандыя — Нёман". Але пасля гэтай гутаркі адказ на тое пытанне паказаўся зусім не істотным.

Д.А.

Рыгор Антонавіч і Ганна Сяргееўна разам 36 гадоў.

моцна пашкодзіўся і ягоны самалёт. Мікалай Рыгоровіч скочыў з парашутам, але тут да яго наблізіліся нямецкія знішчальнікі. У гэты вырашальны момант прыйшоў на дапамогу французскі лётчык — і абараніў таварыша. Гэты француз праз пэўны час загінуў. Цяпер мне цяжка згадаць яго імя. Вось вам, калі ласка, прыклад узаемнай вырुकкі і дапамогі. Ды іх было шмат...

Рыгор Антонавіч нагадаў і гісторыю Марыса дэ Сейна і Уладзіміра Белазуба. Летам 1944-га полк атрымаў заданне перабазіравацца ў Літву на аэрадром Макуціці. У адным самалёце паляцелі лётчык дэ Сейн і механік Белазуб.

— Яны пасябравалі таму, — адзначае ветэран, — што Белазуб заўжды добра рыхтаваў самалёт, на якім лятаў французскі лётчык. У любое надвор'е, у любы час: толькі "Як" вяртаецца на базу — Белазуб тут як тут. Гэтым падыходам да справы ён і скарыў дэ Сейна.

яго выканаць. Аднапалчане загінулі абодва, але гэта кранальная гісторыя стала сімвалам сяброўства паміж французскімі і савецкімі абаронцамі.

Ён проста мяне зачараваў...

— А як вы пасябравалі з Жакам дэ Сен-Фалем?

— Ён вельмі добры лётчык. Цудоўны, цікавы. Прызнацца, ён проста мяне зачараваў. Вельмі душэўны чалавек. Пазнаёміліся пад час службы: калі я даваў інструктаж пілотам. Для мяне заўжды была вялікая радасць атрымліваць звесткі, што хтосьці з іх удала выскочыў з самалёту, удала катапульціраваўся.

Радасць, якую чакалі

— Асабліва было цяжка, калі лётчыкі адляталі на баявыя заданні, а вярталіся не ў поўным складзе, — працяг-

МУЗЕІ *

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

г. Мінск,
вул. Леніна, 20.
Тэл.: 227 45 62.

- Мастацтва Беларусі XII — XIX стст.
- Мастацтва Беларусі канца XIX — пач. XXI стст.
- Мастацтва Расіі XVIII — пачатку XX стст.
- Мастацтва краін Усходу XV — XX стст.
- Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.
- Экспазіцыя жывапісу, скульптуры, графікі мастакоў 1940-х — 1980-х гг.
- Выстаўка "Слуцкія паясы".
- Выстаўка "З першых калекцый Дзяржаўнай карціннай галерэі БССР".
- Выстаўка "Сімфонія фарбаў".
- "Дзмітрый Малаткоў. Маэстра эстампа."
- Выстаўка адной карціны: "Паля працоўна" П.Якулева.

Філіялы Нацыянальнага мастацкага музея РБ:

**МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ.
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX ст."**

г. Мінск,
вул.
Інтэрнацыянальная, 33а.
Тэл.: 227 87 96.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстаўка "Евангельскія і біблейскія сюжеты ў італьянскай гравюры XVIII ст."

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір,
Карэліцкі р-н,
Гродзенская
вобл.
Тэл.:
(8-01596) 2 30 35.

- Фотадакументальная выстаўка "Патрыятычнае служэнне Праваслаўнай Царквы".

**МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА МАСТАЦТВА
ў в. Раўбічы**

Спарткомплекс
"Раўбічы",
Мінскі р-н.
Тэл.: 507 44 68.

- Выстаўка "З глыбін у будучыню".

**МУЗЕЙ
В.К. БЯЛЫНЦКАГА-БІРУЛІ
ў г. МАГІЛЁВЕ**

г. Магілёў,
вул. Ленінская, 37.
Тэл.: (8-0222) 22
48 87.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстаўка "Славацкая сімфонія майстроў з Кавачыцы".

МУЗЕІ *
НАЦЫЯНАЛЬНЫ
ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1.

- 19 — "Кармэн" Ж.Біэ.
- 20 — "Набука" Дж.Вердзі.
- 22 — "Севільскі цырульнік" Дж.Расіні.
- 23 — "Багема" Дж.Пучыні.
- 26 — "Іяланта" П.Чайкоўскага.

г. Мінск,
вул. К.Маркса, 12.
Тэл.: 227 43 22.

Экспазіцыі:

- "Мастацтва ў гарадской культуры XIX — пачатку XX стст."
- "Старажытная Беларусь".
- "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы".
- "З крыніц адвечнай прыгажосці".
- "Касцярызнае рамяство Беларусі ад першабытнасці да Сярэднявечча".

Выстаўкі:

- Калекцыя твораў Ю.Пэна са збору Віцебскага абласнога краязнаўчага музея.
- Выстаўка "Ты з

ЯКУБА КОЛАСА

г. Мінск, вул.
Акадэмічная, 5.
Тэл.: 294 91 96.

- Пастаянная літаратурна-мемарыяльная экспазіцыя "Якуб Колас. Жыццё і творчасць".
- Выстаўка "І паўтарыўся бацька ў сыне" (да 95-годдзя з дня нараджэння першага дырэктара музея Д.К. Міцкевіча).
- Тэатралізаваная экскурсія паводле казак Якуба Коласа.

**ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ
ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ
ЛІТАРАТУРЫ**

г. Мінск, вул.
М.Багдановіча, 15.
Тэл.: 334 72 61.

Выстаўкі:

- Выстаўка, прысвечаная 85-годдзю А.Савіцкага,

Экспазіцыі:

- Пастаянная экспазіцыя.

Выстаўкі:

- Праект "Бітва за Беларусь. Верасень 1943 г. — ліпень 1944 г."
- Выстаўка "Все судьбы в единую слиты..."
- Выстаўка "Музей і час".
- Акцыя-выстаўка "Былі ў мяне мядзведзі".
- Выстаўка карцін Алега Высоцкага "Сусвет: заслона падымаецца..."

ГОМЕЛЬСКІ ПАЛАЦАВА-ПАРКАВЫ АНСАМБЛЬ

г. Гомель,
пл. Леніна, 4.
Тэл.: (8-0232) 74 19 11.

ружовых аблокаў".

- Выстаўка Я.Шаціхіна "У лабірынце часін".
- "Старажытная гісторыя Гомельшчыны".

Экспазіцыі:

- "Культавыя прадметы".
- "Загадкавыя фантазіі мора" (грот палаца).
- Экспазіцыя, прысвечаная дзяржаўнаму дзеячу СССР А.Грамыку.
- "Чырвоная гасцёўня".
- "Рыцарская зала".
- "Зала ўрачыстых прыёмаў".

Вежа палаца
Румянцавых і Паскевічаў
Гісторыка-мемарыяльная
экспазіцыя
"Уладальнікі
Гомельскага маёнтка
Румянцавы і Паскевічы".

- "Гістарычная кніга XVIII — XX стст."

г. Гомель, вул. Пушкіна, 5.
Тэл.: (8-0232) 77 60 60.

- Пастаянная ваенна-гістарычная экспазіцыя.
- Лакальныя экспазіцыі ў санітарным вагоне; у партызанскай зямлянцы.
- "Музы не маўчалі".
- Пастаянная выстаўка ваеннай тэхнікі.
- На тэрыторыі музея працуе пнеўматычны цір.
- У выставачнай зале: **выстаўка новых паступленняў з фонду музея.**

ГАЛЕРЭІ*

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск, вул.
Казлова, 3.
Тэл./факс:
290 60 10.

- Выстаўка В.Чарнышова "За парталам сцэны".
- Выстаўка мастакоў з Прывольжскай федэральнай акругі Расійскай Федэрацыі.

**МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ
"УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ"**

г. Мінск,
Кастрычніцкая
плошча, 1
(Палац Рэспублікі).
Тэл.: 227 26 12.

- Выстаўка работ стыпендыятаў, лаўрэатаў і дыпламантаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі.

ГАЛЕРЭЯ ТЫЗЕНГАУЗА

г. Гродна, пл. Тызенгауза, 4.
Тэл./факс:
(8-0152) 72 27 57.

- Выстаўка беларускіх мастакоў.

**КАРЦІННАЯ ГАЛЕРЭЯ
Г.ВАШЧАНКІ**

г. Гомель,
вул. Карповіча, 4.
Тэл.: (8-0232) 77 75 20.

Экспазіцыі:

- "Гаўрыла Харьпонавіч Вашчанка".
- "Сучасныя беларускія мастакі".

Выстаўкі:

- Выстаўка работ мастакоў Гомельскай вобласці "Восень-2009".

Выдаецца з кастрычніка 1991 года Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Рэгістрацыйнае пасведчанне № 637 Галоўны рэдактар — Людміла КРУШЫНСКАЯ

Рэдакцыйная калегія:
Лілія АНАНІЧ,
Уладзімір АРЛОЎ,
Уладзімір ГІЛЕП,
Ірына ДРЫГА,
Аляксей ДУДАРАЎ,
Уладзімір ЗАМЯТАЛІН,
Валаянцін ЕЛІЗАР'ЕЎ,
Міхаіл КАЗІНЕЦ,
Віктар КУРАШ,
Аляксандр РАШЧУПКІН,
Барыс СВЯТЛОЎ,
Рычард СМОЛЬСКІ,
Святлана СУХАВЕЙ,
Міхаіл ФІНБЕРГ,
Леанід ШЧАМЯЛЁЎ,
Уладзімір ШЧАСНЫ.

Рэдакцыя:
Сяргей ТРАФІЛАЎ
(намеснік галоўнага рэдактара),
Пётр ОВАД
(адказны сакратар).

Рэдактары аддзелаў:
Канстанцін АНТАНОВІЧ,
Надзея БУНЦЭВІЧ,
Таццяна КОМАНОВА,
Барыс КРЭПАК,
Яўген РАГІН,
Ілля СВІРЫН,
Антон СІДАРЭНКА.

Спецкарэспандэнты:
Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ,
Алена САБАЛЕУСКАЯ,
Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ.

**Загадчык аддзела
фотайлюстрацый —**
Юрый ІВАНОЎ
Карэктар —
Інга ЗЕЛЬГІС
Мастацкі рэдактар —
Наталля ОВАД

Адрас рэдакцыі:
220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэлефон:
(017) 289-34-66
(прыйёмная)
(017) 286-07-97,
(017) 334-57-23
Тэлефон/факс:
(017) 334-57-35
Рэкламны аддзел:
тэл. (017) 334-57-41
www.kimpress.by
E-MAIL: kultura@tut.by

Выдавец —
Рэдакцыйна-
выдавецкая ўстанова
"Культура і мастацтва"
Ліцэнзія на выдавецкую
дзеяснасць
ЛВ №02330/0494414
ад 17 красавіка 2009 г.

220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэл. (017) 289-34-66.
Бухгалтэрыя:
тэл. (017) 334-57-35
Аўтарскія рукапісы
не рэцэнзуюцца
і не вяртаюцца.
Аўтары допісаў у
рэдакцыю
паведамляюць сваё
прозвішча, поўнаснае імя
і імя па бацьку, пашпартныя
звесткі (нумар пашпарта,
дату выданы, кім выдадзены
пашпарт, асабісты нумар),
асноўнае месца работы,
зваротны адрас.
Меркаванні аўтара могуць
не адпавядаць пункту
гледжання рэдакцыі.
Аўтары нясуць адказнасць
за дакладнасць
матэрыялаў.
*Матэрыял на правах
рэкламы.

© "Культура",
2009.
Індэкс 63875
Наклад 8446
Падпісана ў свет
17.12.2009 у 18.30
Замова 6852
РУП "Выдавецтва
"Беларускі Дом друку".
ЛП № 02330/0494179
ад 03.04.2009.
Пр. Незалежнасці, 79,
220013, Мінск.

УВАГА!

Паважаныя чытачы!

ІДЗЕ ПАДПІСКА

на газету "Культура" Падпісныя індэксы:
індывідуальная падпіска — 63875,
ведамасная падпіска — 638752;

на часопіс "Мастацтва" Падпісныя індэксы:
індывідуальная падпіска — 74958,
ведамасная падпіска — 749582.

НА І ПАЎГОДДЗЕ 2010 ГОДА!

**Заходняй, я з Усходняй
нашай Беларусі".**

- Фотавыстаўка "Помнікі Тарасу Шаўчэнку на радзіме і ў замежжы".

Дом-музей І з'езда РСДРП
г. Мінск, пр-т
Незалежнасці, 31а.
Тэл.: 290 68 47.

- Пастаянная экспазіцыя "Гісторыя І з'езда РСДРП".
- Выстаўка "У аб'ектыве — случчана".

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНА-МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ

"Дарогамі жыцця".

- "Спадарожнікі дзяцінства".
- Выстаўка, прысвечаная 85-годдзю В.Быкава.
- Выстаўка "Фарбы роднай зямлі".
- Выстаўка "Гарадскія фантазіі".

**БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ**

г. Мінск,
пр-т Незалежнасці, 25а.
Тэл.: 226 03 98.

Цэнтральная частка палаца
Румянцавых і Паскевічаў

Выстаўкі:

- Юбілейная выстаўка "Скарбы гомельскага палаца".
- "Гістарычны касцюм XVI — XIX стст."
- "Паштовы дыліжанс" — сумесны праект з РУП "Белпошта".
- Выстаўка скульптара Д.Папова "Паўднёвы вецер".
- Выстаўка жывапісу П.Лук'яненкі "Да

**"На скрыжаванні
гандлёвых шляхоў".**

Паўночнае крыло палаца

Выстаўкі:

- "Ад чыстага вытоку" (выстаўка Пятра Шалюты).
- "Свет звяроў Гомельшчыны".
- Працуе куток жывых экзатычных рэптылій.
- *Зімовы сад*
- Свет субтрапічных раслін і жывёл.

**ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ
МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫ**

ТЭАТРЫ*

Тэл./факс: 334 11 56.

**РЭСПУБЛІКАНСКІ
ТЭАТР
БЕЛАРУСКАЙ
ДРАМАТУРГІІ**

г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44,
Тэл./факс: 334 60 08.

- 20 — "Воўк-маралавец" С. Казлова.

■ 26 — "Гісторыя двух сабак" Я.Конева.

**БЕЛАРУСКІ
ТЭАТР
"ЛЯЛЬКА"**

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2.
Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

- 17 — 20, 22 — 26 — "Навагодняе падарожжа", "Вакол свету з Дзедам Марозам".

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
АКАДЭМІЧНЫ
ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І
БАЛЕТА
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1.